

S E N C A I Z L U Č I

Boris Paš

HIŠA NA SKALI

Boris Paš se je rodil 1941 v Berlinu kot dvojček. Z bratom Ingom sta preživila bombardiranje Berlina in za las ušla pomoru v taborišču smrti Lancovo pri Radovljici. Odrasla

sta v starem delu Ljubljane, v družinskem okolju, ki je s prababico in staro mamo še ohranil živi stik z avstro-ogrsko monarhijo. Na vrtu, vsekanem v grajski hrib na začelju hiše, sta preživila srečno otroštvo. Po klasični gimnaziji sta vpisala pravo in se kot študenta povezala s svobodomiselnimi vrstniki okrog tedanje Študentske tribune. Avtor je s svojimi idealističnimi spisi oblastnike do te mere razburil, da so ga na policiji zasliševali in mu grozili. Potem ko je oblast Študentsko tribuno zaplenila in skupino okoli nje razgnala, so napočili zanj težki časi. Službe ni dobil. Leta stradanja iz zgodnjega otroštva so se vrnila.

Po dolгих letih mu je bilo dopuščeno, da se je lahko zaposlil v Kmetijskem gospodarstvu Škofja Loka. Odtlej je vseskozi delal v gospodarstvu, od koder ga je pot vodila na Dunaj in nato naprej v Nemčijo. Po družbenem preobratu si je ogledal svoj dosje.

Prve črtice je objavil v literarni reviji za začetnike Mlada pota, sledile so objave v revijah Sodobnost in Problemi.

V družbi intelektualnega kroga Perspektiv mu je bil najbližji Gregor Strniša.

V drugi polovici šestdesetih let je nehal pisati, ker je dojel, da se ne da ničesar izsesati iz prsta. Le kdor je zares živel, ima kaj povedati. Ko je bil tako daleč, je leta 1997 izdal v samozaložbi zbirko pesmi in misli *Vrt za gradom*. Pričujoči spis je njegova druga knjiga.

*Glej, to življenje je reka, vsak val je že mimo –
ti pa si od drugega življenja, ki je večni sen.*

Vsak torej, kdor posluša te moje besede in jih spolnjuje, bo podoben pametnemu možu, kateri si je hišo postavil na skalo. In ulila se je ploha in pridrli so nalivi in privršali so vetrovi ter se zagnali v ono hišo: in ni padla; zakaj imela je temelj na skali.

Vsak pa, kdor posluša te moje besede in jih ne spolnjuje, bo podoben nespametnemu možu, kateri si je hišo postavil na pesek. In ulila se je ploha in pridrli so nalivi in privršali so vetrovi ter butnili v ono hišo: in padla je in njena podrtija je bila velika.

Nova zaveza, Evangelij po Mateju 7, 24–27

Citati iz *Svetega pisma* so iz *Nove zaveze*, ki jo je založil Lavantinski škofijski ordinariat v Mariboru in je izšla dne 12. julija 1958 v prevodu dr. Frančiška Jereta, dr. Gregorija Pečjaka in dr. Andreja Snoja.

O ČLOVEČNOSTI

USODNA ZAMENJAVA

*Nisi se naučil brati pisave, ki si.
Zato ti je ostala prikrita tvoja usoda
in te je obvladalo zlo.*

Vrt za gradom

Če govorimo o "človeški" družbi, molče predpostavljamo, da ni bila doslej nobena družba človeška. Ali to drži, naj presodi vsak sam. Vsakdo se lahko sam vpraša, ali imajo nekdanje sužnjelastniške, tlačanske, zgodnjekapitalistične, komunistične družbe, ali pa današnje skorumpirane diktature in versko fanatične družbe v Afriki, Aziji, Južni Ameriki, kot tudi brezčutne, avtorsko-uradniške, inkaso družbe v Evropi in ZDA karkoli opravi s tem, kar razumemo s pojmom "človečnost". Upam si trditi, da je civilizirani človek skozi vso zgodovino trpel in povzročal gorje ne glede na tip družbe, v kateri je živel. Zakaj vse "civilizirane" družbe so zgolj podesti in nadstropja iste zgradbe, vse se dajo spraviti pod isti skupni imenovalac, tako da se med sabo bistveno ne razlikujejo, tudi kapitalistične od komunističnih ne, pa naj se to sliši ta hip še tako heretično. "Civilizirane" družbe karakterizira vsem skupna "blagovno-denarna menjava", v katero se nezadržno, če-

dalje hitreje pogrezajo. To padanje občutimo pod vse hujšim časovnim pritiskom malodane že fizično, kot da smo v dvigalu, ki so se mu strgale vrvi. Potisna sila, ki nas grabi navzdol, vrtinči v vzgonu na površje usedlino, ki je ostajala dotlej nedotaknjena v globini (od tod vsa odkritja in ves napredek), hkrati pa nenehno vrta v nedotakljivo, živo tkivo (od tod čedalje brezobzirnejše razdejanje narave in vsega človeškega v nas). Očitno se nam še sanja ne, kam nas odnašata vrtoglavi napredek in podivjana menjava. Brezglavo kar naprej proizvajamo in trošimo, blebetamo in se pretvarjamo in se na ta način izdajamo, da ne znamo živeti drugače, kakor da zabijamo čas, ki se je izmed milijard drugih možnosti čudežno odprl ravno nam.

V kakšnem obupnem položaju smo, se lahko prepričamo, če se odmaknemo od vsakdanjega direndaja in se ozremo na ta svet iz daljave. Tedaj zagledamo Zemljo in človeštvo, kot ju je pred desetletji Armstrong z Lune: Zemljo kot sijočo, svetlomodro kroglo, neznatno in osamljeno sredi oceana neskončne teme, človeštvo na njej pa kot podivjano, pijano posadko, ki brezglavo slavi uspel prevrat in vse okoli sebe objestno razbija ... *zasevek življenja sredi neizmerne mraza, v katerega seva razbeljeni helij* ... vidimo ga, kako ga v posesti temne materije, kot nebogljenega igračka odnaša usodni tok, ki so ga stari Grki poimenovali s pojmom "παντα ρει"¹ ... kako ga nosi vse bliže proti pobliskujočemu se lijaku,² ki grabi vso materijo v okolici na svoj obod, da bi jo, ujeta na njem, po vse ožjih, sestopajočih krožnicah čedalje siloviteje grabil k sebi in brez odmora gotal.

¹ Panta rei, gr. vse teče.

² Črna luknja je zvezda, ki se je sesedla in pri tem skrčila do neznatnosti, tako da nezadržno golta z nepojmljivo gravitacijsko silo vse v svojem dosegu. Celo svetloba ji ne uide. Tik pred izginotjem daje materija od sebe bliske – gama žarke – ki spominjajo na obupne krike.

Fantastične možnosti, ki jih dandanes odstira člo veški um, in naraščajoča nepreracunljivost ljudi, ki spričo mamljivih obzorij enostavno ne prenesejo več nesmiselnega vsakdana, dajejo gibanju, ki ga sproža vse svobodnejša in vedno manj obvladljiva informacija, odločilni pospešek. Zakaj zgodovinskega dogajanja ne bi smeli presoјati le z vidika vsakokratnih političnih in gospodarskih razmer, marveč bi ga morali prav tako videti kot napredovanje človeškega duha – tajne genske kode: kot rast časa. S tega vidika bi morali jemati vse družbe od začetkov civilizacije dalje v metafori: kot iz bruh bolezenske slike in v realnosti: kot naslednjo stopnico v razvoju medčloveških odnosov, se pravi, kot do nadaljnje stopnje dozorel stadij nasilja.

In nasilje se je že tako razraslo, da resno ogroža življenje na Zemlji. To, o čemer nam poročajo mediji in kar vsak dan sproti doživljamo, presega naš čustveni razpon, tako da vse te strahote samo še topo registriramo z gluhim občutkom, kakršen nas prešine ob preblisku, da nam je morski pes odgriznil nogo. Nevarnost preži od vsepovsod, izza slehernega vogala. Vsak čas lahko kdorkoli z brezumnim dejanjem katalputira svet v komaj predstavlјive razsežnosti razdejanja in zla. Vse več ljudi se zato sprašuje, kakšna prihodnost se nam neki obeta in temu ali onemu, v katerem še živi spomin na stare Grke, se ob pomisli na prihajajoči svet nehote utrne znani, težko razumlјivi rek: *“Kogar bogovi ljubi-jo, umre mlad.”* Se je domislil tega spričo prihodnosti, ki kot krvava krogla vzhaja na obzorju? A če zanemarimo ta refleksni trzlјaj in se zazremo v vznemirlјive, magične, starogrške črke *Ον οι θεοι φιλυσιν. αποθνησκει νεος*,³ vklesane visoko v friz templja, kjer nam jemljejo vid v svoji brezčasnosti, presenečeni vzkliknemo: “Kaj

pa ima to opraviti z usodnimi izzivi današnjega časa?" Ta rek iz otroške dobe cloveštva nam daje vedeti, da se na tem svetu srečujemo razen z obstojem, razen s to našo minljivo, tuzemsko pojavnostjo (ki predstavlja v bistvu neke vrste peščeno uro, pri kateri sipko zemljo nadomešča čas, pretočen med našim rojstvom in smrtjo, ko se posoda obrne) še z nečim drugim: z življenjem, ki kot fluid beži skozi stvarnost kot nevtrino skozi materijo in ga lahko samo popivnomo z ljubeznijo, ki se ne meni za nič materialnega, ker naklada tiste, ki ljubijo, samoumevno kot kurivo na ogenj ustvarjalnega duha. Nezgrehljivo, z iztegnjenim kazalcem, nas stari Grki opozarjajo na to našo ontološko zmoto, zaradi katere na tem svetu, kot bi v njem zmedeno blodili v labirintu ogledal, stalno vse zamenjujemo: *Kaj nismo zamenjali življenja z obstojem, vrednote z vrednostjo, časa z urnim kazalcem, tega, kar je prav, s prepričanjem, resnice s sklepanjem, morale s pravom? Kaj ne slišimo v sebi glasu, da je čas naše življenje, da je to, kar je prav, naš notranji glas, da je resnica preblisk, ki nam gre skozi noge, in morala ljubezen do življenja?*

Kje ste, rdečekožci na vaših divjih konjih, s perjancami, loki in puščicami? Kam se je izgubila črnina vaših do svileni belega leska razsvetljenih las, vihrajočih med galopom in skoki? Kje ostajajo vaši sveti kraji — reke, v katerih ste se očiščevali, drevesa, ki ste jim šepetali svoje skrivnosti, skale, v katere ste se vrezovali v večnost? Kje naj iščem vaše sonce? — Če se prepustim bežečim slikam iz vaše divjine, ko znenada zdrvijo mimo mene, da me vsega oškropijo kot kapljice in vodni betki, ki se dvigajo spod konjskih kopit, uzrem velikanska krdela bizonov, kako dvigajo prah preko vse širne planote in zatem vse bolj bledijo v daljavi, se tanjšajo do nerazpoznavnosti v trepetajoči meglici nič, ki jo tkejo sončni žarki, medtem ko predirajo gosto zaveso.

Zadoščal je en sam, samcat novčič, malenkostni davek po glavi.⁴

Kot kaplja strupa, ki zastrupi vso pitno vodo, je brezvredni drobiž razkrojil nepopisno divjino celih pokrajin in kontinentov s tisočletnim izročilom domorodcev vred. Proč je bil čas. Tam, kamor so plemena nekdanj hodila na lov, kjer so nabirala z dreves in grmovja sadeže in oreške, kjer so pod milim nebom naga častila svoje bogove, se predajala slavjem in izgubljala v ekstatičnih plesih, se samopotrjevala v tekmah in spopadih, se zdaj pogrezajo njihovi opustošeni sveti kraji v brezizrazno nepremičnost: kamor seže oko, vrste kavnih grmičkov in med njimi kolone sklonjenih hrbtov; kamor seže oko, vrste bombaževca in med njimi kolone sklonjenih hrbtov; kamor seže oko, vrste ... v nebo štrlečih dimnikov, v morsko dno vrtajočih ploščadi; odprti kopi, razrite pokrajine; rudnik zraven rudnika in pod zemljo: rov zraven rova ... povsod enako razdejanje; nepregledne farme v ZDA, kolhozi v Rusiji, latifundije v Evropi, plantaže v Afriki in Srednji Ameriki, steklenjaki in plastične grede na Nizozemskem; hotel zraven hotela v letoviščih ...

Kako naj vzamemo še karkoli zares v svetu, v katerem ni nič važnejšega od denarja, v katerem so ljudje brezbrizni do vsega, kar se jih neposredno ne tiče, in gledajo proč, ko naj bi pomagali? V tem materialističnem, machiavellističnem svetu ni prostora za resnost življenja. Kako naj plavamo drug skozi drugega in se med sabo dotikamo, če pa mora vsak od nas ostajati sam, vase zaprt, ločen od drugih? Brezčuten. Tvojih bolečin ne čutim. — Kam smo prispeli? Na obalo telesa. Na kopno dejstev. Ni morda pred tisočletji ta senčni

⁴ Angleži so predpisali v svojih kolonijah v Afriki t. i. *capitatio*, davek po glavi, ki je znašal samo en novčič na leto; ker pa so morali divjaki priti do njega, so se bili prisiljeni vdinjati pri njih.

svet predstav prebudil v naših prednikih občutkov dolžnosti in pričakovanj – da se morajo drug drugemu oddolžiti za prejeto pozdravno darilo? Vzhičenost se je skisala v preračunljivost, prostodušnost zakrknila v pravilo. Plaz se je sprožil. Izmenjava je priklicala na plan menjavo, menjava menico, menica blago, blago denar in denar zamenjavo. Predmet menjave že dolgo niso več samo surovine in izdelki, premičnine in ne premičnine, storitve, zemlja, voda, zrak, rastline in živali; in četudi naštejemo pravice vseh vrst, vrednostne papirje, denar sam kot blago, informacije, terjatve in dolgove, to še zdaleč ne zadošča, mi sami smo prav tako blago na tržnici kot nogometaši, boksarji, atleti ... filmski igralci, pevci ... kot strokovnjaki, managerji, pa tudi kot navadna žival v čredi poceni delovne sile (kot Turki, Alžirci, Marokanci ...); kot blago z ekstraprofitom (otroci, mladina, begunci in azilanti ...). Že lep čas se kot vroče žemlje prodajajo človeško tkivo in organi;⁵ kaznilnice,⁶ ambulate in bolnišnice, secirnice, mrtvašnice⁷ postajajo trgovine, v katerih si podajajo kljuge

⁵ "Cestne otroke", ki so v južnoameriških državah prava nadloga, po novem v trgovskih četrtih vlemest ne streljajo več kot zajce (kar so se pred nekaj leti množično počele zasebne varnostne službe po nalogu trgovcev), marveč jih, kot poročajo, raje ugrabljajo in hranijo v hladilnicah kot ziva skladišča za organe. V afriški kraljevini Svazi naj bi po podatkih svazijske policije kakih deset zločinskih združb naročnikom priskrbelo katerikoli del človeškega telesa (blizu prestolnice Mbabane so po poročilu Instituta za varnostne studije odkrili več kot 40 iznakaženih ženskih trupel, naknadno pa še otroška trupla z izrezanimi organi (gl. Delo, 18. 9. 2002). V Mozambiku, v Nampuli so umorili 53 letno misijonarko Doro Ciendinne. Imela naj bi informacije o zločinski bandi, ki je lovila otroke, da bi jih ubijala in jim izrezovala organe. Podatek, da v Nampuli pogresajo več kot 50 otrok (EuroNews, 29. 2. 2004), govori za to domnevo. V Aceh, Puketu, Šrilanki je začela policija takoj po cunamiju, v prvih dneh januarja 2005, popisovati osirotele otroke, da bi jih obvarovala pred preprodajalci.

⁶ Organi na smrt obsojenih na Kitajskem so že vnaprej prodani kupcem s spiska čakajočih.

⁷ V Nemčiji je leta 2001 izginilo iz krste truplo mlade deklice; izbruhnila je tudi afera, ker je mrliški oglednik odvezal truplom očesne roženice, ki

polnočni trgovci, maskirani vlomilci in zaslužkarji vseh baž. Na pomlad je glavna sezona za smrtno ponesrečene motoriste in na bojna polja se brez odlašanja podvzajajo organizirani nakupovalci.

Medtem ko Gunther von Hagens⁸ po celem svetu razstavlja šokiranemu občinstvu preparirana trupla v groteskni kompozicijah, ležijo strokovno zapakirane slike starih mojstrov v bančnih trezorjih in jamčijo za terjatve. Tvoja smrt je tvoj pogreb, cerkveni davek tvoja vera. Vseeno je, s čim trguješ, važno je, da prinaša dobiček.

V tej luči se nam razkrije denar kot do bankovca zgoščena zvezda, ki kot črna luknja vpija vase vse, kar se znajde v njenem dosegu. Vso nezdružljivo raznolikost, s katero nas obsipava narava, pretvarjamo z denarjem v suhoparne številke, ki jih seštevamo in odštevamo, množimo in delimo, medtem ko brez prestanka vse okoli sebe vrednotimo. — Zdi se, kot da z njim topimo stvarstvo. — *Ni denar emanacija ničla, ki vse razkraja, česar se dotakne?* Kar ovrednoti, se razblini. Kot da razgalja stvari paradokсна ničla. Kaj ni bistvo uničevanja prav posploševanje? Nič ne razdraži zveri, tega nemega duha, ki se ne more izraziti, bolj od raznolikosti, nič ne prebudi njenega napadalnega instinkta

jih je nato prodajal ambulantam in klinikam. Po oceni avtorjev knjige *Organhandel (Trgovanje z organi)* Siegfrieda Paterja in Ashwina Ramana naj bi do leta 1991 presadili na vsem svetu preko 350.000 ledvic, 7000 src, 4000 jeter in 1500 trebusnih slinavk. Zaradi razpoložljive surovine so zgradili največ klinik za presejevanje ledvic v Indiji, kjer teka po ljudski krilatici vsak drugi Indijec naokoli z eno ledvico.

⁸ Gunther von Hagens, nekdanji znanstveni sodelavec univerze v Heidelbergu — "anatom in plastinator, trgovec s smrtjo", kot ga imenuje Spiegel v svoji reportaži dne 19. 1. 2004 — odkupuje na vseh koncih sveta trupla, da bi jih nato razstavljal v presenetljivih kolažih. 13,8 milijonov obiskovalcev njegovih srhljivih razstav mu je lani plačalo vstopnice po 12 EUR na Japonskem, v Koreji, Berlinu, Londonu, Stuttgartu, Bruslju ... Trenutno je lastnik 3 tovarn za plastificiranje trupel.

nezadržneje od giba, ki ga zazna. To pomeni, preneseno na nas, v naše družbeno okolje, da govorimo o nestrpnosti do vsega drugačnega in novega, o lastnosti torej, ki je tako značilna za civilizacijo in s tem seveda tudi za vse njene družbe. Civilizacija je namreč SISTEM, ki brezpogojno terja podreitev redu, Prokrustova postelja, ki seka, kar štrli čeznjo, in razteguje do stranic, kar je prekratko – in hkrati univerzalni mlin, ki melje v brezoblično kašo vse, kar doseže na svojem pohodu.

Blagovno-denarna menjava je žrelo SISTEMA.

Za trenutek pomislimo: Kaj ni blago dejansko pojavna oblika posploševanja in ni že skoraj vse na tem svetu postalo blago? A domislimo to do kraja: Kaj ne prehaja smrt skozi vse in se zato v resnici deli vse z njo kot glavnim imenovalcem – in ne šele z denarjem?

Je potemtakem denar smrtna senca, ki lega čez svet? Brezdušnost, ki jo širi okoli sebe vsenavzoči pravni red, to potrjuje. Zakaj red, ki uzakonja denar, v nasprotju z njim ne prenese naključja – to je kaos, ki ga zakriva. To je laž reda, ki uveljavlja svet brez morale, ker jo nadomešča s predpisi, ki vcepljajo ljudem prepričanja, s katerimi jih obtežuje, da tonejo na dno v cinizem in brezbržnost. *Zakaj v denarju in redu se zrcalita nepredvidljivost in neizbežnost smrti.*

Medtem ko so v preteklosti giljotina, krematorij in gulag preko trupel čez noč uveljavljali novi red, vrta danes sveder znanosti v svet *možnost, ki nima dna*. V tem trdnem svetu zaganjamo v pospeševalnikih globoko pod zemljo⁹ materialne delce s svetlobno hitrostjo drugega proti drugemu, da bi jih docela raztreščili in na ta način dosegli zadnjo trdoto. – Kaj ne prikazujemo s tem samim sebi, kako drobimo svet v primežu svojega raziskovalnega razuma?

Veliko smo že razstavili, globoko smo prodrli. Vse razdiramo, evidentiramo po sestavnih delih in kodiramo. Ničesar ni več: nobenega sadja, zelenjave, nobenega sadeža ni, ki bi ga kmečka roka obrisala in odložila v košaro, nobenega izdelka ni, ki bi ga obrtnik zamišljeno pobožal; v regalih po trgovinah so nam na voljo samo še predpisane vrste, kalibraže, produkti in pol-produkti, ki jih najdemo med šiframi v priročnikih, prijavljamo carini s tarifno številko in naročamo pod trgovskim nazivom.

⁹ Pospeševalnika v Evropi sta DESY pri Hamburgu in CERN pri Ženevi. Baje dosegajo v CERN u pogoje mladega vesolja, kakršni so vladali po preteku ene milijardinke sekunde po "velikem poku". Po predvidevanjih bodo v letu 2007 dokončali gradnjo novega obroča LHC (Large Hadron Collider), s pomočjo katerega nameravajo preučevati nastanek začetne plazme (quark gluon plasme) ter dobiti odgovor na vprašanje, čemu se nista takoj po "velikem poku" materija in antimaterija izničili. Upajo še na napredek pri raziskavi t. i. "temne" materije, ki naj bi jo sestavljali po nekaterih teorijah supersimetrični delci z večstokratno težo atomskih jeder (Frank Close, *Auf dem Ozean dunkler Materie – Die Gegenwart der Zukunft*, Verlag Wagenbach, Berlin 2000).

*Ješ in piješ
grizeš in požiraš,
pa ne veš, kaj delaš.*

Od nekdanj se človek trudi priti stvarnosti do dna. Od nekdanj jo raziskuje – za to stvarnostjo pa se skriva stvarstvo. Tako so znanstvena odkritja samo odtis stvarnosti, ki je tudi sama zgolj odtis. Zakaj roža stvarstva se odpira v cvetovih in cvetovi v cvetnih listih, ki se prelivajo v vseh barvah, v vseh odtenkih. Spoznanja znanosti so torej stvarna, ne pa resnična. Nič čudnega, če vsako novo spoznanje relativira prejšnje. Zato nam znanost ne odgovori na vprašanje, kaj je življenje. Življenje samo nas uči – tako da nas sili ponavljati. Zato ni nobena napaka usodna, nobeno dejanje dokončno – dokler ne prestopimo meje: poteptamo duha. A o tem človeku ni dano soditi. Zakaj vse je prisposoda. Za nekaj, česar se ne da opredeliti. – Ker je pač ravno vse: nedoločenost, ki jo čutimo v trebuhu in nam ne gre v glavo. Ki nas v spanju presnavlja, medtem ko prebavljamo dan.

Kadar smo budni, begamo kot v blodnjah v plošča tem svetu, v katerem vlada prisila. Zavedamo se in moramo zato neprestano na nekaj misliti in se vsak hip za nekaj odločiti. Ne moremo iz sebe, tako da se ne

dosežemo. Srečujemo se in izgubljammo kakor mimo
idoči na ulici. Kadar pa spimo, prihajamo k sebi, kot
bi nas greli sončni žarki. Neznana energija vdira v nas
in nas zdravi, medtem ko nas polni in dviga. —

Čemu bi sicer spali dojenčki z dlanmi ob glavi?

V tem svetu kar naprej določamo. Že samo, ko
gleđamo hladilnik, štedilnik, mizo, določamo: to je hla
dilnik, to je štedilnik, to je miza.

Zabijamo oznake. In najraje bi zabili še zadnji že
belj v krsto in imenovali bistvo vsega, kar je. Zatoľkli
samo Bit.

Vendar dojemamo tudi drugače. Medtem ko slikar
zatopljeno slika tvoj portret, molči v sebi v svoji zamak
njenosti — in če je ta portret umetnina. bo z njo povedal
o tebi neprimerno več, kot se ti sam poznaš in kot bi te
lahko predstavil kdorkoli s še tako natančnim, narativ
nim opisom. Kakšno dojemanje pa je to? Vsekakor ne
na način določanja: to je to. Tvoj obraz slikarju ne
predstavlja neposredne podlage za slikanje. Neposred
na podlaga mu je tisto, kar vzbujaš v njem. Vendar
slikar svojega občutja ne opisuje, marveč se mu daje
voditi, pušča mu, da se izraža natančno tako, kakor se
v njem dogaja. Slikar ne ve niti noče vedeti, kaj je to,
kar vzbujaš v njem. Enostavno te v sebi podoživlja in
ve samo to, da mora ubogati dotike, s katerimi ga vzne
mirjaš. Življenje, ki ga izžarevaš, željno vdihava, da
bi ga takoj zatem nagonsko, kot v izdihu, nanašal na
platno.

Že ob tem razmisleku vidimo, kako različno doje
mamo svet v "civilizirani" in "človeški" družbi. Med
tem ko v "civilizirani" družbi vse prijemamo in ubija
mo, da bi zadostili svoji vedoželjnosti, se v "človeški"
prepuščamo valovanju, ki nas zagrinja od vsepovsod.
Vse, kar zaznavamo, vdihavamo in izdihavamo.
Zakaj:

Človeško na človeku je to, da je nosilec duha.

To spoznanje je temelj, na katerem stoji "človeška" družba.

Znanstveni in tehnični napredek nas v zadnjem času s svojim burnim razvojem prav nasilno soočata s to našo *človeško lastnostjo*, ki nas ločuje od vsega drugega živega sveta (iz katerega pa prav tako žari duh). Z informatiko in genetiko smo prodrli v samo srž stvarstva in sedaj začudeni odkrivamo, da je *ustvarjalni duh edina resnična energija*. Vsi izdelki (od zobotrebca do vesoljske rakete), vse vrste energij (od mehanske in električne do jedrske) niso nič drugega kot plod duha. Iz tega stalno žuborečega izvira nam pritekajo na dan vse stvaritve in vsa odkritja, ki nas iz dneva v dan presenečajo in vznemirjajo. Celo Zemlja, vesolje in življenje so po njem, saj bi se sicer razblinili v praznini ničā — v odsotnosti, iz katere jih kliče na plano naša zavest, *da tako lahko sploh so*. In če je človek nosilec duha, ki vse poraja, potem ne more biti njegova težnja po materialnem bogastvu njegovo osnovno stremljenje in zato tudi nasprotje med revščino in bogastvom ne more predstavljati temeljnega družbenega nasprotja, pa naj nas vsakdanje življenje še tako surovo prepričuje o nasprotnem (kar ni nič čudnega, saj so vse "civilizirane" družbe zgrajene prav na tej zgrešeni predpostavki!). Naša več tisočletij stara, trda civilizacija je odsev materialnega sveta, ki se odraža v naši vsakodnevni borbi za obstanek. Ta primitivna zgradba, postavljena kar na tla, se skozi vso zgodovino pogreza v živi pesek menjave, ki je posledica našega strahu pred pomanjkanjem — v zadnjem času v čedalje sunkovitejših, globljih zdrsih pod vse hujšo pezo skokovito naraščajočega prebivalstva in vedno novih nadstropij, h katerim nas vodi strmo stopnišče nepredvidljivega napredka.

Iskrenost je ogenj v tvojem srcu.

Zgodovinsko obdobje se dopolnjuje.

Kaj pa se je zgodilo? - Ob pomisli na naš prodor v življenje in vesolje začutimo, da se je v resnici nekaj premaknilo v nas — da gledamo na svet z drugačnimi očmi. S tem ko smo odgonetili genom in se prebili do zidakov življenja, izbrskali iz peska silicij in oživili materijo in s tem ko se odpravljamo na druge planete (kot nekdanj na druge kontinente), zapuščamo hišo, v kateri smo bili doslej zaprti, medtem ko je zunaj *na vrtu*, na katerega nismo mogli, vseskozi sijalo sonce in so dehtele njive in sadovnjaki, žuboreli potoki. A zdaj smo končno, morda v zadnjem hipu (kot se rado dogaja po neki nerazumljivi logiki?) znenada našli ključ, ki odpira vrata.

Ne obotavljajmo se! Odklenimo jih in stopimo ven na plano!

Vrnimo se!

K nam samim. — K prvobitnosti, k iskri, ki nas razsvetljuje kot *iskrenost* in od katere smo se odvrnili, ko nas je zvalila pustolovščina.

A kaj, ko je danes vsaka beseda o iskrenosti odveč, saj moramo biti neiskreni, če hočemo preživeti! Namesto da bi se politiki kdaj pa kdaj zavzeli zanjo, imajo kar naprej polna usta pravičnosti, ker upajo, da se bodo z njo prikupili ljudstvu. Toda pravičnost v pomenu primitivne enakosti, kakršno propagirajo, je utvara, ki vzpostavlja pekočo krivico kot pravilo in topo trpljenje kot vsakdanjost. Ljudje pač nismo vsi enaki. To so vedeli že stari Rimljani pred več kot 2000 leti, ki so to modrost strnili v znanem reku: "Quod licet Iovi, non licet bovi."¹⁰

Kaj pa je že na tem svetu pravično? Da moramo vsi umreti – to je pravično. Smrt je pravična. In življenje je vselej nepravilno. Glede na to lahko ob naslonitvi na svetopisemski poziv: "Ne daritve, sočutja hočem!" zalučamo politikom v obraz: "Pridite nam z iskrenostjo in ne s pravičnostjo!". Kakor izloča proces menjave kot stranski produkt *milost in pravičnost*, tako vreta *sočutje in iskrenost* iz globine človečnosti na dan. Zakaj obstajata pravičnost in pravičnost. Ta vsakdanja, razumljena kot enakost in ona druga, višja, ki zahteva iskrenost in do katere razum ne seže, ker mu je stvaritev tuja. – Kako se že glasi zapis? "*Blesk umetnine izhaja od tega, da je čudovita stavba, nedostopna razumu.*"¹¹ Kajti stvaritve ni mogoče secirati. Iz nje se ne da izvleči nobenega sklepa niti koristi. Ustvarjalnost nima nič opraviti z denarjem. Ne dotakne se tega sveta. To tudi ne more biti drugače. Saj umetniki v svojem naporu izgubljajo tla pod nogami, da lebdiijo med zemljo in nebom kot angeli na konici igle¹² – kot zasvojenci, ki jim gospoduje sla, kot obsedenci, ki slepo sledijo diktatu iz višin, kot norci, ki jim ni mar za obstoj, kot vroče

¹⁰ Kar je dovoljeno Iupitru, ni dovoljeno govedu.

¹¹ *Vrt za gradom* (avtorjeva zbirka v samozaložbi, 1997).

¹² Jabolko spora med sholastiki v srednjem veku.

glave, ki ne priznavajo družbenih konvencij. — So potemtakem prestopniki, ker se ne ozirajo na realnost?

V svoji doslednosti prestopajo geniji zakone in pravila družbene konvencije brez pomisleka. Njihova pregovorna doslednost je nečloveška. *Kaj ne tiči v doslednosti zvestoba, v zvestobi vera, v veri zaveza, za katero ni razlage, in v tej zavezi — v tem dotiku, ki mu moramo slediti brez vprašanja — življenje, po katerem nas tako žeja?*

Toda ne nosi doslednost — enako kakor življenje neizogibnost obstoja — v sebi tudi razdejanja?

Je to razsežnost, v kateri prehaja življenje skozi smrt: svet ustvarjalnega duha, ki ne pozna meja?

“Δαίμωνιον”¹³ je ukaz od zgoraj! Ta notranji glas, ki nas ne pusti pri miru in vselej sili k težji odločitvi — ki nas vsakič zbada, naj uresničimo norost, ki nas v trenutku nerazsodnosti obseda. To je šepet, ki je zastrupil Sokrata, pribil Jezusa na križ, zvlekel Giordana Bruna, Jana Husa na grmado, iztrgal umetnike in mislece iz njihovih družin, jih napravil za samotarje in vagabunde, pijance in psihopate, pognal v samomor, blaznost in revščino, privezal ob sramotilni steber in vrgel v temnico!

Krog stvarstva se zapira na stiku, kjer prvobitna ljubezen, ki je ni mogoče uresničiti, prehaja v prana-gon, ki se ga ne da zadržati.

Po čem ugotavljamo razliko, ki ju drži vsaksebi, in od kod se jemlje celota, v kateri se topita? Je to vprašanje o včeraj in o jutri — o pozabljenju in spominjanju? Je spominjanje — to vztrajanje pri času — zvestoba in je pozabljenje — to vztrajanje pri trenutku — vera? Kdo pa že lahko določi, kje se mišljenje, ki vse zakriva, začenja, in kdaj nas ta hladna, členasta, kavzalna veriga

¹³ Daimonion: notranji glas, o katerem je govoril Sokrat.

izpušča iz svojega smrtnega objema – in na drugi strani spet, od kod nam beseda, ki iznenada izplava iz nas na površje, in kam, zaboga, ponikne, ko se ji nismo odprli in je spustili skozi? Senca iz luči je (ki smo jo prejeli od prednikov, da bi jo izročili naprej našim zanamcem) ta vroči plamen, ki nam ledeno mrzlo oblizuje srce, medtem ko nas zateguje utvara, da se ne moremo ganiti. Zdravilna moč je, ki vdira v nas takoj zatem, ko nas je vzela noč – skozi slepo oko v vdolbini med obrvmi (kot med angelskimi krili) nad nosom (vhodom, ki ga Indijci zaznamujejo z rdečo piko) – in nam preveva telo, medtem ko nam v uho šepeta:

“Senca iz luči sem in prihajam k vam v spanju, ko vas razum zapusti, in se razblinim tisti hip, ko odprete oči – kajti v imenu Luciferja¹⁴ tiči vaše človeško poslanstvo in v sagi o Prometeju¹⁵ vaša usoda?!”

Smo torej padli angeli in smo na tem svetu v peklu, iz katerega se oziramo k nebesom?

(Pomislimo vendar: kaj niso bile doslej vse človeške družbe pekel, medtem ko nam Zemlja, odkar pomni mo, z nepopisno lepoto narave kar naprej kaže vrt, na katerem smo se kot otroci igrali, preden smo ga zapu stili in se podali v svet?)

Sta torej dobro in zlo eno, kakor je vsako bitje celota, pismenka usode brez začetka in konca?

Kaj smo pristali pri kismetu? In če nas je zaneslo sem, pomeni to, da kismet z rojstvom in s smrtjo v re snici obstaja, da tiči za vso sedanjo in preteklo zmedo dogodkov in da glede na to ne moremo govoriti o odgovornosti za vse strahote, ki so se zgodile in se še kar naprej dogajajo?

¹⁴ Lucifer: tisti, ki nosi luč.

Prometej: po grškem mitu je prinesel clovestvu ogenj, za kar so ga bog vi kaznovali.

A vest, ta nemi glas — njo vendarle čutiš?

Kaj ne čutiš, da se nekaj dogaja, lahko bi rekli, da rase; kako pritiska čas? Ali pa je to, kar me tlači, moje življenje? Je mogoče, da zapravljeni čas zato tako boli? Je mogoče, da sem slabič v odnosu do samega sebe, ker ne živim v skladu s svojim notranjim glasom, kot da bi nastajalo tkivo časa in bi moral dati k temu svoj prispevek? Kajti kaj je moj notranji klic, če ne vbod luči, in kaj je moje življenje, če ne šiv časa?

Se ne odraža v nas to racionalno, glinasto breme (ki nas stiska med platnico obveznosti in platnico nava de v izsušen kataloški primerek metulja, nabodenega z buciko strahu pred življenjem, na zanj od rojstva predvideno mesto v zbirki) v nenehno vrtajočem, na ravnost pekočem pričakovanju na izjemne dogodke; izvirata od tod naša žeja po znanju in koprnjenje za življenjem; brizga iz tega koprnjenja nepotešljivo, sesa joče poželenje množic po poročilih — in ne prši iz te nepotešenosti njihova ekstaza, ki dviga idole in tirane v višave, da bi jih že v naslednjem trenutku pahnila s podstavka; ki zahteva usmrtitve, izziva demonstracije in vojne, skandira na nogometnih igriščih in pozibava plapolajoče sveče na množičnih koncertih? Od kod izhaja vse to? Je to posledica našega drugega samo ohranitvenega nagona, da bi se obdržali še po smrti? Se s tem manifestira naš borbenejši jaz, ki nas poziva, naj vendar že sežemo po darovih, ki smo jih dobili položene v zibko za popotnico na svet, da bi se postavili po robu smrti — da bi zažareli v vseh, ki smo se jih dotaknili — in tako ne dopustili, da izginemo iz stvarstva brez sledu? Ki se jih bojimo, ker slutimo, da bi bili prav lahko danajski, če ne bomo zbrali v sebi dovolj moči za ta spopad. Ki jih odrivamo od sebe, ker nam je zastavek — za življenje ali smrt — previsok.

Nič čudnega torej, če razdvojeni tekamo vse življen je, od jutra do večera, naokrog in se kar naprej sprašujemo, kdaj bomo imeli kaj časa.

V primitivnih družbah pa nihče ne sprašuje po času. Čas je zanje dogajanje, stalno vračanje dneva in noči, zime in poletja, plime in oseke, rojstva in smrti. Čas kroži. Počemu torej nestrpnost? Tega, da v nekem drugem svetu mrzlično delajo leta in leta, vrtajo kilometre dolge predore in polagajo nove tire poleg obstoječih, samo da bi nazadnje pridobili dvajset minut na času, se ne da razumeti, za kaj takega ni predstave. — Zakaj počno to, ti nesrečni tujci? Čas vzhaja in zahaja kot sonce, raste in se krči kot luna; česar nisi dokončal danes, boš morda jutri — ali pa pojutrišnjem. Nobenega povoda ni, da bi se vznemirjal. Pa tudi če ne uspeš — nič hujšega se ti ne more pripetiti kot to, da boš umrl; prišli bodo drugi in ti bodo morda dokončali tvoje delo — če ne, ga bo pa naslednji rod. Čas kroži kot zvezde in planeti in človeštvo raste v njem kot drevo v letnicah. Debla beležijo dogodke in ustno izročilo je iz roda v rod daljše.

*“Tudi smrt boš zdrobil.¹⁷
 Boš mislil. — Ampak bo ona tebe.
 In boš mislil, da večno živiš,
 pa se boš potikal okoli kot zombi,
 brez upanja, da se še kdajkoli zbudiš.”*

Časa ne čutimo. Ne vidimo ga, ne slišimo, ne tipamo, ne vonjamo, ne okušamo. Zaznavamo ga le po spremembah, ki jih pušča za seboj. Po nenehnem minevanju sklepamo na njegovo stalno napredovanje (kot bi gledali bežečo pokrajino skozi vagonsko okno ali pa kot bi nas na postaji, na sosednjem tiru, zavedel vlak, ki se je začel premikati). S svojimi večnimi preskoki nas

¹⁶ Kaaba (“kocka”) je največje svetišče islamskega sveta: stoji na sredi dvorišča velike mošeje v Meki; imenujejo ga tudi bajt Alah (“Božja hiša”) in uteleša Božjo navzočnost in Božji dih. Postavila naj bi ga sam Abraham in njegov sin Izmael, tako da velja za kiblo (zibko, središče, smer) na zemlji; dva metra od tal, v njenem južno-vzhodnem predelu kot najsve teje stoji črn meteorit, znameniti črni kamen, Hadžar al Asvad, vdolan v ovalen okvir, ki spominja na jajce. Romarji obkrožijo Kaabo sedemkrat kot vrhunec svojega romanja v Meko.

¹⁷ Prvi korak k “zmagi nad smrtjo” predstavlja “nesmrtna” celična linija HeLa iz materničnega tumorja pacientke Henriette Lacks, ki ji je mesto Atlanta posthumno podelilo priznanje v obliki praznika Henriette Lacks na dan 11. oktobra (Matt Ridley, *Genom, biografija cloveške vrste*, Zalozba Učila, Tržič, 2002).

vznemirja: uhaja nam nepovrnljivo – od trenutka do trenutka (kot da bi bil žoga, ki poskakuje in se kotrlja navzdol po stopnišču) – pa naj gre pri tem za nenado ma drugačen barvni odtenek cveta, sveže obnovljeno tkivo, zmeraj opazneje zlizano stopalo svetnika, izrazi tejšo gubo – Tako se nam čas kaže ves hkrati, v celoti, kot da smo med ogledaloma, ki sta obrnjeni drugo proti drugemu, v katerih se iz dneva v dan gledamo v vedno en in isti obraz in stas (v katerih se po zoomu desetletij na posnetku v prvem planu ne prepoznamo več), in obenem v hrbet, medtem ko se oddaljujemo v ogledalu v ogledalu v medsebojno odbi jajočih se ponovitvah, v katerih se manjšamo in manjšamo, dokler se nazadnje ne izgubimo iz vida.

Spomin pa nas kliče nazaj iz pozabe.

Je potemtakem naš notranji svet pokrajina, po kateri se razliva čas kot življenje? Nam čakanje zato tako preseda? Ker tačas ničesar ne doživljamo. Postaja pritisk družbenih konvencij nevzdržen, ker nam prepovedujejo – kot bi šlo za greh – dostop do nas samih, medtem ko nam brez pomislekov dovoljujejo igrati se z atomi in geni?

Kdaj bomo splavali iz tega sveta nečloveških, senčnih bitij koristnih funkcij? – Vsakdo od nas nosi v sebi senco iz luči. – Je čakanje, zimski spanec, s premico smrti razklani svet v komi, zapletenost v vozlih pojmov in vlaknih oznak – čas bube? Pomeni naš prodor v ve solje, da se trgamo iz zapredka, v katerem nam je vse doslej minevalo življenje kot v polsnu?

Od hitrosti, s katero se gibljemo, zavisi, kako naglo živimo. Počasneje ko se gibljemo, hitreje nam uhaja čas. Čim hitreje nam uhaja, tem bolj se gosti prostor okoli nas. Če pa bi se gibal neskončno hitro, bi čas malodane zastal in bi prostor skoraj v celoti izgubil svojo določljivost v neskončni razširitvi.

Govorimo o življenju in prehodu?

Temperatura pripravi atome, da začno vibrirati ali

da otrpnejo: preobraza materijo iz enega stanja v drugo. Kaj ni to, kar opazujemo v naravi, prikaz tega, kar se dogaja v resnici?

Katera energija žari iz van Goghovih, Sternenovih slik, iz Rilkejevih, Strniševih pesmi, iz Beethovnov, Ravelove glasbe, iz starogrških kipov in tragedij, iz Shakespearjevih del? Katera energija tiči v prilikah starega testamenta, v Jezusovih besedah? Od kod se je vzela, v kakšnem stanju; kako se je prebila do oblike, ki nam je dostopna; na kakšen način se ohranja skozi tisočletja; s kakšno močjo nas grabi? – Katera praznina se – na drugi strani – širi od naše nevednosti? Za kateri zločin si nalagamo krivdo s svojo ravnodušnostjo? Kaj dušimo v sebi s svojo samozadostnostjo?

Kaj se ne prebudi naš duh v naši stiski?

Je to, kar me tišči in vznemirja, duh v meni, ki se hoče navzven izraziti? A kaj, ko je navdih rosa, ki jo sonce v hipu popivna z lista! In človek zamudi trenutek. Nam poteka zaradi tega vedno vse prepočasi?

S tega vidika - če upoštevamo vse večje hitrosti, ki jih človeštvo dosega skozi zgodovino – uzremo napredek kot pot k naši osvoboditvi. In začutimo, od kod nam nepotešljivi nagon po vedno večjih hitrostih.

Zakaj v hitrosti tičita *“nesmrtni, blaženi trenutek”* in *nečloveška, kruta neizogibnost*. Ne pozna zavor. Vse razgalja.

Se mora zaradi tega vsaka oblika, ki se je hitrost dotakne – podobno kot v zračnem predoru – ločiti od sleherne nepotrebnosti in se pustiti zdrgniti do golote, da komaj še kljubuje zraku, ki se vanjo zaletava?

To hočemo! To nezemeljsko lahkoto. Kogar zgrabi, od tega odleti vse, kar ni on sam ... da se znajde zunaj.

Kakšno hitrost le neki morajo zdržati umetnine, da zažarijo; kakšnemu nasprotovanju mora biti kos razi skovalec, da osvobodi odkritje; v kakšnem lebdenju doseže športnik svojo sposobnost; in katera bližina obseva starce in otroke, da zračijo okoli sebe svetost?

Hitrost je mir, ki lebdi nad tokom – pokrajina, ki spi. Je usoda – kot navdih, ki ga nazadnje le se ujames – ali pa ravno ne več. Je razumu nedostopna vednost tvojega telesa, da samo pravi trenutek živiš! V njej se stakneš, ko drviš po avtocesti, v naključnosti tega, kar si, v mravljinčastem delčku sekunde, v katerem je završal skozte črni kamen. "Ne vozi prehitro!" svari žena moža, ki odhaja skozi vrata, medtem ko ji iztegnjena roka po pozdravu še nemočno, mlahovo visi v njegovo smer.

Zakaj privlači nas. Sla je, zaradi katere izgubljam pamet. Nepotešljiva. Zakaj resnica je – edina, ki ostaja večno živa, ena in ista na tem spremenljivem svetu – edina, ki je neizogibna.

Kam nas potemtakem odnašajo računalniki s hi trostmi, ki jih neutrudno, eksponentno povečujemo?

Si nismo hoteli z njihovo pomočjo samo olajšati dela, pa se je ta nepreračunljiva elektronika kar sama od sebe kot mokrota razlezla na vse strani – dokler se ni nazadnje zalezla v vsako poro in vsako vlakno?¹⁸

Postaja "virtualna resničnost" pomembnejša od stvarnosti, ker nas tolmun, ki pod vodo vse spreminja, toliko globlje vleče vase, kolikor siloviteje nas grabi vtinec?¹⁹

¹⁸ V zadnjem času nas dosega vse več novic o "pametnih" materialih in izdelkih, ki jih boja že uspešno preizkusajo. Tako je govor o "elektron skem črnilu", ki ga pripravlja ameriska firma INK (s katerim bo mogoče na daljavo vsako podlago na novo prepisati s pomočjo radijskih valov, pa tudi interneta – kar bo imelo velik praktičen pomen, npr. pri plakatih) o tkaninah z vgrajenimi čipi (ki bodo nadzorovale nase pocutje in morda tudi oddajale v telo medikamente v teku je intenzivno sodelovanje med tekstilno in farmacevtsko industrijo); beremo tudi o "avtomobil skem modemu AMAX" (ki ga preizkuša nemski nobelovec za fiziko Gerd Binnig); s pomočjo tega modema in orientacijskega sistema GPS naj bi se avtomobili sami, brez človeka, sporazumevali med sabo.

¹⁹ Zaradi splošne odvisnosti od računalnika (nobena družba, zlasti razvita, očitno ne more več brez njega) so bili – kot vemo celo vojaški strategji prisiljeni radikalno spremeniti svoje konvencionalno stališče in se spo prijeti z nevarnostmi in možnostmi t. i. "računalniške vojne", ki po novodobni vojaški doktrini po pomenu že prekasa "navadno" vojno v stvar

Kaj ne stopnjuje porast svetovnega prebivalstva hkrati tudi pritiska v notranjosti slehernega posameznika? Prihaja stremljenje, da bi se prebili skozi gnečo, ta nagon, ki nas od rojstva sili, da bi se uveljavili pred drugimi, naj stane, kar hoče, od istega utripa, ki žene spermija v tekmi na življenje in smrt in kliče lososa iz morja v reko proti toku na dristišče, kjer se je rodil? Je to utrip, ki ga posluša stvarstvo – zaradi katerega priletijo in odletijo ptice selivke vsako pomlad in vsako jesen?

Prihaja od tega pranagona stalni pritisk, ki stiska ta svet kot umirajočo zvezdo; ki minimizira v računalnikih čipe do mikronskih velikosti; zaradi katerega proizvajalci stalno skrajšujejo razvojni čas svojih izdelkov in pay-off obdobje; ki krči razdalje; ki iztiska kot iz tube vso vsebino iz naših medsebojnih odnosov?

Ko pustimo, da nas v istem ritmu kot dihamo, obiskuje in zapušča, ga vse določneje občutimo kot tujek v ustih: utrip, ki je otrpnil v učinek in nas zbada v grlu, kot da smo jedli ribo.

Paralela je.

Svet, ki ga stiska učinkovitost. Kaj ni dosegla ta kompresija, ki anticipira prihodnost, že take gostote, da je ljudem pomemben samo še rezultat? Zastrupljena, opustošena Zemlja, slepo medsebojno klanje in množično hiranje, osebne tragedije na vsakem koraku – kakšna energija se nam zbira v tem starem, civilizira nem svetu nad glavo?

Kot da je *Hadžar al Asvad*, ta v zemeljskem trenutku zalita črna, vesoljska hitrost (kot prazgodovinska mušica v kaplji jantarja), nenehno na preži v svoji pasti; kot da v resnici (v razsežnosti, ki ni dostopna našim čutom) še vedno drvi, sicer vzidan v Kaabo, vendar sam v sebi prost – neprestano skozi bliske in buhtečo svetlobo

nem, fizicnem svetu, saj z računalnikom, drugače kot zunaj, tolčemo po vodih v notranjosti direktno na mozgane in glavne živčne vozle sovražnika

— kot prežarjena senca — iz ene v drugo senco — iz ene v drugo temo.

Iz naše kolonialne preteklosti se zaganjajo vedno večji valovi, z vedno večjo silovitostjo ob čeri naše negotove prihodnosti. Sedimo na verandi naše počitniške hiše ob kavi, maslenih kruhkih in poslušamo radio šarivari. Dnevnik *Die Süddeutsche* nas jezi, ker se ne pusti razgrniti. — “Danes je pa vetrovno,” mrmramo in se naslonimo nazaj v naslonjaču, da bi uživali ob pogledu na hrumeče morje, ki se tako slikovito peni in brizga čez valobran.

OTROK

*Otrok, ki odpira in zapira oči,
je simbol tega sveta –
otrok, ki ne more verjeti,
da je še vedno, kar gleda.*

Vrt za gradom

Otrok enostavno pobira govor z materinih ustnic. Ne seka ga na zloge. Živi, se pravi, golta vase vse v celih kosih. Tako kot še nima zob, da bi grizel, se še ni naučil, da bi razumel. Nobenega razumevanja tudi nima za stalne omejitve, s katerimi krotimo njegovo razpuščeno razbrzdanost. – Zakaj se ne učimo od otrok? Ni vse, kar povzameš vase, ne da bi se tega dotaknil, kot v nedosegljivi daljavi, kot v tebi samem? Kjer lebdi v nezemeljski breztežnosti, ki je glede na nedotakljivost teh slik taka kot spominjanje, ki kliče in boli – ker je vse proč in hkrati tako blizu, da bi lahko prijel, ko bi le lahko z dihom zadržal sedanjost.

Svetovi, ki si ti: ki jih veter nepričakovano prebudi v tebi s svojim toplo-vlažnim vonjem, da bi zatem, bogve zakaj, otrpnil, kot bi se zbudil v podobi na sliki; svetovi, ki jih izmeri katerikoli glas v tebi – medtem ko vibrira v tvoji notranjosti – kot od kdovekod prileteli kamen, ki je pljusknil v gladino in sprožil narazen valujoče kroge, da bi zatem pod vodo, sam in gol, sunkoma, previdno obotavljivo spolzel v globino.

Ni vsak jezik ključ, s katerim odklepamo za tisočimi vrati zaklenjeno Skrivnost, ki hrani srca vseh milijard ljudi? Je posnetek paralele, ki žari od večnega stvarjenja? In kaj je večno stvarjenje, če ne življenje? — Tu si in že te več ni. To je paralela. Vse, kar vidiš in kar se dogaja, je kot primera vzporednica nevidnega dogajanja. Kaj nisi sam hieroglif svoje usode? Kaj ni tvoja postava odtis tvoje poti? In ni tvoje rojstvo tudi že tvoja smrt — razpoka, ki zeva vate in h kateri živiš?

Glej, samo otroci sanjajo v živo.

In iz te začaranosti jih kar naprej trgamo, saj terja od nas težnostna sila iz zunanjega sveta — brez milosti v svoji fizični zakonitosti — da stalno dajemo zadoščenje diktatu reda: ko jih navsezgodaj budimo iz blaženega spanca, da bi jih pravočasno oddali vrtcu ali šoli; ali ko jih kličemo domov od kričanja na dvorišču, ker je čas za učenje. Kajti — če pustiš krožnik na mizi, te čaka tam, dokler ga ne pospraviš. S takšno neizprosnostjo terja industrijska družba od slehernega od nas, da se podredi svoji eksistenci. Naše mišljenje se je uteklo na tirih nenehnega uvrščanja in naše življenje se brez prestanka prazni med stenami dolžnosti in navade. Sočasno morajo od doma starši s svojimi skrbmi in otroci s svojimi torbami. Njihovo duševno počutje, celo njihove telesne potrebe pri tem nikogar ne zanimajo. Vrhovna zapoved je steklenični vrat reda, je kazalec, ki se bliža dvanajsti.

A če pogledamo v otroško sobo ali v delovno sobo umetnika ali znanstvenika, nam zapre sapo. — V kakšnem redu pa si se ti kot otrok, skoraj še dojenček, učil pri materi govoriti? V kakšnem redu nastaja umetnina, nas zaloti odkritje, se razliva v nas domišljija, oglašja spomin? — Vrhunski športniki spravljajo prireditelje s svojimi muhami zmeraj znova v zadrego, znanstveniki so tragični in smešni v svoji večni raztresenosti, umetniki pa spominjajo na klavrne klovne, ki ne uidejo svoji usodi. — Kam se vsi iztegujejo, kadar zbirajo v sebi moči in se osredotočajo?

Kaj nas ne vznemirja "človeški" svet tako zelo zaradi tega, ker se nam je približal na doseg roke!? Hrepenenje po rodnem domu nam brni v notranjosti. Kot bi iz globin udrl k nam na dan žareči svet brezskrbne igre.

Otroci razpenjajo šotore svojih pravljinih svetov s svilenimi nitmi svojih čustev. — Kdo se more temu upreti? Neznane moči, neizrekljivi občutki, najrazličnejša bitja, nerazložljivi pojavi — nismo vse to mi? Ko sestavljamo puzzle iz štirih črk A, G, C, T, ki imajo na milijarde kombinacij; ko si z zarodnimi celicami embrija od neznane matere obnovljamo telo; ko vsajamo živalim človeške in rastlinske gene in spravljamo na svet kentavre in sfinge, da ostajamo pred miti in zgodovino brez besed; ko presajamo ledvice, jetra, srca, očesne roženice, celo že cele ude in se pripravljamo, da bomo vsak čas tudi glavo — in si zanjo poiskali mlado telo; ko sanjamo o bionavti v žilah; ko kloniramo živali in morda tudi že ljudi; ko proizvajamo z nanotehnologijo umetne snovi; ko prestrezamo nevrine na dnu Bajkalskega jezera in na njihovi podlagi izračunavamo težo vesolja; ko slutimo v nanotubah preskok čez svetlobno hitrost in tipamo v vesolju za temno materijo, črvi in črnimi luknjami; ko predpostavljamo nadaljnja vesolja za tem vesoljem in špekuliramo o prehodih vanje? Katera meja bo še obstala čez leto in dan? Razvezana stvarnost je pobegnila na prosto in se ne da več ujeti domišljiji.

Svet in naš vsakdan ostajata amfiteater in predstava. — Kaj nista prodrla s televizijskimi talk showi in webstranmi v internetu že v vsak dom?

Kakšna nepredirna senca, nabita z morečo slo, zvrtničena od prikazni, se zgrinja nad Zemljo? Zakaj "človeška" družba se lahko samo vname (kot plin) — podobno kot spreleti umetnika navdih (ki ga hipnotizira kot dogodek nezemeljskega izvora) — podobno kot preblisne znanstvenika ideja (ki ga zbode kot enačba,

pri kateri je odkril napako) — podobno kot dvigne športnika od tal intuitivni občutek (ki ga drži za roko, da z lahkoto kar naprej zmaguje); in podobno kot zgrabi otroka smejoča jokavost (na vsem lepem in vendar iz globine, v kateri brbota na prelomnici na dnu oceana kadeča se, žareča magma na dan).

Nas to ne spominja na ljubezen?

*“ Kar je rojeno iz mesa, je meso,
kar je rojeno iz Duha, je duh,
ne čudi se, da sem ti rekel:
Treba vam je, da se rodite iznova.”*

Evangelij po Janezu 3,6 8

Temu, da je Jezus v resnici živel (kot sta med drugim tudi Buda in Mohammed), da je torej zgodovinska osebnost, bi verjetno že samo z ozirom na evangelijska pričevanja težko oporekali; kritične pripombe, da so evangelije pisali z velikim časovnim zamikom in jih kasneje skozi stoletja prepisovali ter pri tem po vsej verjetnosti tudi kaj po svoje popravljali in dodajali, da torej ni nobenega zagotovila, da so besede, ki jih pripisujemo Jezusu, vselej tudi v resnici prišle iz njegovih ust – teh pomislekov se ne da odpraviti z enostavnim zamahom roke; za presojo, kaj je od napisanega verodostojno in kaj morda dodano ali prirejeno, bi lahko upoštevali predlog Karla Jaspersa, ki ga daje v svojem delu *Die maßgebenden Menschen* – Sokrates, Buddha, Konfuzius, Jesus (Piper, 1965), češ da se je treba pri tem pustiti voditi občutku, ali te besede zgrabijo ali ne, zakaj tiste, ki so te zgrabile, so gotovo pristne.

Jezusovo izročilo je danes bolj aktualno kot kdajkoli.

Prišel je namreč čas, ko se nam začenja svitati, kaj nam Jezus pravzaprav dopoveduje. Njegovo izročilo, ki smo ga še do nedavna doživljali v fragmentih, nabitih z energijo, kot da so posamezni kosi razbitega Fidije vega kipa, ki nas s svojo lepoto prijemajo za srce, a se ne dajo sestaviti v celoto, se je začelo znenada kar samo od sebe zlagati, podobno kot se kdaj zgodi, da nepričakovano oživijo črke na zaslonu in se začenjajo kot verižica kotaliti v vrsti, ki se prelamlja in spušča navzdol na naslednjo stran, kjer se priključujejo odstavku, ki je tam sameval. Pred našimi nejevernimi očmi se je na lepem kar samo od sebe sestavilo v sebi skladno besedilo, v katero so se raztrgani odstavki ujeli v neresničnem trenutku in ki se nam zdaj razkriva v svojem osupljivem preroštvu, v vsej nedvoumnosti, kot usodno življenjsko vodilo. Nobenega dvoma ni, da je Jezus s svojim izročilom položil temelje, na katerih lahko gradimo "človeško" družbo.

Prvo, kar človeka zbode ob Jezusovih besedah, so protislovja, v katerih se izraža. Kaj ne pravi: "Mirni bodo deželo posedli"? In: "Če te kdo udari po desnem licu, mu nastavi še levo; če hoče kdo od tebe plašč, mu pusti še sukno"? Na drugem mestu pa: "Mislite, da sem prišel, da prinesem mir na zemljo? Ne, ampak razdor! Odslej jih bo namreč v eni hiši pet razprtih ..." Kakšen človek je ta Jezus, ki pravi, da prinaša razdor v družine? Ki pravi celo po Mateju: "In človeku bodo sovražniki njegovi domači."? Kaj ne predstavlja družina nekaj svetega, prepir v družini tragedije in harmonično družinsko življenje topline, po kateri hrepenimo? In če to nerazumnost še stopnjujemo z Jezusovo zahtevo, da nam mora on, Jezus, pomeniti več kot vsi domači, celo več kot naše lastno življenje, zakaj kot pravi: "Kdor najde svoje življenje, ga bo izgubil, in kdor izgubi svoje življenje zaradi mene, ga bo našel", lahko samo zmajujemo z glavo. Da bi nas takoj zatem še bolj zmedel s

priporočilom: "Pridobite si prijateljev s krivičnim mamonom, da vas, ko premine, sprejemejo v večne šotore"? Smo prav slišali: Jezus svojim učencem svetuje, naj se pajdašijo z bogataši s krivičnim premoženjem? — Ker jim drugače grozi, da ne bodo prišli v nebeško kraljestvo! A glej — kaj ne pozove na drugem mestu ravno bogataša, ki bi mu rad sledil: "Prodaj vse, kar imaš, in razdeli med reveže in pridi za menoj"? In nam nato, ko se ta ne more ločiti od svojega imetja, postreže z znamenitim rekom: "Povem vam, laže bo šel velblod skozi šivankino uho, kot pa bogataš v nebeško kraljestvo", da ga njegovi učenci prepadeni sprašujejo, kdo bo potemtakem sploh lahko prišel v nebeško kraljestvo; pa jim odvrne: "Pri ljudeh je nemogoče, ne pa pri Bogu; zakaj pri Bogu je vse mogoče"? Kako naj tu staknemo en konec z drugim — na eni strani naj se pajdašimo z bogataši, na drugi pa Jezus poziva ravno bogataše, naj vse, kar imajo, prepustijo revežem in jo mahnejo goli in bosí za njim v širni svet, ker da jim imetje zastavlja pot v nebeško kraljestvo? — Da pa morda kljub vsemu vendarle pridejo vanj, saj stvari niso takšne, kakor si jih ljudje zamišljamo, marveč kakor jih Bog hoče?!

Ob teh težko doumljivih protislovjih pa vseskozi natanko čutimo, da v Jezusovih besedah v resnici ni nobenega neskladja, še več — znenada se ovemo, da nas z njimi prestavlja iz trde, ploščate logike v prostor, kot bi nas pripravil, da bi končno odtrgali oči od računalniškega zaslona in pogledali skozi okno. — Kaj zaboga počne Tkalec²⁰ v mračni, tesni izbi, prenatrpani od grobih, lesenih statev? — Čemu kar ždi v tej temi in bolšči s skalnatim obrazom predse v prazno, ko pa mu ob strani izza majhnega, uokvirjenega okenskega križa

²⁰ Vincent van Gogh *Tkalec*.

neopazno raste v daljavo sončni dan? Nam svetloba iz navzkrižnih koncev ne razpenja šotora, ki ga premerja nihalo nezaustavnega metronoma? Saj drži utrip, ki ne jenja, kupolo prostora-časa narazen, da se širi v nedogled. Zato se ne čudi, če se oddaljujemo, medtem ko se približujemo, in da prideka energija v nas, medtem ko mirujemo.

Če Jezus opozarja svoje učence, naj bodo na svoji poti "preprosti kot golobi in zviti kot kače" - ker da jih pošilja v svet "kot ovce med volkove" - če jim svetuje, naj si pridobijo prijatelje s krivičnim premoženjem - in sicer ne zaradi česarkoli, marveč zato, da bi prišli v nebeško kraljestvo - če govori, da so "otroci tega sveta" razumnejši do tega sveta kakor "otroci luči" - potem lahko to razumemo samo tako, da jih poskuša obvarovati pred nevarnostmi tega sveta. Nobenega dvoma namreč ni, da nam Jezus s prstom kaže na dvojnost, ki smo ji izpostavljeni na tem svetu in ki jo predstavljata:

— *naš obstoj* — naš vsakodnevni boj za obstanek, ki nas izčrpava in nam preprečuje, da bi sprostili svoje ustvarjalne moči,

in

— *življenje* — naše "lebdenje" v ustvarjanju, ko ne stojimo več na tleh in nimamo časa, da bi se ukvarjali z zaslužkarstvom.

Iz celotnega konteksta evangelijev, pa tudi zapiskov, ki niso sestavni del evangelijev, izhaja, da Jezus vleče med tema dvema svetovoma ostro ločnico: sta kot voda in olje, ki se v istem kozarcu stikata, vendar ne mešata. Tako vpraša farizeje, ko mu na njegovo zahtevo prineso kovanec: "Čigava je ta podoba?" In ko mu odgovorijo: "Cesarjeva," jih zavrne: "Dajte cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je božjega!" Z vso ostrino poudari to ločnico z opozorilom: "Nihče ne more služiti dvema gospodoma: ali bo namreč enega sovražil in drugega

ljubil, ali se bo enega držal in drugega zaničeval. Ne morete služiti Bogu in mamonu.” Jasneje tega ne bi mogel povedati. V skladu s tem je tudi človeštvo po njegovem jasno razdeljeno na “otroke luči” in “otroke tega sveta”. Na tem mestu pa *je treba poudariti, da Jezus ne vidi v “otrocih tega sveta” nič slabega*, še najmanj pa, da bi jih obsojal. Zanj so tisti del človeštva, ki še ni našel poti do sebe. V svoji *neposrednosti* so dosti boljši od tistih, *ki se pretvarjajo* – kot nam dopoveduje s prilikama o neenakih sinovih²¹ in o kraljevi svatbi,²² v katerih nas ravno v tej zvezi tudi sooča z grehom – z nasprotjem, ki je srž življenja – s smrtjo, ki ji ne uideмо in pomeni, da smo na tem svetu kot na križišču, tik pred tem, da zadenemo ali zgrešimo. Ob pozivih: “Prosrite in se vam bo dalo; iščite in boste našli; trkajte in se vam bo odprlo!” ne moremo dvomiti, da Jezus poziva “otroke tega sveta”, naj iščejo v sebi, da bi od krili svoje poslanstvo. S temi pozivi pa nam hkrati sporoča – če jih zasukamo – *da ni človeka, ki ne bi bil za kaj nadarjen*. K temu prvemu poglobitnemu odkritju dodaja takoj drugo; s pozivi kot “Vstopite skozi ozka vrata!” in z vrsto prilik o nebeškem kraljestvu nam daje z vso jasnostjo vedeti, *da nosi vsakdo usodno odgovornost za darove, ki jih je prejel ob rojstvu!* In s tem pokaže od vsega začetka *silovito gorečnost za vse, kar je v zvezi z duhom in ustvarjalnostjo*. Temu se ni treba čuditi, saj izhaja iz vseh njegovih besed in dejanj, da sta njegovo življenjsko sporočilo prav duh in ustvarjalnost. V tem izostrenem vidiku uzremo Jezusa v novi luči – kot glasnika duha in ustvarjalnosti, ki nas opozarja, da smo ljudje nosilci duha in da nosimo zaradi tega usodno odgovornost, tako vsak zase kot za vso človeško skupnost in za celotno stvarstvo! Na tej točki nas čaka taka

²¹ Mt 21,28–32.

²² Mt 22, 1–14.

neomajna neizprosnost, kot nas stisne za grlo ob pomisli, da bomo umrli.

Od vseh milijard ljudi, kolikor jih šteje človeštvo, komaj kak odstotek sledi Jezusovemu kazalcu in stopa skozi ozka vrata na pot, ki vodi v življenje! — Da to ne drži? Da jih je več? — Koliko pa je že pravih umetnikov, znanstvenikov, športnikov in vseh drugih klatežev, ki jim poklic pomeni življenje? *“Otroci luči” so — ti ustvarjalni zanesenjaki*, ki so prodali vse, kar so imeli, samo da so kupili njivo, na kateri so našli zaklad; ki so prodali vse, kar so imeli, samo da so kupili biser, ki jih je očaral; ki zapustijo dom in domače in se napotijo na slepo v svet za svojim poslanstvom — da bi se v svojem zanosu izročili na milost in nemilost Scilam in Karib dam *“tega sveta”*. Vendar jim ne grozi samo ta zunanja, *telesna nevarnost*, ko jih lahko prehití smrt, ko jim lahko oblast, bolezen ali pomanjkanje zvežejo roke, še preden so prav stopili na pot, marveč se morajo predvsem paziti pred *nevarnostjo*, ki čemi v njih samih, se zave dati svoje notranje šibkosti, na katero Jezus z zaskrbljeno opozarja: zakaj *“kdor hoče zidati stolp, mora poprej preveriti, ali ima dovolj, da ga tudi dozida”* — zakaj *“kralj, ki gre na vojsko zoper drugega kralja, mora poprej prešteti čete, da vidi, ali ima dovolj vojaštva”*; tako tudi nihče, ki se ne odpove vsemu, kar ima, ne bo vzdržal izziva, za katerim hodi — *zakaj duh je voljan, a meso je slabo — zakaj veliko je poklicanih, a malo izvoljenih*. — Posledice te notranje šibkosti pa so po vsem videzu usodne, neprimerno hujše od tistih, ki te doletijo, če pogrešiš v vsakdanjem življenju — zakaj kot otrok luči si *sol zemlje*. *“Če pa se sol spridi, s čim se bo solila? Za nič drugega ni več, kakor da se proč vrže in jo ljudje pohodijo.”*²³

²³ Mt 5,13.

Ta Jezusova trdota do sleherne človeške šibkosti v zvezi z ustvarjalnostjo je v naravnost kričečem nasprotju z njegovo siceršnjo razorožujočo popustljivostjo do grešnikov. *Kaj ni prišel klicat grešnikov? Kaj se ne glasi stavek iz Njegove molitve: ... in odpusti nam naše dolge, kakor tudi mi odpuščamo svojim dolžnikom ...*²⁴ In kaj ni pozval navzočih v shodnici: *... Kdor izmed vas je brez greha, naj prvi vrže kamen vanjo ...* in odpustil uboge, zmedene ženske, potem ko sta ostala sama, s preprosim *“Pojdi in odslej ne greši več!”*²⁵ – Kako naj si tolmačimo priliko o zapravljivem oskrbniku, ki ga je gospodar pohvalil, ker ga je ogoljufal?²⁶ – Kaj mu ni s svojo pohvalo tudi že odpustil?

A z jasnostjo, kakršne ne srečamo v evangelijskih nobenem drugem mestu, izrazi Jezus to svojo vserazu mevajočo, odpustljivo blagost do grešnikov prav v stavku, s katerim izreče popolno obsodbo tistim, ki se pregrešijo zoper Duha: *“Zato vam pravim: Vsaka pregreha in kletev se bo ljudem odpustila, kletev zoper Duha se pa ne bo odpustila. In kdor reče besedo zoper Sina človekovega, se mu bo odpustilo; kdor pa jo reče zoper Svetega Duha, se mu ne bo odpustilo ne v tem življenju ne v prihodnjem.”*²⁷ – Strašna, dokončna anatema.

Kdor Jezusu verjame – in prav zares ima človek dovolj razlogov, da mu verjame, če pomisli, da je govoril pred 2000 leti tako globoko – se skuša pretresen oprijeti prilik in besed, ki jih je izrekel še kdaj, ob kaki drugi priložnosti, da bi si pomagal, kot posegamo po kontekstu pri razvozlavanju nejasnih mest v besedilu – in vendarle dojel to prekletstvo, vsej njegovi nečlo veški dokončnosti navkljub. Domislimo se, da nam

²⁴ Iz Jezusove molitve Oče naš.

²⁵ Iz čudovite podobe “Jezus oprosti gresnico” (In 8,1–11).

²⁶ Lk 16,1–13.

²⁷ Mt 12,31–33.

Jezus v razgovoru s Samarijanko, v katerem se proti svoji navadi neposredno obrača na nas, tudi odprto pove: *"Bog je duh ..."*²⁸ Spreleti nas: če smo ljudje nosilci duha, kaj potem to pomeni za nas? - *Da smo Njegovi?* In da ljudstvo ne pravi zastonj duhu *božja iskra*?! – Iznenada nas prešine, *kako iskreni ljudje žarijo in da na drugi strani ne more biti nihče ustvarjalen, če ni iskren.*

In v hipu se nam razkrije, čemu Jezus za zaključek, potem ko je svetu oznanil odpuščanje grehov in svetost duha, še razgreto pribije: *"Ali recite, da je drevo dobro in njegov sad dober, ali pa recite, da je drevo slabo in njegov sad slab; zakaj po sadu se drevo spozna."* – Kaj ni za drevo sad to, kar je za človeka stvaritev? In če to povežemo z Jezusovim trdim opozorilom,²⁹ *"da bo vsako drevo, ki ne obrodi dobrega sadu, posekano in vrženo v ogenj"*, sklenemo krog in doživimo neizprosno, s katero nas oklufuta vsakič, kadarkoli nas spomni na izziv življenja, ki nam vnema dušo še v pozno starost, kot da smo privekali na svet okuženi z neozdravljivo klico.

Ovemo se, da je to tista trdota, iz katere sije Jezuso va brezčasnost – tista nepopustljivost, s katero nas stalno trese za ramo, da bi se že vendar zbudili, kateri krat prav krepko, kot na primer, ko nam sporoča z naravnost šolsko poučno priliko o talentih, kaj nas čaka, če zakopljemo svoj talent, ker nočemo tvegati: *"Zbal sem se in sem šel ter zakopal tvoj talent,"* pravi služabnik svojemu gospodu, da bi zatem osupel doživel njegov srd: *"Malopridni in leni služabnik! ... Vzemite mu torej talent in dajte ga tistemu, ki ima deset talentov ... Ne-porabnega služabnika pa vrzite ven v temo"*³⁰

²⁸ Jn 4,24, ves razgovor 4,4 26.

²⁹ Mt 7,19 20.

³⁰ Mt 25,25 30.

A to zvezo med klicem duha, ki je naša usoda, in sadovih, ki so naše poslanstvo, nazadnje še preblisne nenavadno strogo opozorilo, *da bomo za vsako prazno besedo dajali odgovor na sodni dan; osupnemo: za vsako prazno besedo?* – in s tem svojim začudenjem – kot da smo se spotaknili v rudniku z leščerbo v roki – nepričakovano razsvetlimo brezdanjost, iz katere je Jezus zavihtel sekiro svoje anateme in jo zasadil v zemeljsko deblo našega časa.

Če naj Jezusu sledimo, kje naj iščemo globino, v katero padamo v neskončnost, da lebdimo?

Vse na tem svetu je vendar končno; v najglobljih brezni, najglobljih mestih v oceanih zadenemo slednjič ob dno, najvišji vrhovi zaman grabijo praznino s štrlečimi trskami svojih skal, vse reke se nazadnje zlijejo v morja, vsaka pomlad in vsako poletje se zavrtita z Zemljo, ki se sama nezadržno vrti proti svojemu koncu; vsa živa bitja umrejo, vse, kar obstaja, propade!? Nemočen se oziram ... ko se v meni nekaj zgane in me kot val dvigne glas: *“Zato ti povem: “Odpuščeni so njeni mnogi grehi, ker je mnogo ljubila; komur se pa malo odpusti, malo ljubi.”* – O, bog! – kaj niso naša čustva brezdanja, ni v njih globina, ki je nikoli ne bomo izmerili – in katero čustvo je globlje – če je sploh dovoljeno primerjati med čustvi globine – če ne ljubezen, katero je strašnejše, katero bolj protislovno, katero je tako nezadržno, tako zatajevano – je tako zabito v nas, kot stržen, ki drži vse, kar smo, pokonci – brez katerega smo samo še poljska strašila?! In ne diha prav ona, se ne pretaka skozi vsako stvaritev; ni to tista energija, ki žari še po tisočletjih iz slik in kipov (da nam zastane dih, ko nam zastane korak pred njimi), pa spet iz pesmi – ko med branjem onemimo – in iz glasbe, ki nas s prvimi zvoki zgrabi in pritajeno odnese na sredo svojega toka, kot da smo se spustili in zaplavali v lesketajoče se, negibno jezero – ali pa nas ustraši z udarcem kot iz vedrega neba, ko zahrumi v tišino in

nas zaloti nepripravljene, kot bi nam penast val nepričakovano pljusnil v obraz?

Se ji niso poklonili vsi umetniki in položili svojih glav na njeno tnalo? Ni vanje zabijala žebljev, jim dajala pelina piti in kamna namesto kruha? Jih spremenila v človeške razvaline? Se niso vsi brez misli, brezglavo podajali v pustolovščine, s svojo brezumnostjo begali okolice in domačim zasajali v srca bolečine?

Lakmusov papir je, ki se ga ne da prevarati — ne z oblinami, ne z barvami, z nobeno puhlico, z nobenim še tako zloščenim stavkom, z nobeno na učinek še tako preračunano melodijo — ki pomodri ali pa ne pomodri. *Ali je namreč stvaritev prava ali pa je ni. Ljubezen je neizprosna.*

Smo se sedaj dotipali do stopnic, po katerih se lahko približamo znamenitima prilikama o pastirju, ki zaradi ene izgubljene ovce pusti vso čredo samo, in o izgubljenem sinu, za katerega da srečni oče ob njegovi vrnitvi takoj zaklati pitano tele, medtem ko prej, vsa leta nazaj, ni privoščil starejšemu, ki je ostal doma, niti kozlička, da bi se lahko poveselil s prijatelji? Se nam sedaj jasni, kako je mogel Jezus reči v dodatku: "Povem vam: tako bo v nebesih večje veselje nad enim grešnikom, ki se spokori, kakor nad devetindevedesetimi pravičnimi, ki ne potrebujejo pokore"?? In kaj se ne ujema s to nezaslišano trditvijo, da ima Bog večje veselje nad enim skesanim grešnikom kot nad množico pravičnih, Jezu sovo nedvoumno sporočilo, ki ga sicer evangeliji nava jajo na povsem drugem mestu³¹: "Zdravnika ne potrebujejo zdravi, ampak bolni. Pojdite in se poučite, kaj se pravi: 'Usmiljenja'³² hočem in ne daritve." Nisem namreč prišel klicat pravičnih, ampak grešnike"?

¹ Mt 9,13, Mr 2,17.

³² Po mnenju avtorja pravilneje "socutja".

Ironičen, jezen odziv, s katerim daje Jezus nedvoumno vedeti, da zanj "dobrih, pravičnih" na tem svetu ni.³³ (Spomnimo se samo, kako se Jezus razjezi, če ga kdo nagovori z vzdevkom "dobri": "Kaj me imenuješ dobrega? Dober je samo Bog v nebesih!") Če pa ni dobrih (pravičnih) na zemlji, kdo sta potem pridni sin in ovčja čreda? In koga predstavljata izgubljeni sin in izgubljena ovca? In kaj ima z vsem tem opraviti medklic: "Pojdite in se poučite, kaj se pravi: "Usmiljenja (sočutja) hočem in ne daritve"?

Začnimo od kraja: kaj ni daritev nekaj hladnega, razumskega, celo preračunljivega kot podkupnina (saj so se stara ljudstva hotela z daritvami odkupiti bogovom, kot si skušamo danes z darili pridobiti naklonjenost mogočnejšev), medtem ko je usmiljenje (sočutje) čustvo do bližnjega, nekaj človeškega, toplega? V prevodu se potemtakem medklic glasi: "Človeško toplino hočem, ne hladnega, preračunljivega razuma!" In kdo je pravičnik?³⁴ Ni to obseden računar, ki nima za nikogar razumevanja? Uradnik, ki ne more nikoli ničesar dovolj natančno pretehtati in odmeriti in producira zaradi tega na tone papirja, popisane s pravili v zavitih paragrafi, dokler se med njimi nazadnje še sam ne znajde več³⁵ – vse samo zato, da bi zadostil svoji pravičniški obsedenosti in preprečil sleherno, še tako neznatno neenakost in tako v vsakdanjem življenju povzročil samo zmedo in krivice? In kdo je grešnik, ki se sporkori? Kaj ni to človek, ki je dvignil obraz od tal s solzami v očeh? Človek, ki mu čez rob lijejo čustva, ker ga kes spreobrača? In ta hip se oglasi primera, ki je na drugem koncu v sozvočju z našo temo: "Če pse-

³³ Otroci ne morejo biti niti pravični niti dobri, ker so nedolžni.

³⁴ Pravičen kot farizej.

³⁵ V nemški zakonodaji se ziva dusa ne spozna več, niti uradniki.

nično zrno ne pade v zemljo in ne umrje, ostane samo; če pa umrje, obrodi obilo sadu.” – Kaj niso uradniki, ti svečeniki pravičnosti, zrna, ki so padla na stran, na pot – grešnik, ki ga je prekvasil kes, pa zrno, ki je padlo v zemljo in umrlo? Smo torej vsi grešniki – eni večji, eni manjši? *Sta torej izgubljena ovca in izgubljeni sin huda grešnika, ki ju je zvabila pustolovščina v daljni, širni svet, tako da sta na tujem veliko prestala in grešila – in se jima zato tudi veliko odpusti, ker sta veliko ljubila?* In imamo lahko pridnega sina in ovce v čredi za majhne grešnike, ker se vse življenje stiskajo na domačem zapečku in bolj malo doživijo – in se jim zato tudi malo odpusti, ker so malo ljubili?

In kaj niso umetniki izgubljene duše, ki jih goni notranji nemir, da se večno potikajo po svetu?

A kot vselej, po vsepričujočem, večnem zakonu paralele, tudi tu ne moremo mimo vzporednice, za katero pa naj človek moli, da ga ne bi doletela, ker je strašnejša od greha.

Se ne glasi ena od Jezusovih prilik o nebeškem kraljestvu: “Nebeško kraljestvo je podobno kvasu, ki ga je žena vzela in zamesila v tri merice moke, dokler se ni vse prekvasilo?”³⁶

Niso videti kot prekvašeni vsi ti v daljavo zazrti svetovni popotniki, ki jih videvamo posedati pod sončniki pri mizah zunaj pred restavracijami v odročnih, letoviških krajih, prezgodaj, bodisi dopoldne bodisi popoldne, v pred- in posezoni, kako odsotno z žličko mešajo kavo, kot da jih spet grabi preteklost, pred katero bežijo – pa je ves njihov trud zaman in jim tudi ves zabiti čas, vse stvaritve in vsi njihovi grehi ne

³⁶ Mt 13,33; tri merice predstavljajo ok. 40 kg; komentar k Novi zavezi pravi: “Kristus omenja namenoma tako veliko količino moke, da je m c kvasu bolj očitna.” – Kaj pa če Jezus ni tako prozaicen in meri na ka povsem drugega?!

prinesejo odrešenja? — Ker morajo zmeraj piti čisto pri izviru.

V umetninah tiči nekaj izvirnega. — Kaj ni umetnost že od nekdanj vznemirjala razumnikov in politikov s svojo nekoristnostjo? — In zmeraj spet nas zadene. Ne pričakovano, da si vedno znova brišemo oči. Le zakaj nas mora tako izzivati? Nekaj pustolovskega je v nji, ko tako zadelana v materijo nezaustavljivo iz nje beži.

Ima to kaj opraviti s tem, da je lepa kot greh? Kot da jo je Zevs zadel s strelo in zdaj vstaja za vse večne čase kot Pena³⁷ iz morskih valov.

Ne reče se zaman "grešno lepa" ali "grešno lep" — lepota nas rani z grehom; ki se skriva v izrazu okoli oči ali pa še posebej v nasmešku; ki ji kot lesk gnezdi v laseh; pred katerim se brani z roko; ki ga nerodno prikriva v skrčeni legi — ali pa ravno obratno, ki se zanj ne meni v malomarni drži, v kateri tako prostodušno kaže nagoto, da nikomur še na misel ne pride, da je prav ta lepota ena sama grehota — večna pregreha, ki se zdaj tu brezsravno nastavlja; prizadene nas s sladkim strupom zahrbtnih intrig iz *Nevarnih razmerij*³⁸ ali z nehoteno brezčutnostjo iz *Kačje zalege*,³⁹ s strahoto mojre v neizbežnosti *Ojdipove usode*,⁴⁰ z *nevednostjo o večni vojni*, ki se skriva za izbruhi in spletkami junakov iz *Shakespearjevih iger*; z diamantnima reziloma svetlo be in časa *Rilkejevega Panterja*⁴¹ in *Strniševega Poletja ob ribniku*,⁴²; in v živi glasbi, ki nas zamakne, komaj se oglasi, čeprav se po prstih tihotapi v sobo — vanjo počasi, obotavljivo, komaj slišno razliva; in z živim

³⁷ Po grškem mitu se je Afrodita, boginja lepote, rodila iz morske pene.

³⁸ Choderlos de Laclos, *Nevarna razmerja*, roman v pismih.

³⁹ Roman François Mauriac.

⁴⁰ Sofokles, *Kralj Oidipus*, starogrška tragedija.

⁴¹ Rainer Maria Rilke, pesem *Panter*.

⁴² Gregor Strniša, pesem *Poletje ob ribniku*.

plesom, ki nas ugrabi že po prvih korakih in v hipu odnese s plavajočimi gibi valujočih teles, da bi nas, nasršene v zraku, potegnil skozi kakor z glavnikom ...
Kje smo se znašli?

Ko se prebudimo, smo drugi.

Kot da smo pravkar preboleli hudo vročino, ko se prepoteni ter v isti mah začuden nad nenavadnim občutkom lahko, z otroško radovednostjo razgledujemo po sobi, ki je še zmeraj ista, a vseeno druga. Vse se nam dozdeva preblizu. Spominja nas na mesto po hudem nalivu, ko se v soncu pobliskujejo rdečkaste strehe, da se zdi, kot da bi jih lahko prijeli – zaradi česar potem tudi rečemo “zrak je očistilo”: s tako premetano notranjostjo hodimo iz gledališča ali kina domov po predstavi, ki nas je presunila.

A ni samo to.

Kot fant po slovesu se počutimo – potem ko je po dolgem času po naključju srečal dekle, ki se mu pretaka po žilah, in mu je v trenutku, ko jo je ugledal, udarilo srce, da se mu je zaletelo, in mu takoj pobegnilo v vrat, kjer mu je začelo neučakano, divje tolči, kot bi mu hotelo skočiti iz telesa (kot žival, ki je nevedna in neposredna in zato ne pozna zadržkov) – tako nam je kot temu fantu, ki zdaj ne ve več ne kod ne kam in drsa enostavno dalje s poplavljenimi očmi in težkimi nogami.

Vendar tudi to še ni vse.

Ali ne vdihavamo ljudi takoj zatem, ko z njimi spregovorimo; vonjamo, kakšni so, kako se odpirajo in sproščajo in v hipu, ko pade nepravna beseda, priza deto otrpnejo in se zapro; kako vidijo vse po svoje in kako so smešno občutljivi na malenkosti, ki nikomur niso mar – in ne odnesemo njihovega vonja potem še s sabo domov, kot bi se nam zalezal pod kožo? In celo, če jih samo gledamo in poslušamo na televiziji, začnemo čutiti njihovo bistvo, četudi se ga trudijo krčevito prikriti (kar je problem politikov). Kaj ne pišejo časopisi

in govori ljudski glas že lep čas o izžarevanju, češ da ta človek izžareva, oni drugi pa ne? Je to isto *izžarevanje*, ki ga oddajajo umetnine, umetni stvori pa ne?

Se nam potemtakem ta zamik dogaja kar naprej, vsak dan?

Kam smo zašli? — Kaj ima to opraviti z Jezusom in njegovim naukom? Vidim ga, kako stoji v Jordanu kot trs v plitvini ob širokoplečem Janezu Krstniku; kako bredeta skupaj v globljo vodo in ga Janez pridržuje za komolec v skrbi, da ne bi ta zagnani Galilejec, ki je tako poln žara, spodrsnil; kako Janez prvič v življenju izgublja tla pod nogami, ker ga peče na temenu, zraven pa še zbadajo mravljinici po vsem telesu, česar ni doslej še nikoli doživel — da se mora razkoračiti sredi toka, čeprav še nista dospela do mesta, kjer ponavadi krščuje. Jezus ga, napol obrnjen, gleda s svetlim, sprašujočim nasmeškom, kot da bi se čudil, čemu ta postanek, in hkrati kot da bi prav dobro vedel, kaj se dogaja in kaj bo čez nekaj trenutkov sledilo.

*“Meni je treba, da me ti krstiš, pa hodiš ti k meni?”*⁴³

Grmeč, grlu iztrgan, hripav glas, ki ni mogel biti Janezov, ker se ga je ustrašil, se je hrupno razlegel čez šelestenje z bregov in pridušeno žuborenje srebrno svetlikajočih se brzic, kot bi hipoma zaplahutal labod, ki ni še nikoli poletel, vrgel bežečo senco na Zemljo in udaril s krili.

Odmev se še ni polegel, ko je Janez, ves razburkan v notranjosti, z mirno, zamišljeno kretnjo, ki mu je zaplaval — kot bi jo vodila izkušena roka — previdno potisnil Jezusa z glavo pod vodo in jo naglo spustil, da se je Jezus lahko vzravnaval in se je z njega ulila voda.

Ko sta bredla nazaj k bregu, nista spregovorila; šum reke in tlesk palmovih listov sta se mešala v šumečo

⁴³ Mt 3,14–15.

govorico narave, ki je vse bolj rasla v pokrajino, kot bi bili ti prodnati glasovi kvasovi mehurcki, ki napenjajo testo, da vzhaja.

Dve postavi, ki se gibljeta v zasanjani pokrajini, edina, ki se premikata v tem einsteinovskem ukrivljenem prostoru-času, sama pod svodom. Vse se dogaja nemo, kot bi gledali star, amaterski, dokumentarni posnetek.

“Ako se kdo ne rodi iz vode in Duha, ne more priti v božje kraljestvo. Kar je rojeno iz mesa, je meso, in kar je rojeno iz Duha, je duh. Ne čudi se, da sem ti rekel: Treba vam je, da se rodite iznova. Veter veje, kjer hoče, in njegov glas slišiš, pa ne veš, od kod prihaja in kam gre: tako je z vsakim, ki je rojen iz Duha.”⁴⁴

To nenadno asociacijo, ki se je oglasila, kot bi bila nekakšen pozneje montiran komentar k nemim, premi kajočim se slikam, dopolni še naslednja obrazložitev: *“Vsakdo mora namreč biti soljen z ognjem, kakor mora biti vsaka daritev osoljena s soljo. Dobra je sol; če pa sol ne bo slana, s čim jo boste popravili? Imejte v sebi sol in živite med seboj v miru.”⁴⁵*

Nam ti dve Jezusovi sporočili, ki ju evangelisti sicer navajajo ločeno, razkrivata, da maloprej nismo priso stvovali enemu krstu, marveč dvema? Da ni krstil samo Janez Jezusa, temveč predvsem Jezus Janeza? – Saj je vendar glas, ki se je Janezu utrgal iz notranjosti, ko je obstal sredi Jordana, kot para švistnil iz njega zaradi vročine,⁴⁶ ki je buhtela od Jezusa in ga solila za žrtev!⁴⁷

⁴⁴ Jn 3,5 9. Jezusov odgovor Nikodemu iz razgovora, ki sta ga imela šele leta kasneje.

⁴⁵ Mr 9,49 50. Iz Jezusovih kasnejših govorov.

⁴⁶ Znano je, da je Jezus oddajal moč, kot bi ga obdajal nekakšen energetski plasc.

⁴⁷ Kmalu po tem Janezovem krstu je Herod Antipa, tetrarh, porocen s Herodiado, zeno svojega polbrata Heroda Filipa, dal Janeza prijeti in vreci v jeco; Herodiadina hči Salma (iz zakona s Herodom Filipom) je plesu.

Medtem ko sta v Jordanu zgolj "spolnjevala postavbo",⁴⁸ se je po Janezu ulival pravi ognjeni krst. — Če pa sta krst in rojstvo neposredno povezana, potem ne moremo mimo dejstva, da sta Jezusov krst⁴⁹ in njegov odgovor Nikodemu⁵⁰ prav tako v direktni povezavi. — Kaj naj to pomeni? Če sprejmemo tezo, da starodavni obredi niso neke samovoljno izmišljene predstave, ki naj bi s svojimi hipnotičnimi učinki zgolj služile vladarju in njegovi kamarili, da se utrjujejo na oblasti, temveč da so v resnici prikaz nam nedostopnega dogajanja v ozadju stvarstva, neke vrste živi klinopis, potem nosi v sebi obred krsta tudi še neko drugo, globljo vsebino, do katere pa se lahko dokopljemo samo, če vztrajamo pri njegovi prvotni obliki. Krstnik ni krščeval dojenčkov, marveč odrasle. Nikogar ni polival z vodo, temveč je krščence stoje, sredi Jordana, z glavo potiskal pod vodo, da so se iz nje dvigovali v slepeč svet, poln barv in zvokov. Janezovi krščenci so torej v resnici doživljali krst kot rojstvo — kot dvig iz gostega, motnega podsveta, v katerem so se dušili, v brezmejen, svetel in barvit nadsvet, tako zračen, da so v njem lahko v hipu s polnimi pljuči zajeli sapo — in ker so bili z Janezom v vodi, so ga poleg tega občutili tudi še kot očiče nje. *Janezov krst je* — glede na starost krščencev in svojo šokantno metaforičnost — *zavestno doživetje* — glede na vzporednost, s katero kliče na plan tudi naše prenatalno telesno izkustvo o našem rojstvu (ki se ga "spominja-

s katerim se je prikupila Herodu (izkorisčajoč njegovo navdušenje, ki ga je zanesl k izjavi, da ji za nagrado za cudoviti ples izpolni vsako željo) zahtevala, naj ji prinese Janezovo glavo, tako da Herodu sprico gostov ni preostalo drugega, kot da je dal Janeza pri priči v kleti obglaviti in prinesiti njegovo glavo na pladnju gor.

⁴⁸ Mt 3,15 16. Na Janezov vzklik odvrne Jezus: "Pusti zdaj; zakaj spodobi se nama, da tako spolniva vso pravico."

⁴⁹ Z Jezusovim krstom sta misljena oba krsta
Jn 3,4 5.

jo" naši geni), pa hkrati tudi *nadzavestno, prvinsko doživetje*. Ker pa se namen nobenega rituala ne izčrpa zgolj v prebuditvi naših nezavednih občutkov, možnosti ali spomina, marveč sega vselej dlje od tega, do priprave naše sveže prerojene osebnosti za dosego nekega povsem določnega, a nam nedoumljivega cilja, se tudi v našem primeru ne moremo zadovoljiti zgolj z enostavno razlago, da pač daje *Janezov krst* ljudem občutiti rojstvo kot prehod iz podsveta v nadsvet.

Vedeti hočemo, kaj se skriva za tem. Kot je Janezov krst elementaren, tako enostaven je tudi odgovor: *priprava na smrt*. Janezov krst nas osvesti, *da obstaja na tem svetu poleg našega prepričanja o smrti kot o niču, v katerem za vedno izginemo, ravno tako tudi še dvig v nekaj povsem novega, v kar preidemo*: kot če se popek razpre v cvet in se na mestu osutega cveta pokaže plod; kot če se gosenica zabubi in se iz bube izvije metulj. — *Bomo obrodili? Se bomo prelevili? Bo klic predrl našo grozo — bomo zbrali v sebi dovolj moči, da se mu bomo prepustili?* Ko nas ta dilema zgrabi za srce (kar pomeni katarzo!), nas to pot ne oblije vročinski val zaradi smrti (kot dotlej), ampak *zaradi usodnosti naše eksistence*. — Kaj nismo slabiči — bili in ostali? Kaj se ne držimo ves čas črede, da se nam dnevi in leta kotalijo kot kroglice iz razpuščene ogrlice v prazno? Nikoli si še nismo drznili se zares sprostiti, tako da bi šinil plamen skozi nas! Nikoli nas ni kar odneslo za klicem srca! Razdvojeni, brezciljno begamo po svetu, kot bi bili sami ta medla senca, ki jo mečemo na tla. (In je torej naše prepričanje o smrti navkljub svoji "neresničnosti" prav lahko prava stvarna mora: da smo sicer ta hip tu, a da nezadržno prihaja noč, ko bo tudi nas z vsemi drugimi sencami vred požrla tema?!) — Je zato tako pomembno, da poslušamo svoj notranji glas? Da ustvarjamo — se odpiramo energiji, ki stalno sili v nas? *Zakaj kakor živimo, tako bomo umrli!* Medtem ko korakamo svoji usodi naproti, vzklikamo (enako kakor pred tisočletji

gladiatorji, obrnjeni k imperatorju, z dvignjeno desnico): *Ave imperator, morituri te salutant!*⁵¹ Se bomo ali se ne bomo razklali ter zagledali svetlobo – in vse v novi luči, ki nam bo jemala vid!? – Kakšen bo izid? *Bo ostala v razbeljenem trenutku glava cela ali pa bo počila, ker bo telo vzdržalo resonanco, ko se ga bo polastil neobvladljivi drget? Potem ko se mu bo pekoče želo zasadilo v še zmeraj občutljivo teme*⁵² *in spet razkrilo medtem zaraslo odprtino, s katero smo privekali na svet?* Naj torej tudi tako razumemo Jezusovo pojasnjevanje Nikodemu?⁵³ Ne – če nas dosega skozi smrt v duhu prerokov in Janeza – in da, če se pridružujemo Nikodemovi nezaslišani slutnji. Zakaj medtem ko Jezus sicer izrecno potrjuje telesno izkušnjo in podobo, ki ju Janez s svojim obredom odkriva ljudem (ni prav zaradi tega vztrajal, da spolnita postavo?), prestavlja na drugi strani v isti mah z vso odločnostjo težišče krsta od vode k ognju⁵⁴ (kar Janez po svojem ognjenem krstu tudi goreče oznanja vsemu svetu⁵⁵). Razen tega to tudi jasno izhaja iz Jezusovih besed, ko govori Nikodemu o drugem rojstvu iz vode in Duha in se zatem izključno posveti Duhu.⁵⁶ Kako pa naj bi nadomestitev vode z ognjem vplivala na samo vsebino krsta? Ker z vodo umivamo in z ognjem izžigamo – ker nas Jezusov krst temeljiteje očiščuje grehov od Janezovega!? Da? – Ne! Jezusove prispodobe in oznanila prihajajo z drugega sveta.

⁵¹ "Zdravstvuj, imperator, tisti, ki bodo umrli, te pozdravljajo!"

⁵² V judovski, muslimanski, pa tudi krščanski veri ima pokrivanje in razkrivanje glave sakralni pomen.

⁵³ Jn 3,1–13.

⁵⁴ Z ognjem je mišljen duh.

⁵⁵ Lk 3,16–18.

⁵⁶ Jn 3,6–7 in 8–9.

Zato je tudi Nikodem dobro razumel Jezusa, da mu govori o nekem *drugem rojstvu za našega življenja* (in ne šele v trenutku naše smrti), ko ga ves prepaden sprašuje: "Kako se more človek roditi, ko je star? Mar more v drugič iti v telo svoje matere in se roditi?" Jezus mu na to vprašanje ne odgovori, marveč mu namesto tega raje opiše, kako se počuti tisti, ki se je živ ponovno rodil: *Veter veje, kjer hoče, in njegov glas slišiš, pa ne veš, od kod prihaja in kam gre: tako je z vsakim, ki je rojen iz Duha*. Slednjič Jezus Nikodemu še izrecno potrdi – čeprav a contrario – da pravilno domneva, **da govori o rojstvu za življenja** in ne o rojstvu v trenutku smrti (ki ga oznanjajo preroki in razodeva Janez s svojim obredom), s tem ko se na njegovo nadaljnje vsiljivo spraševanje upre, da bi še naprej govoril o tej temi: "Če sem vam govoril o pozemeljskih stvareh in ne verujete, kako boste verovali, če vam bom govoril o nebeških?"⁵⁷

To drugo rojstvo torej ne sodi k pozemeljskim stvarjem, marveč k *nebeškim*? Kaj pa sploh smatra Jezus za "*nebeško*"? Na prvi pogled se zdi odgovor jasen: *nebesa so raj*, v katerega pridejo po smrti tisti, ki so se zveličali. *Kaj pa če med rajem in tem svetom ni trdne, nepremostljive pregrade in sega raj tudi že na ta svet?* Če je nebeško kraljestvo že med nami?⁵⁸ Če diha z nami kot morje s plimo in oseko; če nas v njeni ali njegovi prisotnosti odpira, da drhtimo kot listje, ki ga v šumečem plesu zatikajočih se besed in nerodnih dotikov, skrivnih pogledov, kar naprej dviga od tal nestanovitni vetrič dvoumnih pomenov?

⁵⁷ Jn 3,12–13.

⁵⁸ Lk 17,20–21.

Je Jezus dopolnil Janezov krst, kot je Mojzesovo postavo?⁵⁹ Ga obudil v življenje, s tem ko nas sooča s preobrazbo?⁶⁰

Greh nas muči ...

Kot da se temno zbira na njegovi konici naš konec – tista vse težja, nabirajoča se kaplja v nič, v katerem v hipu za vedno izginemo, ko se odloči.

Kdo pa že zaznava, jemlje za mar ta trzlaj v duši, ki hlapi, ko nam Šparta v železnem oklepu⁶¹ v vojaškem maršu brez prestanka hrumi skozi telo, da drgetamo z zemljo?

A kot da je blesk na njegovem rezilu naš prehod. Kot da se zrcali na tem pobliskujočem se jeklu, umazanem od krvi, človeška usoda, v kateri se iščemo in prepoznavamo!?

⁵⁹ Mt 5,17–48.

⁶⁰ Jezus nam odkriva, da se na tem svetu ne soočamo samo s fikcijo smrti, v katero so zazrti vsi preroki skupaj z Janezom, ki to fikcijo tudi ponazarja s krstom (ni zato Janez največji med preroki in najmanjši v nebeškem kraljestvu?) – s svojimi podobami in oznanili nas Jezus pretresa, da bi nam odprl oči, kako nas rojstvo postavlja pred izziv, *naj sledimo življenju!* Z vsakim vlaknom svojega telesa – prek vseh brezen in zaprek, s katerimi nam eksistenca zastavlja pot. *Da je to naša zaveza z življenjem!* (Ne zavrne zato farizejev: “*Ni pa Bog mrtvih, ampak živih. Zelo se torej motite!*” – *Kot da divja nekje za devetimi gorami Vojna na življenje in smrt*, katere izid zavisi od nas – zmedenih, slepih bitij – ki se nam o Mojri še sanja ne!). Zdaj vidimo, da nas Jezus v resnici budi iz topega obstoja v življenje – in da pri tem hoče, da bi se združili v snop, ki bi širil življenje v stvarstvo! (Ne zahteva zaradi tega od nas, naj se istovetimo drug z drugim in nam ne oznanja, da čaka na nas brez števila kraljestev?!). Neutrudno nam dopoveduje, naj končno dojamemo svoje telesno rojstvo kot predstavo in vajo za duhovno, o katerem govori Nikodemu. Kaj ne imenuje samega sebe s presenetljivo doslednostjo *Sin clovekov?* Kaj nam s tem sporoča? Da “živo rojstvo” v resnici obstaja in da poteka podobno kot telesno? Nista šla ob Jezusu skozi “živo” rojstvo prav tako Buda (“Prebujeni”, “Razsvetljeni”) in Mohamed (v “Sveti Usodni noči” v votli ni hriba Hira)? Nam ne govori o “živem” rojstvu Stara zaveza s prilikom o Joni? In nam tega ne daje slutiti Paralela? *Če je lahko smrt rojstvo, je življenje preroditev.*

⁶¹ V vojaški Šparti so oblastniki ohranjali izolacijo prebivalstva tudi s starim železnim denarjem, ki je bil zunaj državnih meja brezvreden.

Kot da v sanjah – v podzavesti – tavamo skozi podzemlje ... kot da je življenje arena, osvetljen krog, v katerem brizga kri bel vodomet iz nagih, klekajočih teles, medtem ko žvenket orožja trgajo kriki in preglasha rjovenje zveri ... kot da se z dotikom dajemo – onstran dobrega in zla ... kot da se sprošča v nas z vsakim človeškim podvigom neukročenost – onstran dobrega in zla ... in kot da so kaznjenci v zaporih v resnici na drugem svetu, kjer delajo pokoro za grehe tega sveta ...

Zapusti zato pastir čredo in teče za izgubljeno ovco – ker je ta ovca del njega; priredi oče slavje ob vrnitvi izgubljenega sina – ker je ta sin on sam? Se dotikamo nebes, ko puščamo, da prehajajo naši sogovorniki skozi nas – ker nam odkrivajo, kaj se skriva v nas; ko nas knjiga prevzame – ker govori iz nas; ko nam ljubezen strga srce – ker je bila prevelika za nas?

Če smo ljudje padli angeli, potem se nas drži nekaj božanskega. Kot da nam leča spomina zbira nad glavo žarek, ki nas polni in dviga, da nam vzhaja telo. Kaj ni Jezus vprašal farizejev: "Ali ni zapisano v vaši postavi: *Jaz sem rekel: Bogovi ste?*"⁶² Če živimo hkrati v peklu in nebesih – kot nas poučuje življenje z vajo, ki jo stalno ponavlja – smo dvoživke na skali, ki jo preplavlja val, in se odpiramo in zapiramo kakor školjke. Greh reže, da duša krvavi. In krvaveča duša je roža, ki Bogu cveti.

⁶² Jn 10,34–35. S tem vzklikom nas Jezus opominja na preobrazbo – tako kot tudi z drugim, že navedenim opozorilom: "Ni pa Bog mrtvih, ampak živih. Zelo se torej motite!".

PRAVIČNOST

Bodi pravičen do samega sebe!

Kljub vsem nevarnostim, ki nas že eksistenčno ogrožajo, se še vedno nismo pripravljene zamisliti nad Jezusovim izročilom in izstopiti iz sebe; še zmeraj čemimo vsak v svoji mišji luknji, kjer se tresemo za svoj košček kruha, medtem ko se zunaj, v vsakodnevni džungli, ščitimo drug pred drugim s SISTEMOM, ki deli pravico. Ki ne pozna usmiljenja, ker tišči vrata kaosu, ki vdira.⁶³ Vse silovitejši razvoj terja od SISTEMA vse večjo brezčutnost – v čemer večina ljudi ne vidi nič slabega, nasprotno, marsikomu še vedno ni dovolj represije. Naša *abstraktna zazrtost*⁶⁴ je premaknila DOGAJANJE⁶⁵ od osi, tako da se poslej ne ujema več

⁶³ Z zastrašujočo zmedo v naših medsebojnih odnosih in čedalje močnejšim tokom beguncev na naših mejah.

⁶⁴ Prepričanja, s katerimi nas SISTEM priklepa nase in po katerih presojamo svet v skladu s SISTEMOM.

⁶⁵ Usodni tok, katerega del smo tudi mi sami.

samo v sebi; *svet obstoja* se ne pokriva več s *svetom duha*, polovici sta zdrsnili ena mimo druge in človeštvo ne bije več z enim srcem, pavš papir se je premaknil od podloge, tako da daje posnetek, ki smo si ga na njem napravili, skupaj s spodnjo risbo, ki preseva skozenj, podobo mreže, iz katere ne razberemo več, niti kaj smo že prerisali, niti kaj bi še morali. Skozi vse pojave se vleče ta premaknitev, vse lastnosti so z njo zasenčene, v vsem materialnem in imaterialnem tiči ta nepravilnost, ki bega znanstvenike in zaradi katere je vse, kar rečemo, dvosmiselno. Zato tudi ne razumemo, čemu naj bi bil SISTEM od osnove naprej sprevržen. — Ker da ne pozna niti PRAVIČNOSTI niti MORALE?!⁶⁶ In da nismo nič boljši od prestopnikov, da smo še slabši od njih, ker mislimo, da vemo, kaj je prav in kaj je naša pravica?!

Da nosimo za vse hudo na tem svetu polno odgovornost?! In da bodo naši sodniki naši otroci in vnuki?! Zakaj: "Če bi bili slepi, bi ne imeli greha; tako pa pravite: Vidimo; vaš greh ostane."⁶⁷ Če je PRAVO ogrodje, ki določa SISTEM, je PRAVIČNOST cement, ki ju veže. — Ljudje morajo imeti občutek, da je SISTEM pravičen, četudi ne vselej — da je le v osnovi. Ljudje so potrpežljivi, če pa se v njih poruši občutek o pravičnosti SISTEMA — potem gorje vam tam zgoraj na oblasti! Nič čudnega torej, če se politiki vseh barv ljudstvu stalno zaklinjajo na pravičnost. — A naj mi že enkrat kdo pove, kaj sploh je pravičnost! — Kako ne bi vedeli, kaj je pravičnost? Pravičnost je enakost: da veljajo zakoni za vse enako, da imamo zato vsi enake pravice in dolžnosti; da državni organi vse enako obravnavajo; da zadene storilca "pravična" kazen, se pravi,

⁶⁶ V SISTEMU ju zamenjuje PRAVO s predpisi.

⁶⁷ Jn 9,41.

takšna, ki ustreza teži njegovega dejanja; da sta si pri menjavi dajatev in protidajatev vsaj v grobem v sorazmerju. Če to ni pravičnost, potem naj nam kdo drug pove, kaj je! Kajti s pravičnostjo se ni igrati. Po njej je SISTEM to, kar je, z njo stoji in pade. PRAVIČNOST V SMISLU ENAKOSTI JE DUH SISTEMA, ki ga ČLOVEŠKA PRIZADETOST ljubosumno straži.

Kdo od Jezusa bi nam lahko bolje povedal, kaj je pravičnost? Ali pa morda Jezusa ne gre poslušati, ker govori samo o višjih, težko dostopnih stvareh in ni za vsakdanjo rabo?

Jezusovo pojmovanje pravičnosti se nedvomno tudi danes prav tako močno razlikuje od predstave velike večine ljudi kot se je pred dvatisoč leti, ko je še hodil po Galileji, Samariji in Judeji, učil množice in zavračal farizeje. V priliki o delavcih v vinogradu⁶⁸ Jezus skoraj da izzivalno razkrije svoje poglede na pravičnost.

Če povzamemo:

Gospodar je najel delavce za svoj vinograd, nekatere že navsezgodaj, druge tekom dneva, in zadnje komaj uro pred koncem dela. Z vsakim se je ob najemu pogodil, da mu bo dal za njegovo delo en denar. Ko pa so po zaključku dela pri plačevanju videli tisti, ki so delali od zore, da daje gospodar, enako kakor njim, en denar tudi tistim, ki so delali komaj eno uro, so začeli godrnjati – pa jih gospodar gladko zavrne, češ prejeli ste plačilo, kot smo se pogodili; moja stvar pa je, kako se pogodim z drugimi in koliko jim plačam – da bi nazadnje nejevoljneže povrh vsega še oštel, češ vaše oko je hudobno, ker sem jaz dober. Dajem iz svojega in če hočem dati komu več, mu pač dam več iz svoje dobrote.

⁶⁸ Mt 20,1–16.

Če sledimo logiki te primere, se razmišljujočemu zastavi vprašanje, ali se gospodar ne bi mogel dogovoriti z delavci, ki jih je najel kot zadnje, celo za višjo dnino, tako da bi jim ob koncu dela plačal več kot tistim, ki so se od ranega jutra potili v vinogradu?

K takim zaostritvam nas izziva razum. To je njegova dialektika. — Kaj naj mu odgovorimo? — Ne. Ne gre za to. S to na videz protislovno prispodobo nas Jezus opozarja, naj se naučimo razlikovati tako med "pravičnostjo" in pravičnostjo kakor med bogastvom in blagostanjem.

Od kod mi taka razlaga in kaj naj sploh pomeni? Kot ponavadi podčrta Jezus tudi na tem mestu pravi pomen svoje prilike, s tem ko nam za konec še navrže presenetljiv stavek, ki se v našem primeru glasi: "*Tako bodo poslednji prvi in prvi poslednji.*" Naj to pomeni, da imajo delavci, ki so se uđinjali v vinogradu ves dan, najmanjše zasluge, delavci pa, ki so delali v njem komaj eno uro, največje?! To je absurd. Tako pojmovanje pravičnosti se upira zdravemu razumu. Oblast, ki bi — na primer iz verske zaslepljenosti — poskušala kaj takega uveljaviti v praksi, bi bila samomorilska, v hipu bi zrušila sebe in SISTEM.

Morda pa nam hoče Jezus povedati, da je važen učinek, ne pa čas, kako dolgo kdo dela? Plačilo po učinku? To bi bilo sprejemljivo. Samo da nam Jezus v svoji priliki za to razlago ne nudi nobene opore. V njej ne najdemo niti najrahlejšega namiga, da naj bi "poslednji" delali z večjim učinkom kot "prvi". Taka razlaga bi bila popolnoma za lase privlečena. Kaj pa menijo razlagalci Nove zaveze? Takole pravijo: "Plačilo v božjem kraljestvu ni odvisno samo od tega, koliko časa se je kdo trudil za to kraljestvo, temveč od človekovega sodelovanja z milostmi, ki jih je sprejel, in od božje volje ..." To se v celoti sklada z mojim videnjem. Če morda povežemo besedo *milostmi* z vezajem še z besedo *darovi* — s čimer bi to razlago osvetlili z mojega

zornega kota – je sam ne bi mogel bolje formulirati. Vrh tega lahko zdaj po vsem videzu sklenemo še premirje s tem svetom, saj gre za “plačilo v božjem kraljestvu”, v kar se človek ne bi vtikal; “tam” morda kaj takega velja, saj gre za božje stvari – ne pa seveda “tu”, v tostranskem svetu tržne zakonitosti, kjer velja vsakršno zavzemanje za pravičnost “po božji volji” in “milostih” – blago rečeno – za neprištevno blebetanje.

Samo – spet imamo opravka z majhno nerodnostjo. Zaradi molitve, ki nam jo je Jezus dal na pot in ki se začinja takole:

*Oče naš, kateri si v nebesih,
posvečeno bodi tvoje ime;
pridi tvoje kraljestvo;
zgodí se tvoja volja, kakor v nebesih
tako na zemlji.*

Če se naj zgodi Očetova volja “kakor v nebesih tako na zemlji” – in ne more biti dvoma o tem, da je Jezus uveljavljal Očetovo voljo na Zemlji – in če vrh tega prosimo, naj pride Božje kraljestvo na Zemljo, potem pravičnosti “po milostih” in “božji volji” ni mogoče jemati kot nekaj, kar naj bi veljalo šele “po smrti”, “tam” za devetimi gorami, v nekem drugem vesolju, marveč kot nekaj, za kar se moramo “zdaj” in “tu” nenehno, z vsemi silami boriti, da bi uveljavili v našem vsakdanjem življenju!

To nam Jezus celo izrecno potrdi v svojem odgovoru farizejem, ki ga izzivajo s vprašanjem, kdaj neki naj bi prišlo božje kraljestvo: “Božje kraljestvo ne pride tako, da bi vzbujalo pozornost; tudi ne bodo govorili: ‘Glej, tukaj je!’ ali: ‘Tam je!’ *Zakaj glejte, kraljestvo božje je med vami.*”⁶⁹

⁶⁹ Lk 17,21.

Če je tako – kdo naj potem Jezusa še resno jemlje?⁷⁰

Po dveh tisočletjih smo še vedno tam, kjer smo bili – tudi za njegovega življenja so si sodobniki razbijali glavo, ali morda nima “hudega duha”.

Morda v razmislek. Jezus je rekel: “Vedite: učenec pa ni nad učiteljem.”⁷¹ Eni tega opozorila niti ne opažijo, drugi so v zadregi, ker ne vedo, kaj naj bi z njim počeli, tretji pa se posmehujejo, češ: “Če učenci ne prekosijo učitelja, kakšen učitelj je potem to?”

Človek je danes na tem, da stre še poslednjo skrivnost in si začne urejati Zemljo in sebe po lastni predstavi. Po raziskovalnih inštitutih tekajo prašiči s človeškim srcem in miši s človeškim uhljem na hrbtu ... s “simulirano evolucijo” odpiramo vrata “umetni inteligenci”, s tem ko spodbujamo računalnike, da neodvisno od nas, zgolj z ozirom na zastavljeno nalogo generirajo iz prve “enocelične” zasnove s pomočjo biološkega evolucijskega programa na bazi “spontane mutacije” vse bolj zapletene kreature.⁷² – Ko bodo v očeh raziskovalcev in kapitala, ki jih finansira, v zadostni meri uporabne, jim nameravajo podeliti še fizično telo – bodisi biološko bodisi umetno – in jih kot “računalniške kreature” postaviti v svet. Podoben proces že teče s “samogradnjo robotov”, ko GOLEM⁷³ iz silikona razvija in gradi robote brez človeške pomoči. Ob človeških klonih, ljudeh s presajeno glavo, ljudeh na recept iz retorte, ljudeh z vsajenimi čipi in “bionavti”⁷⁴

⁷ V smislu dobesedno.

⁷¹ Mt 10,24–25.

⁷² Rolf Pfeiffer, švicarski raziskovalec, uspešno napreduje na tem področju.

⁷³ GOLEM (“Genetically Organized Lifelike Electro Mechanics”), hkrati pa tudi ime nadnaravnega bitja iz sveta samonov. Gre za t.i. “The GOLEM Project” – Automatic Design and Manufacture of Robotic Lifeforms. Čigar vodja sta Hod Lipson in Jordan B. Pollack, predavatelja in raziskovalca na Brandeis University.

⁷⁴ Izdelki mikromehanike, mikrostruji, ki naj bi potekali s krvjo po naših žilah in v telesu uničevali bakterije, viruse, tumorje ...

se sedaj pojavlja dodatna, popolnoma nova, ekstravagančna vrsta – hibridne tvorbe, ki predstavljajo mešanico življenja in stroja in se v sivem pasu med živim in neživim pridružujejo virusom in prionom⁷⁵ – umetni, živi osebk, ki bodo imeli zelo dolgo obstojnost in hkrati malodane nezaustavno samorazvojno potenco.

In zdaj ponovimo skupaj, kar je rekel neki človek pred 2000 leti: "A vedite: učenec ni nad učiteljem."⁷⁶

Vidite, tako nas Jezus kar naprej preseneča in spravlja v zadrego! Oglejmo si torej to pravičnost, čeprav se morda komu zdi trapasto razglabljati o takih stvareh, kot je pravičnost z Božjimi milostmi in po Božji volji – saj vendar nismo v srednjem veku pri sholastikih! Z ozirom na našo priliko lahko ugotovimo, da se Jezusovo pojmovanje pravičnosti vsekakor močno razlikuje od našega. Po njegovem je očitno vseeno, koliko kdo dela – vsi prejmejo enako plačilo. Je to pravično? To nas spominja na komunizem. – In to naj posnemamo? Smo pozabili, kam nas je to pripeljalo? Upoštevali naj bi, da je gospodar prve delavce ošteval, ker jih je "krivica" vznejevoljila, in da je za razumevanje "prave pravičnosti" bistvenega pomena prej omenjena, zaključna poanta te prilike, da "bodo tako prvi poslednji in poslednji prvi"? Saj to je vrhunec! *Narobe svet*. Prav to. Če se prepustimo, da zavejejo skozi nas še vse druge Jezusove prilike in oznanila, dojamemo, kako nam Jezus s to priliko kaže, da so na krivi poti tisti, ki delajo v prvi vrsti ali celo sploh samo za denar. Prvi delavci se s svojim neupravičenim nego-

⁷⁵ Prioni, za stopnjo "manj živi" od virusov, prav tak brez nukleinske kisline in po novih spoznanjih z nepravilno "prostorsko" ukrivljen beljakovin, tako da predstavljajo s to svojo presenetljivo "analognostjo" glede na siceršnjo, celotno, "digitalno", genetsko zasnovno vsega živega izjemo, ki potrjuje pravilo; za razliko od virusov naj bi tudi prehajali iz benigne v maligno obliko in obratno.

⁷⁶ Mt 10,24.

dovanjem (saj so vendar prejeli dogovorjeno plačilo!) izdajo, da so šli delat v vinograd zgolj za denar – za kar jih gospodar tudi ošteje. Če sedaj obrnemo položaj za 180 stopinj, dojamemo, da lahko delamo ves dan, pa ne bomo imeli od tega večje koristi kot tisti, ki delajo samo toliko, da zaslužijo dovolj za svoje potrebe – saj ne more nihče pojesti več, kot mu zmore želodec. Zato da tudi gospodar ob koncu dela vsem delavcem enako – po en denar – in nas s tem opozori na razliko med bogastvom, za katerega tratimo čas in sposobnosti, in blagostanjem, ki ga potrebujemo za dobro počutje, da bi lahko nemoteno ustvarjali. In zato so tudi tisti, ki od jutra do mraka v potu svojega obraza služijo denar, zadnji v “božjem kraljestvu”, in prvi tisti, ki se ozirajo na tega moloha le toliko, kolikor je neizogibno potrebno. A človeku ni dano, da bi sam odločal o sebi – zakaj gospodar najema delavce, kot se mu zahoče, in daje po svoji prosti presoji temu deset talentov, drugemu pet in tretjemu samo enega.⁷⁷ Nihče namreč nima življenja sam od sebe. – Lepo – kakšna pravičnost pa je to? Prepustimo odgovor Jezusu: “Ko storite vse, kar vam je bilo zapovedano, recite: *Ubogi hlapci smo; storili smo, kar smo bili dolžni storiti.*”⁷⁸

Kaj pa ima spet to opraviti s pravičnostjo? Šepnimo si v odgovor:

“Nismo se zaman rodili: dali smo svoj sad.”

⁷⁷ Mt 25,14-30, prilika o talentih.

⁷⁸ Lk 17,10.

O ČLOVEŠKI DRUŽBI

SISTEM

*Manj veš, kot misliš.
In več ko misliš, manj veš.
Sistem pa določa vse.
Tako ti ni treba na nič misliti
in lahko uživaš življenje.*

SISTEM, ki je, če parafraziramo Kanta,⁷⁹ s svojo menjavo kategorični imperativ civilizacije, ne predeluje samo sveta, se pravi, ne predeluje samo vsega, kar obstoji, v blato, ki mu pravimo blago (s čimer drobi vse na iste parametre, "digitalizira" v skladu z ironijo usode), marveč si razen tega tudi še podreja vse imaterialno – vse procese, pomene, lastnosti sveta – torej požira svet kot celoto, vso eksistenco, tako v njeni materialnosti kot funkcionalnosti. Če poteka z industrijsko proizvodnjo organizirana preobrazba narave v blato, poteka na drugi strani nevidno, plazeče se razvrstitev vseh čustev, dejanj, ustvarjalnosti – nekakšno "razčlovečenje"; in če skriva človečnost v sebi kot svojo koščico ustvarjalni duh, potem bi morda lahko izid tega

⁷⁹ Imanuel Kant, nemški filozof, njegov glavno del *Kritika čistega uma*.

procesa imenovali "ponaredek" kot pendant "blatu" in sam proces razvrednotenja "ponarejanje" oziroma s tujko (ki nam gre dobro v uho v zvezi z ustvarjalnostjo kakor tudi z denarjem) "falsifikat" oziroma "falsificiranje".

Čemu bi bilo "ponarejanje" imanentna lastnost SISTEMA?

Blagovno denarna menjava je posledica našega egoizma, ki je spet posledica našega strahu pred pomanjkanjem, ta pa groze pred smrtjo, o kateri nočemo nič vedeti, nič slišati, saj nima razen pogreba in dedovanja nobene zveze z našim vsakdanjim življenjem. A smrti se ne da odgnati, kljub naši ignoranci je vseskozi navzoča. Resnica je, ki vselej splava na površje. Uteleša jo ničla, ki je razum ne more streti in dela iz matematike filozofijo. V skladu s protislovjem, ki ima svet v oblasti, ohranja SISTEM v konstruktu ničla, ki vse izničuje (tudi sebe, ker ničla ni), stik z resničnostjo, ki pa ga spretno prikriva kakor prevarant svoj izvor, medtem ko nam noč in dan maha pred obrazom z denarjem in nas (v skladu z izmeničnostjo pojmov, ki nas na tem svetu stalno mede) prepričuje, kako je menjava neizogibna — saj svet vendar ne more obstati brez izmenjave med posameznimi kontinenti in državami, s katero čez globus enakomerneje porazdeljujemo dobrine, ki jih je narava nakopičila na posameznih krajih ... A ta predstavitev je že malo preveč bosa. Razmere, ki vladajo v Rusiji, Afriki, Aziji in Južni Ameriki, pričajo, kako poteka ta "nujna izmenjava"...

A prav s tem, ko se SISTEM izdaja za življenje, ko zamenjuje *PRVOBITNO ŽIVLJENJE* z *NAREJENIM, CIVILIZIRANIM ŽIVLJENJEM* (ker da je prvobitno življenje "živalsko", v svoji nagonskosti in okrutnosti nevedno človeka), ko se predstavlja kot nekakšna fizikalna, socialna zakonitost — kar navsezadnje v tem svetu vsakodnevne borbe za kos kruha tudi je, le da v obratnem smislu, kot nam skuša dopovedati - odkriva

svojo pravo čud: da je sprevržen⁸⁰ mehanizem, ki ne izbira sredstev za doseg svojih ciljev – saj si dejansko v skladu z emblemom “zakonito”, ki si ga je prišil, brezobzirno prisvaja vse, kar se znajde v njegovem doseg; povsem samoumevno, odprto ropa resurse z revnih območij, da bi jih kopičil na bogatih. V resnici deluje namreč vselej le v skladu s svojim notranjim zakonom, ki mu zapoveduje, naj povsod išče korist, naj izkoristi, kar more. – Tako mu velewa naš prestrašeni samoohranitveni nagon. Kjerkoli – v kateremkoli okolju, na kateremkoli položaju – se znajde človek v SISTEMU, bo vse grabil k sebi in razbijal okoli sebe (da bi se prebil do jedrca oziroma spravil s poti tekmece) – vse iz strahu, iz egoizma, vse za en sam namen, ki ga nosi v sebi besedica “zase”. Tako SISTEM nadomešča neizogibno, “večno” smrt z zamenljivim denarjem, ter našo, na vse strani odprto, neujemljivo človeško osebnost s kлокotajočim požiralnikom nenasitnega ega. Ponarejanje, izkoriščanje, zakrivanje, ločevanje, uničevanje, razdiranje so imanentne lastnosti SISTEMA, ki je zaradi tega – v skladu z našo uvodno hipotezo – tako SISTEM *razdejanja narave kakor ponarejanja vrednot*.

Oglejmo si to. – Kaj ni naše življenje, ko se stalno prodajamo, v svojem vnaprej določenem vsakdanjiku in z anticipiranim potekom od rojstva do smrti samo še ponaredek, kopija resničnega življenja? In ne požene SISTEM vsakogar, ki se je pustil zmamiti klicu življenja, na cesto med klateže in brezdomce, kot mečemo odpadke v smeti?

Človek se ne more znebiti vtisa, da se je slednjič nabralo dovolj ostroumnih ljudi, ki so – razcepljeni na

⁸⁰ “Sistemska sprevrženost”: SISTEM pozna samo vrednosti – nobenih vrednot; vse ima svojo tržno vrednost, tako tudi človek in narava; živali pa so po pravni definiciji “stvari”.

tenke liste lastnih racionalnih kopij – zbrali skupaj dovolj prozornosti (miselne prodornosti), da je skoznje udarila naša nova sposobnost kopirati bitja! Kaj ne kopiramo tudi sicer že ves čas sveta, medtem ko ga naš analitični razum neumorno razstavlja in spet sestavlja nazaj – ko vse digitaliziramo,⁸¹ medtem ko vse snemamo z digitalnimi kamerami in predvajamo z digitalnimi DVD-rekorderji na digitalne televizorje, in ko po novem lahko delamo filme že skoraj v celoti le še z digitalno animacijo, tako da v kratkem (ko bomo do popolnosti izpilili tehniko še za obraz⁸²) ne bomo potrebovali ničesar več – nobenega interierja, nobenega eksterierja, nobene narave, nobenih igralcev – samo še tehniko. Ko se nam nazadnje zastavlja vprašanje, kaj v resnici sploh še obstaja, saj je vendar vse, kar dojemamo, dejansko le posnetek, produkt naših možganov. – Ne luščimo iz posnetkov, medtem ko digitaliziramo svet, novih posnetkov – fotografskih, filmskih, “virtualnih”, “hologramskih”?⁸³

Se bodo iz njih izcimili nadaljnji posnetki in iz teh spet nadaljnji in tako v nedogled? – Se bo cepil iz prvih klonov naslednji rod in iz tega spet naslednji in tako naprej brez prekinitve, dokler se ne bo človeštvo nazadnje pretlačilo skozi cedilo svoje racionalne percepcije v popoln surogat?

⁸¹ Digitus, lat. prst; digitalno (v prenesenem pomenu besede), sposobno za številčni zapis; naši možgani vse, kar zaznajo, “digitalizirajo” – na ta način namreč dojemamo.

⁸² Z računalniško animacijo se danes že da takorekoč v celoti nadomestiti snemanje s kamero – edino težavo povzročajo informatikom se spreminjajoči se izrazi na človeškem obrazu; nič čudnega torej, če se v Hollywoodu širi preplah med igralci – še posebej, ko vidijo, kako v njihovi sosesčini uprava Broadwaya meče glasbene izvajalce na cesto, ker jih čedalje bolj nadomešča z neprimerno cenejšo in predvidljivo računalniško tehniko ...

⁸³ Poleg računalniške “virtualne resnicnosti” (vidno s pomočjo očal in roka vic) poznamo danes tudi že izpopolnjeno “hologramsko stvarnost” (vidno s pomočjo laserske tehnike).

Vse je zamenljivo, uči kemija. Vse je mogoče, trdi razum. Vse sestoji iz osnovnih elementov, osnovnih spojin, vse je samo mešanica – malo več tega, malo manj onega – ali, prosim, ravno obratno, kakor želite. Mirne vesti lahko odvedete odplake v reke, saj bi jih tudi sicer prečistili preko čistilnih naprav do kakovosti, ki je predpisana za pitno vodo. Ničesar ni mogoče prepustiti naključju. Vse mora biti pod nadzorom. Se pravi, nobena stvar ne sme biti odvisna zgolj od narave in njene nepredvidljive presnove, kakor tudi ne od volje ali sposobnosti nezanesljivega posameznika. Vse številnejše prebivalstvo in z vsakim dnem daljnosežnejši in globlje zakoreninjeni industrijski in trgovski prepleti zahtevajo za svoje delovanje čim večjo varnost. Zato je potrebno oblikovati takšne sisteme in strukture, ki bodo omogočili, da bo popolnoma vseeno, kdo je tu – ti ali on ali kdorkoli že. Vsakdo je zamenljiv. Vsakdo mora biti zamenljiv – in če ni danes, mora postati jutri. Kaj ne boš vsak čas format po meri, multipliciran na poljubno število izvodov? In zakaj bi imeli stan darde samo za jabolka, jajca, koruzo, ploščice, kure, pse in konje – in ne tudi za ljudi?

Postulat novega časa se vendar glasi: optimirati in digitalizirati!

Zakaj ne bi bil moj naraščaj lep, močan in genialen, če to lahko plačam?⁸⁴ *Možnosti je treba izkoristiti!* Napredek je nezadržen, smer jasna. Kdor se hoče obdržati zgoraj, si slabosti ne sme privoščiti – previsok je

⁸⁴ V ZDA deluje že več bank s semenčicami in jajčeci znanih osebnosti filmskih igralk, športnikov, znanstvenikov kjer si bodoči "starši" naročajo naraščaj, ki jim ga donosi najeta nosečnica. Pred kratkim je postal znan primer številke 401, ko se je s pomočjo specializirane agencije našlo 14 polbratov in polsester istega očeta številka 401, ki so živeli razkropljeni po vseh ZDA, ne da bi vedeli drug za drugega; 401 je bil na fotografiji v katalogu mlad, postaven fant modrih las in oči; nič čudnega, ce je bilo povprasevanje po njegovih semencih veliko.

prag, prehuda konkurenca; rezultat je važen — za raznolikost tako nima nihče več časa pa tudi ne prostora. Staromodno *ekskluzivnost vse bolj nadomesča možnost, s katero kdo razpolaga*.⁸⁵

V izkoriščanju tiči izkoristek; ves tisočletni napredek civilizacije se da subsumirati pod potenco izkoristka. Od njega zavisi, kaj bo preživelo do naslednje sekvence. Razum, ki se rad postavlja in prav hlepi po pohvali, namreč ne pozna predsodkov, ko brusi ta svoj skalpel, s katerim reže svet na tenke liste. V prizadevanju po čim večjem izkoristku šilimo konico svoje ostroumnosti do *perfekcije*, s katero težimo v razvitem svetu organizirati proizvodnjo in storitvene procese v vseh podrobnostih, z vedno večjo natančnostjo in daljnosežnostjo. Z napredkom se je izkoristek v teku časa zgostil v ekstrakt. Tako izloča kontrola kakovosti v podjetjih, ki se ponajbolj s certifikati odličnosti, izdelke že zaradi najmanjše pomanjkljivosti. Cele letine rož romajo na smeti zaradi predolgih ali prekratkih pecljev; jabolka ne smejo v EU na prodajne police, če ne izpolnjujejo pogojev, ki jih določa DIN-norma — če so premajhna ali prevelika, če niso “kalibrirana”; repromateriali in izdelki se zavračajo iz ničevih razlogov, da bi se človek smejal, ko ga ne bi žrl onemogel bes. Tako zavrača nadzor svetovno znanega koncerna prevzem aluminija stega prtljažnika za motorno kolo (ki ga bo kupec ob prvi priložnosti obdrgnil s prtljago) že zaradi mikroskopske pikice. Spričo visokih stroškov, saj stane popraviljanje prtljažnikov več kakor njihova proizvodnja, in velike verjetnosti, da se bo popravilo izjalovilo, gredo ti izdelki naravnost v peč, da bi jih zatem, pretopljene v ingote, prodajali kot drugorazredni aluminij pod vsako ceno. (Zaradi nečistoče, ki ga je zapustilo zahtev-

⁸⁵ Ekskluzivnost se kaže v prefinjenosti, možnost v učinku.

no lakiranje!). Pri tem sodi industrija aluminija med največje porabnike električne energije, izdelava surovcev, za katere se zahteva plastificiranje s praškastimi laki, pa med najbolj umazano in drago proizvodnjo.

A s tem še ni konec perfekcionistične blaznosti današnjih, agresivnih, komercialnih družb – ekscesivnemu, tehnicističenemu pikolovstvu se pridružuje še neustavljiva obsedenost po absolutni racionalizaciji.

Samo tako se dajo razumeti popolnoma avtomatizirane, moderne valilnice kurjih jajc. V tem vrhunskem tehničnem dosežku perfektno izkoriščenega krogotoka ležijo jajca kure brez nožic (genetsko manipulirane, saj jih ne potrebujejo), pod umetno lučjo in na kovinski mreži, tako da lahko spodaj prestreza njihove iztrebke tekoči trak, ki jim jih – pripravljene z dodatki – takoj zatem ponovno zgoraj servira pod kljun kot svežo pičo (s čimer gospodarno izkoriščamo kalorično vrednost izločkov in hkrati minimiziramo stroške za njihovo odstranitev): prava predstava v neskončnost ponavljajočega se vezja, čigar imaginarna šablona je *“circulus vitiosus”*, *ostvarjen z mašno našega razuma!* Po istem principu racionalnega zaprtega kroga teče v Indiji in na Tajskem v smrdljivih kloakah, polnih izcedkov in antibiotikov, tudi proizvodnja delikatesnih rakcev, ki že dobro desetletje namesto nekdanjega riža pristajajo na ameriških in evropskih krožnikih, le da sedaj za neprimerno več denarja in manj truda. Kamorkoli se v tem svetu obrnemo, zdrsno nemudoma kakor po milnici na vse mogoče samozadostne krožnice vsemoških racionalizacij, s katerimi skušamo izkoristiti, kar se le da, celo klavniški izmet, ki ga kot posebej hranljiv koncentrat spitamo govedu; ali pa toploto, ki nastaja ob vretju na deponijah, da si z njo poceni ogrevamo stanovanja; ali pa, ko s pomočjo nanotehnologije ponujamo za drag denar – kot zadnji modni krik – upepeljene pokojnike, kristalizirane v diamant. Tudi predpakirano blago, ki nam ga ponujajo v samopostrežnih

trgovinah, predstavlja logistično in trgovsko racionalizacijo, saj olajšuje prodajalcem manipulacijo in kupcem odločitev o najmanjši količini, ki jo bodo kupili; na podobno racionalizacijo naletimo tudi pri prodaji avtomobilskih in drugih rezervnih delov, ki so prav tako na voljo samo v dovolj velikih sklopih. Na drugo vrsto racionalizacije naletimo spet pri laminatu v primerjavi z dragim parketom. V tem svetu, v katerem gre čedalje bolj samo še za učinkovitost in dobiček, smo dobesedno obkoljeni od izkoristkov in racionalizacij, ki jih največkrat niti ne opazimo. SISTEM namreč vse, kar doseže, koncentrira in izloča po kriteriju dobičkonosti. Zato je samo logično, če s križanjem (in v zadnjem času tudi že z gensko manipulacijo) skrbimo za vzgojo in uveljavitev posameznih, posebej odpornih in donosnih, tržnih vrst sadnih dreves in poljščin ter vzrejo izbranih pasem visokoproduktivnih krav molznic, pitalcev za zakol ... plemenskih konj, psov ... in na ta način selekcioniramo nepopolne, občutljive, splošnemu okusu nepriljubljene vrste ter uresničujemo eno najdaljnosežnejših in najpomembnejših racionalizacij, racionalizacijo narave, ki jo lahko prekosi samo še zadnja, epohalna racionalizacija, o katere uresničitvi – in to v doglednem času – ne kaže dvomiti. Ta racionalizacija odpira neslutene možnosti in nam daje obilo gradiva za špekulacijo.⁸⁶

Današnja, že povsem določna napoved te zgodovinske genetične modifikacije človeške vrste, s tem pa seveda tudi sveta, nas sili, da si pobliže ogledamo proces, ki mu pravimo *racionalizacija oziroma izkoriščanje*

⁸⁶ Znani sodobni nemški mislec Peter Sloterdijk je že navrgel vizijo o antropotehnikah, s katero naj bi postavili pravila za genetično izpopolnjevanje človeka (*Regeln für den Menschenpark*, referat na simpoziju, Elamu, 1999).

rezerv in danih možnosti (kot racionalizacijo označujejo v gospodarstvu).

Že ime samo — *racionalizacija*⁸⁷ — nam pove, da imamo opravka z razumsko operacijo, ki se po našem občutku tako prilega razumu kot nobena druga. Dejstvo, da to operacijo v praksi opisujemo kot *izkoriščanje*, je samo po sebi dovolj zgovorno in nas opozarja, da je *izkoriščanje razumu quasi prirojeno, tako da bi lahko pravzaprav upravičeno govorili o razumskem nagonu kot enem izmed nagonov, ki smo ga dobili za popotnico na svet*. To naj nam bo v opomin, še posebej prebivalcem razvitega sveta, saj nam zgodovina drži zrcalo, da si lahko ogledamo, kako izkoriščamo, kadar smo nadmočni.

Kakor vse na tem svetu, so tudi učinki racionalizacije ambivalentni. Če se je doslej zaželeno, "pozitivna" plat racionalizacije premalo izrazila, naj na tem mestu spomnimo, da bi se svet brez racionalizacije že zdavnaj znašel v nerešljivi zagati; samo racionalizaciji se lahko zahvalimo, da gospodarstvo in družba danes še kolikor toliko funkcionirata. Ker izloča racionalizacija iz procesov vse, kar ni neizogibno potrebno za njihov potek, jih pospešuje, kot bi bila nekakšna vzporednica fizični hitrosti ... in ker neizprosno stopnjuje *pod svodom tehničnih možnosti*⁸⁸ pritisk k nadaljnjemu izpopolnjevanju — podobno kot zračni piš v tunelu silo viteje drgne vsako odvečnost s telesa — je tudi videti kot nekakšna vzporednica pospeševanju fizične hitrosti ...

V današnjem svetu je racionalizacija stalno na dnevnem redu sestankov poslovodnih skupin v gospodarstvu in družbi in pomeni praktično vselej izkoriščanje razpoložljivih zmogljivosti, izboljšanje organizacije dela in nadaljnjo avtomatizacijo postopkov, največkrat

⁸⁷ Ratio, lat. razum.

⁸⁸ Ki se vse hitreje povečujejo zaradi grzecega narascanja cl veskih mnozic in blaga.

na račun zaposlenih, marsikdaj pa tudi potrošnikov. Tako lahko ugotovimo, da *racionalizacija ni vselej ravno humana* in da lahko poleg tega govorimo o racionalizacijah v različnih pomenih ter na različnih ravneh, pri čemer se prav lahko pripeti, da smo uveljavili eno racionalizacijo na škodo druge, kar bi lahko potem imenovali nesmotrna ali celo *škodljiva racionalizacija*, kakršne so nedvomno maloprej opisane industrijske valilnice jajc, ki so se v Nemčiji proslavile z jajci, obremenjenimi z dioksinom⁸⁹ – in to celo – kakor v opozorilo, da vse skupaj ni naključje – ko ni niti poteklo toliko časa, da bi si docela opomogli od pretresa zaradi t. i. “norih krav” – in v naslednjem ciklu (ko se je v zaletu iz nevidnega dola spet pognal k nam nov časovni val) s piščančjo kugo na Kitajskem. Tako nas razum nehote opozorja, da imajo njegova prizadevanja (posebej kadar pretirava in jih žene do kraja) tudi nezaželjene, nevarne posledice. – S čim se je pravzaprav pregrešil v navedenih primerih? Poskušal je posnemati naravo, izkoristiti popoln krogotok, ki velja v nji, pa nas je v svoji racionalizacijski vnemi le opozoril na to, da *s ponarejanjem*⁹⁰ *izkoriščamo, delamo silo originalu*, kar se glede na zakonitost veznih posod vselej prelije dalje. Sila, ki skruni naravo, je v “kanibalskem” govedu zasukala prion, kontaminirala pičo, zastrupila travnike in kancerogena jajca postavila na prodajne police.

Kadar ponarejamo, *rabimo original*, kolikor več ponaredkov naredimo iz njega, toliko manj ostaja na

⁸⁹ T. i. “netrofinski” škandal, ki mu je po poldrugem letu, v začetku 2005, sledil nov, le da to pot s kancerogenimi, z dioksinom obremenjenimi “biojajci” kur, ki so brskale na prostem!

⁹⁰ Za razliko od kopiranja kot razmn. zevanja ki je zelo zazeleno, saj tako razsirjamo stvaritve med ljudi, razen slik – in morda tudi kipov – so namreč stvaritve proste – fizični izraz je le ena izmed njihovih p. javnih oblik; samo pri slikah (in kipih?) smo zaradi pomanjkljive tehnike zal še vedno omejeni na unikate ... a časi se hitro spreminjajo

njem še nedotaknjenega, dokler ga slednjič ne izrabimo do te mere, da ostane od njega samo še njegov nedotakljivi, neuničljivi sukus. Kajti vsaka stvaritev *žari in s ponaredk* *jo ohlajamo, tako da njeno postano telo nazadnje žari samo še ob robovih iz ozadja.*

Kot žari človek iz notranjosti, tako prihaja žarenje iz središča stvaritve. Z njim se manifestira mnogostranost stvaritve. Brž ko preda avtor svojo stvaritev javnosti, se zablešči stvaritev – kot vemo – na vseh, skozi katere si je utrla pot (podobno kot se sončni žarki lomijo na robovih kristala, da v razcepljeni pahljači pršijo od njega v prostor), saj jo sprejema vsakdo na svoj način, v pomenih, o katerih se avtorju med ustvarjanjem še sanjalo ni. – Ne sili vsaka stvaritev v javnost kakor drag kamen na svetlobo? Bleščava obda stvaritve s svetlo meglico (ki jo sestavljajo od njih spodbujena dela, kakršna so eseji, dramatizacije, filmske uprizoritve ...); plagiatorji pa pohablajo original kakor tatovi, ki maličijo svoj plen, da bi z njega zbrisali njegov izvor. – In komu od nas pritiče, da bi jim sodil? Skozi tisočletja “civiliziramo” življenje in artifiziramo Zemljo, atavizem divjakov nosimo v sebi samo še v sledovih. – Nas narava sploh še kdaj spreleti z nepričakovanim leskom?

Kaj nam sporoča odkritje astronomov, da žari vesolje iz ozadja?

Umetniki niso na nobeno stvar tako alergični kakor na plagiatorje, ker se plehkost, ki se kot smrad širi od ponaredkov, neizogibno prijemlje tudi njihovih del (saj se z njimi razdajajo in so zato brez obrambe) – tako da se sčasoma še sama navzamejo zatohlega zadaha. To pa je najhujše, kar se jim lahko pripeti. Kajti stvaritve nas zadenejo ravno s svežino, ki veje od njih in v kateri prepoznavamo avtorja.

Kakor trgajo plagiati original od njegove pristnosti, tako gredo plagiatorji avtorjem s poti. Po načelu “pars pro toto” bi potemtakem lahko rekli, da se skozi SISTEM udejanja sila, ki nas ločuje od nas samih; ki

duši iskrenost v nas; ki vtiskuje v našo gensko zasnovo nevidno stigmo *zapisan smrti*. Nobenega dvoma tudi ni, da uspešno napredujemo proti *artificiranemu svetu*. S predpisi in tehniko definiramo vse okoli sebe – z drugo besedo: dezinficiramo svoj življenski prostor (nekako tako, kakor razkužujemo z razpršili javne prostore – bolnice, banke, urade, šole ...), tako da postajajo naši medsebojni odnosi vse bolj sterilni. Prešine nas, ali ne tiči v pojavih AIDS-a in SARS-a, ki sta se znašla med nami, dobesedno iz nič, brez vsake najave, neki skrivnost, globlji, zgodovinski pomen.⁹¹

SISTEM zaudarja po mafiji. Svojo zunanost polira enako kakor mafijski botri, ki se krasijo s pomembnimi družbenimi funkcijami in veljajo navzven za ugledne meščane. A že ob prvem pozornejšem pogledu brž odkrijemo, kako se skrivata za resnim videzom zakonitosti in demokratičnosti zgolj nenasitna pogoltnost in nebrzdana sla po oblasti – kar ni nič novega, saj je to že dolgo javna skrivnost. Kakor se morajo novi člani po posebnem obredu zaobljubiti mafiji, pridobijo tudi uslužbenci v javnem sektorju status uradnika šele, ko so po uspešno opravljeni *pragmatizaciji*⁹² slovesno zaprisegli SISTEMU. Da so uradniki kot člani privilegirane oblastne kaste vstopili v tajno združbo, nam izdaja SISTEM sam s tem, ko sicer v ustavi razglša delitev oblasti na tri samostojne veje, a jo v resnici držijo njegovi svečeniki sami v svoji pesti in se pri tem požvižgajo na zaobljubo, ki so jo svojčas dali ljudstvu.⁹³

⁹¹ Marianne Gronemeyer razmišlja v svojem eseu *Življenje kot zadnja priložnost* (*Das Leben als letzte Gelegenheit*, Primus Verlag, Darmstadt, 1996) med drugim tudi o tem, da bi lahko imela vsaka doba (antika, srednji vek, renesansa ipd.) poleg svojske paradigme tudi svojo lastno "bolezen", priklicano iz značilnosti vsakokratnega "duha časa".

⁹² Pragmatizacija pomeni za uradnika v Nemčiji največji dogodek v življenju, večji od poroke ali rojstva otroka.

⁹³ V Nemčiji sedijo uradniki v parlamentu, v vladi in pravosodju; tako so vse

In SISTEM je v skladu s tem tudi povsem prepreden s podtalnimi strukturami, tako v politiki kakor v gospodarstvu,⁹⁴ kar je le logična posledica njegove shizofrenije, se pravi, njegove zakoreninjenosti v eksistenci.

SISTEM tudi deluje podtalno. Uradniki zbirajo tajne dosjeje in delujejo na sploh tajno, svoje interese uveljavljajo z grožnjami in izsiljevanjem, brez pomislov pa posegajo tudi po fizični sili, na katero so si z zakonom zagotovili monopol. Na enak način kakor politika deluje tudi gospodarstvo: javna skrivnost je, da lahko skleneš kakršenkoli pomembnejši posel samo s pomočjo zvez in poznanstev, pri čemer moraš največkrat še podmazati s kuverto pod mizo; zloraba informacij in izsiljevanje nista nič posebnega, veljata za povsem normalna in legitimna, saj vsakdo ve, da brez tega ni dobičkonosne menjave, brez nje pa ne napredka.

Odira se v revnih deželah, vnovčuje v bogatih. Kje se nabavlja, kje prodaja, nikogar ne briga, to je strogo varovana poslovna tajna. Na tak način eksistirajo drug poleg drugega svetovi, ki komajda vedo drug za drugega, čeprav so drug od drugega življenjsko odvisni. Ker nas drži SISTEM narazen in v nevednosti, si ostajamo tuji. Skorajda ne poznamo več sočutja. Mafijski SISTEM generira mafijske odnose.

tri veje oblasti (zakonodajna, izvršilna in pravosodna) trdno v rokah ene same kaste.

⁹⁴ Prostozidarske lože, rotarijanski klubi, Opus Dei ... globalne povezave multinacionalk z diktatorskimi režimi, tajnimi službami, mafijo in terorizmom.

Kadar ješ riž — si morda prikličesh pred oči sadilke riža v Vietnamu ali Burmi, kako se sklanjajo do kolen v vodi in vtikajo brstiče v blatno dno, vsakega posebej, v enakomernih presledkih; se ti bližajo vrste podhranjenih žensk, izmučenih od insektov, s kroničnimi bolečinami v hrbtu — osamljene sredi prostranega riževega polja? Pomisliš kdaj, kako mednarodni koncerni prevzemajo od njih samo najboljši, izbrani riž za vbogajme, in kako nazadnje v bogatem svetu ta riž, ki je ostal na krožniku, počistijo z njega v smeti? Kajti kaj pa je že riž? In poleg tega — kdo pa neki pri jedi misli na pridelovalce? — Zakaj pa bi si potem kmetje belili glavo zaradi uživalcev? Koga čudi, če zastrupljajo zemljo, poljščine, sadno drevje, mleko, jajca, če manipulirajo semena, pitajo govedo in prašiče z antibiotiki in hormoni, če izboljšujejo vino z glikolom?

A časi se spreminjajo. Če je SISTEMU še do nedavnega uspevalo, da je pridelovalce in uživalce uspešno držal narazen, da se ne bi spoznali in začeli neposredno dogovarjati, mu pri tem INFORMACIJA v zadnjem času že krepko meša štrene – kakor tudi sicer pri čuvanju vseh drugih ločitev in tajn – in kakor SISTEM zagri zeno preganja INFORMACIJO, kjerkoli le more, tako jo poskuša na vsak način onemogočiti tudi v tem pri meru.

S prav posebno srditostjo in trdovratnostjo pa brani SISTEM svoje postojanke na najvažnejšem socialnem področju, na področju "zaposlovanja". Delovno mesto je namreč ključna oporna točka SISTEMA. V vrveči družbi je ob stalnem prebivališču edini mirujoči pol, na katerega se lahko pritrdi. S te platforme požrešno črpa denar in podatke, s katerimi se napihuje.

Ker ohranjajo uradniki kljub prodirajoči informaciji za zdaj še oblastni monopol nad delovno pravnim kompleksom, se soočamo v Nemčiji, kakor tudi drugod po svetu, s še vedno nespremenjenim položajem, ko imamo na eni strani *rezervoar dela* in na drugi *rezervoar ljudi brez dela*. SISTEM nima nobenega interesa, da bi ju združil. Tako imamo po Blümu⁹ "*delo, ki se ga da plačati*" in "*delo, ki se ga ne da plačati*". In ker SISTEM z denarno zamenjavo neprestano poganja proces razvrednotenja vsega, kar je pristno – ker falzificira kot nepopoljšljiv slepar – odpira seveda pipo *navideznemu delu*, ki preplavlja civilizirane družbe – tem bolj, čim bolj so razvite. Ni težko uganiti, da je delo, za katerega ni denarja, po pravilu vselej *pravo, nujno delo*, in da je delo, za katerega je denar skoraj vedno na razpolago, navidezno delo. Nič novega tudi ne bomo povedali, če

⁹ Norbert Blüm, dolgoletni zvezni minister za delo v kabinetu n. mskega kanclerja Helmuta Kohla

ugotovimo, da se v vseh državah bohota birokracija, za katero se denar vedno najde. O tej samoumevnosti ni vredno izgubljati besed.

Bistvena značilnost *navideznega dela* je, da je vselej organizirano in pravno urejeno kot *delovno mesto* – kot osrednji, državljanski socialno-pravni inštitut, ki se ga ljudje trudijo doseči na vse kriplje. V *SISTEMU* je izjemnega pomena. Šele z delovnim mestom postaneš “družbeno polnoleten”, polnopraven državljan, ki ima pravico do redne plače, kreditne kartice, zdravstvenega, pokojninskega zavarovanja in vseh drugih socialnih pravic. Ker predstavlja delovno mesto osnovni, pravni inštitut, s katerim se ureja osebni status državljan, so pri njem v ospredju vselej pravice, nikoli delo; ta zoprnost je pomembna le toliko, kolikor jo je potrebno upoštevati, da človek ne izgubi svojega statusa, pardon, delovnega mesta. Izraz *navidezno delo* bi torej lahko mirne duše uporabljali kot ustrezen terminus technicus.

Ker povzroča *navidezno delo*, ki se skriva za paravanom delovnega mesta, preveč stroškov, in ker vzpodbuja *globalizacija* (kot otrok informacijskih tehnologij) svetovne integracijske procese, ki že ogrožajo sposobnosti in možnosti posameznih nacionalnih gospodarstev, se piše delovnemu mestu v bližnji prihodnosti slabo, še posebej v njegovi kontinentalni, evropski različici, ko se komaj drži nad vodo, preobteženo z mlinskima kamnoma vseh mogočih pravic (za katere se sindikati trkajo na prsi) ter vseh davkov in prispevkov, ki jih v složni enodušnosti željno sesajo po svojih *denarnih cevovodih, priključenih na delovno mesto* država (od občine, dežele do zveze) ter vse druge, vzporedne paradržavne institucije (zbornice, združenja, zavodi za zaposlovanje, banke, zavarovalnice ...). Če na tem področju zaradi inercije politike – ki se že lep čas ukvarja samo še sama s sabo – ne bo prišlo kmalu do korenitih sprememb, bodo stečaji v sektorju

malega in srednjega gospodarstva ter selitve koncernov v prijaznejše kraje do temeljev pretresle večino kontinentalnih, evropskih družb. A za rešilne spremembe danes ne potrebujemo ravno veliko domišljije – samo na stežaj moramo odpreti vrata informaciji, ki je z eno nogo že med njimi. – Kaj to pomeni, brez ovinkarjenja? Da moramo celotno družbo – in preko globalizacije hkrati tudi celotno človeštvo! – odpreti informacijskim tokovom in novim tehnologijam. – Nič novega ne bomo povedali, če rečemo, da je informacijska infrastruktura danes važnejša od prometne. – A čemu neki se ne ravnamo v skladu s tem spoznanjem in ne razvijamo komunikacijskih povezav niti približno v skladu z razpoložljivimi možnostmi? Po uvodni evforiji, ki nas je vse prevzela, potem ko so se pojavili prvi osebni računalniki – ko smo spectrume in amige množično vlačili iz trgovin domov in so v splošnem navdušenju kar deževali predlogi za avtomatizacijo gospodarskih in družbenih procesov (prav do stopnje CIM⁹⁶!) – je prišlo že po nekaj letih do streznitve in so politiki potegnili zasilno zavoro. Zakaj? – Očitno zato, ker so po prvem zanosu s hladno glavo presodili, da bi z nenadzorovanim uvajanjem informatike v družbo in gospodarstvo dvignili zapornice, ki zadržujejo zajezeno vodo. Posledice avtomatizacije so se pokazale v čedalje jasnejših obrisih, tako da se je politikom začelo svitati, kaj jim za hrbtom namerja računalnik – da jim grozi z masovno brezposelnostjo, za katero ni videti rešitve, s pobudami in povezovanjem, ki jih bo nemogoče nadzorovati, s tehniko in postopki, ki jih bodo z neukim ljudstvom vred izročili na milost in

⁹⁶ CIM, Computer Integrated Manufacturing (integralna, računalniško vodená izdelava), v pomenu popolnoma avtomatiziranega procesa, od prido bitve surovin, logistike in transporta do končne izdelave.

nemilost v roke informacijskim strokovnjakom, s koncem vsakršnih tajn in skrivnosti, z izgubo še zadnjih ostankov zasebnosti ... Torej niso storili ničesar. Uradniki so si oddahnili, mi pa z njimi, ker nas je strah sprememb. A na drugi strani nas nepredvidljivi razvoj navdaja s tesnobo. Človeštvo se plodi z eksponentno potenco. Čedalje več je vse bolj revnih in čedalje manj je vse bolj bogatih. Medtem ko bogastvo ekstrahira v koncentrat, se revščina akumulira v maso. Proizvodnja in menjava sta poblazneli. Brez e commercia in e go vernmenta ne obvladujemo več položaja. Strah nas je enega in drugega, tako da se brez misli prepuščamo toku dogodkov. *Après moi le deluge.*⁹⁷

Osupli in zmedeni se držimo SISTEMA za kiklo. Edina gotovost je v tem poblaznelem času. Nočemo ga izpustiti. Bolje je, da vzameš v zakup deset ovinkov po znani poti, kot da jo ubereš po bližnjici, ki je ne poznaš! Ne more biti dvoma – če izpustimo SISTEM, zaplavamo v prazno. Vsakdo bo razumel, da nam je od brezglavega skoka v globino ljubši tudi najslabši SISTEM. Vseeno je, če nam oblast na vrhu s predpisi ne da dihati in če še komaj odrivamo od sebe opravke, medtem ko nas odnaša poplava. Naj se zgodi, kar se hoče! Rešilni jopič SISTEMA nas bo držal nad vodo. – Kaj nista dobila družba in gospodarstvo še po vsaki katastrofi nove impulze? Za vojname, potresi, požari, poplavami ... nam je še vsakič pomežiknila konjunktura in se je svet olajšano, z novim zagonom, zavrtel ...⁹⁸

⁹⁷ To samozaverovano, lahkotno oholost je pred dvornimi damami izustila Madame de Pompadour, ki jo je Marija Antoaneta odkrito prezirala. Visoki dami nista slutili, da se je skozi osobna ustea v tem trenutku oglasila prihodnost.

⁹⁸ Ob katastrofalnih poplavah leta 2002 so gospodarski inštituti v Nemčiji opozorili na razveseljivo plat te naravne ujme: gradbeništvu se nasmiha konjunktura ...

Človek potrebuje očala za vsako priložnost,⁹⁹ tama gočija namesto psa in računalnik namesto glave ... razen tega mora hoditi vsak teden v fitnes studio, disko in kino ter vsak dopust na smučanje in počitnice v tujino ... kar naprej mora voziti nov avto — da si skrtači ugled in podžge sosedo. Seveda pa vse to stane, tako da je prisiljen od zore do mraka letati za denarjem ... dan in noč poganjati vrtiljak dalje ...

Posli zahtevajo odločitev, banke in uradniki izpolnjene formularje, inšpektorji papirje, odložene po zaporednih številkah, medtem ko sodniki iz leta v leto razpisujejo obravnave ... časa ni in čas stoji ... nič ni zares sveto razen tega, da mora vsakdo redno plačevati davke ...

Če je blaga in storitev za vsakim vogalom preveč, je denarja vedno premalo ... z njim so stalne težave ... kot se — podobno "nesmrtni HeLi" — nezadržno in v nedogled delijo blago in storitve, se razcveta denar v *derivate* ...

Sestradena država, lačno gospodarstvo, pohlepne banke so stalno na preži ... denar, ta moloh, jih hipnotizira kakor žametni žeton neprištevne igralce. Borza je kazino, v katerem zastavljajo vsi po vrsti — gospodarstvo, prebivalstvo, cerkev in država — *vrednostne papirje* ... akcije, futures, obveznice, zadolžnice, garancije ... gospodarstvo izigrava zlato akcijo, senzali vlečejo iz rokava prednostne akcije, bančni uslužbenci podtikajo strankam kredite, mlade akcije in fonde na podlagi prospektov, medtem ko njihovi šefi zraven v separeju, sami med sabo v zaprtem krogu, mečejo eno partijo *collateral*¹⁰⁰ za drugo; finančni mešetarji neumorno

⁹⁹ Optiki prepričujejo javnost, da so očala oblačilni dodatek, podoben ogrlici ali kravati ...

¹⁰⁰ Gre za t. i. "collateral market", na katerem si banke za zaprtimi vrati medsebojno sposojajo denar na podlagi bancnih garancij, da bi premo

prodajajo terjatve in odkupujejo dolgove, in če so ravno pri volji, tudi eskontirajo menice; hazarderji sklepajo termenske posle in stavijo futures na dvig ali padec tečajev, država pa naveličano ponuja naokoli svoje dolgočasne obveznice ...

Od denarja smo vsi odvisni. To ve vsaka mati, ki skrbi za družino. — Kaj ne bi lahko rekli, da je vse človeštvo kakor večča na žarnici — ena sama, usmiljenja vredna družčina odvisnikov, ki namesto mamila sama sebe praži na žerjavici svoje vročične bolesi, da je plamen, ki ugaša?

Strese nas, kot da smo se preveč približali ognju, iz katerega je — s prasketom in v iskrah — znenada šinil kvišku zubelj in nas obliznil.

Kaj pa je pravzaprav ta zelenec — ta mamon, ki nas nikoli ne pusti pri miru? Fizikalno gledano je potiskan kos papirja: najdražji papir, ki obstaja, a ni za nobeno rabo. Po svojem namenu je informacija, ki pove, koliko od razpoložljivih dobrin pripada tistemu, ki ga drži v rokah. V "civiliziranih" družbah je sredstvo, s katerim SISTEM distribuira blago in storitve med prebivalstvo. Imetniku podeljuje upravičenje, da v zameno zanj — za ta ničvreden kos papirja! (pa naj še kdo reče, da pri menjavi ne gre za eno samo goljufijo!) — pridobi natančno določeno količino (zaradi denarja mora namreč na svetu vladati stalno pomanjkanje) katerekoli dobrine oziroma storitve po lastni presoji (vseeno katere, kajti z denarjem je vse zamenljivo).

Pozabavajmo se s trditvami iz prejšnjega stavka!

stile svoje kratkoročne likvidnostne težave, ki trajajo po navadi kak teden ali dva; zaradi tega tudi dosegajo obresti za te medbančne kredite vrto glave višine (tudi 30 % in več); ti posli tečejo v tajnosti, ker nihče od udeležencev noče, da bi zanje izvedela narodna banka, ki bi posojilo jemalkam seveda takoj zaela zastavljati neprijetna vprasanja o njihovi likvidnosti in obvezni rezervi ..

Zamenjava dobrine za ničvreden kos papirja je goljufija. To je očitno. In da so za denar vse dobrine zamenljive, ni nobeno odkritje, to ve vsak otrok; glede na lekcijo, ki smo jo maloprej vzeli, lahko rečemo, da se s tem samo potrjuje ugotovitev, kako SISTEM falzificira vrednote. Kaj pa tretja trditev – da mora zaradi denarja na svetu vladati stalno pomanjkanje! Kako naj človek to razume? Če smo dosledni, bi moralo to pomeniti, *da mora človeštvo zaradi denarja trpeti pomanjkanje, četudi bi bilo na svetu dovolj dobrin za vse!* IN PRAV TO JE TISTA NEZASLIŠANA RESNICA, s katero se človeštvo ne bi smelo sprijazniti in bi moralo z združenimi močmi nekaj ukreniti proti tej USODNI ZASLEPLJENOSTI!! Danes namreč ni nobene potrebe več, da bi kdorkoli na svetu trpel pomanjkanje, saj človeštvo razpolaga že z dovolj znanja in zmogljivosti, da bi lahko vsakomur brez težav zagotovilo človeka vredno življenje. Še več! Drug drugemu bi lahko brez težav omogočili takšne pogoje za življenje in delo, o kakršnih se nam še sanja ne! Kaj bi to pomenilo za razvoj človeštva, si ni težko predstavljati.

To, da deluje SISTEM nehumano in zapravljivo, je notorično dejstvo; spomnimo se samo na škandalozno prakso t. i. "človekoljubne" pomoči EU, ki je bila pripravljena odpremiti iz svojih prepolnih skladišč pošiljke živil za tedanjo SZ šele potem, ko jih je tako dolgo skladiščila (za drage denarje seveda!), da je tem živlom potekel rok uporabe (ker humanitarna pomoč v obliki pokvarjenih živil ne kvari preveč tržišča dežele prejemnice za komercialni izvoz!); ali pa na škandalozno obnašanje ameriške farmacevtske industrije v zvezi s prodajo zdravil za zdravljenje AIDS-a v Afriko – in še bi lahko naštevali ... Toda ti pojavi so kljub svojemu nečloveškemu cinizmu v resnici obrobni, zgolj posledica, katere vzrok – pravi vir družbenega zla – zagledamo ob nepojmljivi ugotovitvi, da ne gre pri umetno ustvarjenem pomanjkanju (pri zadrževanju ali

uničevanju blaga) zgolj za gospodarske interese posameznih podjetij, marveč za osnovni predpogoj, od katerega zavisi obstoj civiliziranih družb.

Zakaj SISTEM stoji in pade s pomanjkanjem. Po stoletju jalovih žrtev, da bi okrenili svet v bolj človeško smer, smo se očitno sprijaznili s tem, da se z napredkom povečuje v svetu razdejanje, da se kar naprej odpirajo škarje med revščino in bogastvom, čeprav smo zaradi tega razkoraka že zagazili v zločin (kakor nas opozarjajo zgroženi posamezniki¹⁰¹), in da smo na najboljši poti, da se razvijemo v racionalne kreature, ki jih zanimata le osebna korist in užitek.

Pomanjkanje je usodnega pomena za SISTEM. Potrebuje ga, da nas lahko z njim izsiljuje in tako drži v oblasti. Kot kategorični imperativ eksistence je namreč navzoč v vsej eksistenci, tudi v slehernem izmed nas. Vendar to ne zadošča. Iz svoje abstraktne imaginarnosti se mora *utelesiti* ... in sicer skozi nas s pomočjo *denarja, ki ga prevaja*; le tako se lahko bohota v svet, le tako lahko ustoličuje oblast in zaslužnjuje človeštvo. Nič čudnega torej, če nas denar in pomanjkanje preganjata skozi vse življenje. Ko bi vsi živeli v izobilju, bi oblast izgubila moč, da deli in vlada – denar pa vsak pomen. – Nas prevzemajo ob zamenjavi denarja čudni občutki spričo brezvrednih bankovcev še iz kakega drugega razloga in ne samo zaradi nelagodnosti, ki nas navdaja zaradi odvajanja od njih? Spremembe nas vznemirjajo, prebujajo v nas nerazložljive slutnje ... Morda slutnjo, da se z nami nekaj dogaja?

¹⁰¹ Pred nedavnim je visoki funkcionar FAO dobesedno izjavil. "To, da letno 800 milijonov ljudi umre od lakote, medtem ko se v razvitem svetu pogrezamo v presežkih hrane in jo uničujemo, je zločin zoper človeštvo." Rimski vrh o svetovni lakoti je ugotovil, da je na svetu 3 milijarde ljudi podhranjenih, medtem ko jih vsako leto več kot 800 milijonov umre od lakote.

V tem premaknjenem svetu neprestano hitimo vsak na svojo stran, drug mimo drugega, in boljčimo v svet mrzlo kot ribe. (Kakor da smo se rodili s kovancema v očesnih duplinah.) Hodimo v službo (služimo, da zivimo – živimo, da služimo), štejemo dneve v hiši, v kateri smo nastanjeni kot služinčad ...in nas zato tudi vse naokoli spominja, da za nas tu ni prostora – da smo tu le od danes do jutri ...Armada zaposlenih, ki si v pisarnah s klepetom krajša čas in s posedanjem nabira nadure, so živa slika tega zanemarjenega duha, ki se izgublja v vsakodnevnih, nesmiselnih opravkih ... Le komu ne bi to presedlo? V pisarni delo, ki ga meha nično opravljaš – iz dneva v dan isti obrazci, iste formule, iste floskule ... isti obrazi, isto opravljanje ... Na vsake toliko ti odpove želodec (saj nisi iz železa!), tako da se spet odpraviš k zdravniku po bolniško za kak teden (gola formalnost, saj gre na račun firme) če pa že moraš delati, si kuhaš kavo in čvekaš s kolegom po telefonu v nedogled, da se družno odkrižata strank. Treba je pač stisniti zobe – nič ne pomaga, v tej trapasti službi moraš vzdržati do konca (biti stalno na preži, da ti kdo ne spodmakne stola), sicer pa iz mesca v mesec čakati na kuverto ob koncu meseca in iz leta v leto na trenutek, ko boš šel lahko v pokoj. *Da se bo spet odlepil od slamice nov milni mehurček, se v vetrcu zazibal, zableščal v svoji prozorni, mavrično prelivajoči se opni in že v naslednjem hipu – kot da je zgolj privid, kot da vsega tega nikoli ni bilo – neslišno razpočil.*

Tak je red.

Zakaj brez denarja se ne da živeti. Abstraktni, uni verzalni učinek mu podeljuje popolno nadmoč nad materialnimi dobrinami, ki nam zaradi svojih krutih fizikalnih lastnosti nudijo le čisto določeno, ozko omejeno uporabo. Medtem ko si lahko za denar vse kupiš in dobro živiš, se hitro nažreš posameznih izdelkov in pridelkov. **Ta izkušnja je izzvala usoden zamik v naši zavesti s katastrofalnimi posledicami za človeštvo in življenje na Zemlji: dobrine in storitve se od začetkov civilizacije nič več ne pridobivajo oziroma opravljajo, da bi potešili potrebe po njih, marveč samo še zato, da bi se dokopali do denarja.** Rodila sta se DRUŽBENA MENTALITETA, po kateri naj se briga vsak zase, ter TEKMOVALNI DUH, ki nas obrača drugega proti drugemu. *Ta eksplozivna mešanica egoizma in konkurence poganja SISTEM, ki vztrajno napreduje, ker ljudje sovražijo spremembe.*

Popolna avtomatizacija družbenih in gospodarskih procesov bi SISTEM potisnila v absurdno situacijo – torej ni možna; akcije za zmanjšanje onesnaževanja in uničevanja naravnega okolja bi boleče prizadele proizvodnjo in profite – torej jih je treba preprečiti; še posebej pa ne smemo dopustiti, da bi na svetu zavladalo blagostanje, saj bi se potem lahko v ljudeh sprostila ustvarjalnost in bi prišla resnica na dan.

Kadar gre za nohte – ob naravnih katastrofah ali drugih izrednih dogodkih – oblast redno, nemudoma suspendira SISTEM. S tem pove vse.

Ker je SISTEM izključno sam sebi namen, ne odgovarja za nič. Tako tudi njegove svečenike in stražarje ne more nikoli zadeti krivda. Uradniki ne morejo biti krivi, ker samo izvajajo predpise – in častniki tudi ne, ker zgolj izvršujejo ukaze.

Tako kot mi vsi, gleda tudi SISTEM na svet skozi svoja očala: agresivni videofilmi in prelahek dostop do orožja so krivi za to, da ponoreli mladostniki kot z ve-

drega neba streljajo na nič hudega sluteče mimoidoče. Otroci in odrasli mečejo iz čistega dolgčasa z nadvozov kamne na spodaj vozeče avtomobile. Kmetje, poslovneži, obrtniki, umetniki, športniki, zdravniki so dolžni zagotavljati delovna mesta in plačevati davke; če pa delajo samomore,¹⁰² so se izkazali za nesposobne in zavozili življenje. Visok odstotek povratnikov je posledica dejstva, da je večina kriminalcev nepopoljšljiva. Na avtocestah prirejajo vozniki zagrizene dirke, ker jim tekmovalna žilica ne da miru. Vsak drug zakon gre po zlu zaradi visokega standarda, ki spreminja ljudi v individualiste. Brezposelni so paraziti, ki jih je treba nagnati v parke pobirat smeti in pometat ceste – za brezposelnost pa so krivi tujci, ki domačinom odjedajo kruh. Za begunce, azilante in vso drugo svojat, ki vdira v EU, je treba prijeti za vrat sosednje države, ker ne nadzorujejo dovolj svojih mej ...

Čeprav nas SISTEM snema z videokamerami v bankah, trgovinah, poslovnih stavbah, na kolodvorih, letališčih, avtocestah in vse pogosteje tudi že v središčih mest, čeprav nam noč in dan prisluškuje in sledi s pomočjo satelitov, se ne da zmotiti in drvi – ne oziraje se na vse znake bližajoče se katastrofe – dalje v svojo smer. Manj ko ljudje razumejo njegovo govorico, hujšo latovščino mlati. Bolj ko se položaj zaostrojuje in očitneje ko se nam zaradi tega ponujajo odgovori na pladnju, pri večjem številu veleznanstvenih raziskovalnih institucij naroča izdelavo študij, ki so predebele, da bi jih kdorkoli bral. SISTEM razmišlja v sublimiranih, ma-

¹⁰² V Nemčiji napravi po uradnih podatkih letno okrog 100 zdravnikov samomor iz finančnih razlogov (Der Spiegel, 2002), pri cemer so seveda črne številke nekajkrat večje; sicer pa so samomori v družinah z nerednim dohodki: gov. rimo o t. i. "samost. njih", rizičnih eksistencah: malih podjetnikih, svobodnih poklicih, obrtnikih in kmetih) nekaj povsem vsakdanjega, d. lgocasnega ...

croekonomskih kategorijah in operira s sumarnimi statističnimi podatki, kot so bruto in neto socialni produkt, stopnja inflacije, zunanja in notranja zadolženost, proračunski primanjkljaj, konjunkturna gibanja, devizni tečaji, libor ... samoumevno se giblje v imaginarnem svetu ekonomske frazeologije, tako da mu še na misel ne pride, da bi se spraševal o tem, kaj pravzaprav reflektirajo ti podatki in ali so sploh v kakšni zvezi z dejanskimi življenjskimi razmerami prebivalstva.

Predlog, da bi kazalo *čimprej začeti na široki fronti prilagajati obstoječa razmerja spremenjenim pogojem*, bomo zaman iskali na spisku ukrepov katerekoli vlade. Vendar ne bi škodilo, ko bi vladajoči sloj zlagoma spredidel, **da se kaže gospodarska in družbena razvitost neke dežele predvsem v tem, v kolikšni meri prebivalstvo v njej kreativno dela in živi**. Družba, v kateri lahko prebivalstvo v večji meri sprošča svojo ustvarjalnost, je *bolj človeška* in zato razvitejša — in obratno: družba, v kateri je prebivalstvo v pretežni meri zaposleno z monotonimi, duhamornimi ali celo fizično napornimi in nezdravimi deli, je *manj človeška* in zato tudi zaostala. Z drugimi besedami: po tem, kako obravnava kaka družba posameznika, kakšen odnos ima do njega, kako ga spoštuje, koliko mu zaupa, kakšne možnosti mu nudi za njegov osebni razvoj, se kaže stopnja njene razvitosti.

Sicer bi pa le stežka ugovarjali ugotovitvi, da je družbena razvitost v vsebini, kakor jo danes na splošno razumemo, izrazito protisloven pojem. Le počemu bi sicer tekkel vse močnejši obratni tok razočaranih, nezadovoljnih ljudi iz "civiliziranih" držav v odmaknjene kraje, na oddaljene otoke, kjer imajo nepisani običaji še svojo veljavo — v zadnjem času pa celo že v čisto "divje, necivilizirane" dežele, v katerih ni ravno varno živeti? O teh "izstopnikih"¹⁰³ je v visoko razvitih, "obljubljenih" deželah komajda kaj slišati, medtem ko prek javnih trobil iz dneva v dan strašijo ljudstvo z

ekonomskimi emigranti, ki jih na mejah prestreza obmejna straža in v notranjosti lovi policija. Kako hvaležen mora biti narod državi in politikom, da lahko živi v deželi, v katero tišči pol sveta!

A ljudi se ne da večno vleči za nos. Iz leta v leto postaja očitneje, da v tej Indiji Koromandiji ne cvetijo same rožice: število stečajev narašča, pokojnin in zdravstvenih storitev ni mogoče več financirati brez "dodatnih zavarovanj"; za kulturo in znanost kronično primanjkuje denarja, šolski sistem vegetira, država je čez glavo zadolžena — birokracija pa se razrašča.

Z razvojem dobiva tako pojem družbene razvitosti v vsakdanjem življenju priokus vsenavzoče administracije, vse neznosnejših davčnih bremen, vse bolj preluknjane državne malhe, birokratske samovolje in politične korupcije, medtem ko jo posameznik v svojih predstavah povezuje z družbo blagostanja in odprtih ustvarjalnih možnosti.

V tem kontradiktornem pomenu bi še najustrezneje merili razvitost določene družbe — če se izrazimo v analogiji s parametrom, ki se uporablja za industrijske izdelke — glede na stopnjo njene *antropomorfnosti*. A kako naj jo ugotavljamo? Pomislimo: Kaj ne odražajo naše želje naše notranjosti? In si v zvezi z našim delom in življenjem ne želimo predvsem tega, da bi imeli *možnost početi to, kar nas veseli*? Glede na to je v naših očeh razvitejša tista družba, v kateri imajo ljudje več *možnosti živeti po svoje*. Ta vidik ne povzroča samo zmešnjave na lestvici razvitosti posameznih družb, temveč nam zastavlja tudi vprašanja, ki terjajo odgovor. Kako naj dosežemo, da bi se začele "razvite" družbe razvijati v tako "človeško" smer; do katere meje je

¹⁰ V Nemčiji jim pravijo dobesedno "Aussteiger"; priliv in odliv prebivalstva se tam zlagoma izenacujeta; medtem ko odliv stalno narašča, priliv usiha.

dopustno živeti po svoje, kako bi reševali interesne konflikte? Kdor hoče živeti po svoje, se ne more ozirati na SISTEM. Samostojni so tisti norci, ki jim značaj ne da miru, da rinejo z glavo skozi zid. Spričo vse večje verjetnosti, da bo prišlo do množične selitve dela na domove, vzremo te zanosne svojeglaveže kot prve ptice znanilke pomladi.

Razvoj gre torej z informatiko, najavljajočim se delom na domu, roboti in avtomatskimi postopki kot naročeno v našo smer! In še kako hitro. Po mnenju nekaterih naj bi že v bližnjem času gradili robote s sposobnostmi, ki bodo primerljive človeškim.

Vsi vemo, da bi lahko že zdavnaj ukiniли na milijone delovnih mest, še več, da bi lahko celo odpravili marsikatero dejavnost, ko bi le dosledneje uveljavili avtomatizacijo in informacijske tehnologije ter hkrati z digitalizacijo povezali družbene in gospodarske tokove v informacijsko celoto. V neposredni proizvodnji bi lahko zaposleni samo še nadzorovali procese; armade uslužbencev v upravah in računovodstvih podjetij, v ustanovah in državnih organih bi lahko ostale doma, ker bi jih nadomestili z daleč cenejšimi, zanesljivejšimi in učinkovitejšimi računalniki; brez vsake škode bi lahko ukiniли vsa združenja in zbornice. Če SISTEM ne bi priklepal ljudi na delovno mesto, ne bi potrebovali vzgajališč in domov za ostarele. Ob vsestranski uporabi informatike in novem dožemanju življenja (kot usodni priložnosti za sprostitev naših ustvarjalnih sposobnosti) bi se samodejno sprožil družbeni proces, v katerem bi jemali kot povsem normalno in samoumevno, da do kraja racionaliziramo potrebnost in zasedenost vseh zmogljivosti, poleg zdravstvenih, socialnih, gospodarskih prav tako tudi zasebnih — zakaj ko jih ne bi še kar naprej zlorabljali za zatočišča navideznega dela oziroma za sprostitev svojih posestniških nagonov, bi lahko že zdavnaj občutno zmanjšali čezmerno porabo, s tem pa tudi neodgovorno, razsipno proizvodnjo in

zazidavo. Družba bi se streznila, vsi bi se zblížali med sabo — dojeli bi, da kot ujetniki stvari samo zabijamo čas, ki nam je bil čudežno dan in se ne vrne.

Morda bo kdo ob teh mislih zmajeval z glavo in se spraševal, če ni avtor v svojem idealizmu izgubil občutka za realnost. A naj ga potolažim — popolnoma resno mislim. Če lahko z roboti nadomestimo ljudi, potem je treba ljudi odpustiti z dela — naj bodo prosti. Kaj pa imamo od tega, če še naprej delajo, ko bi lahko namesto njih delali roboti — s preciznostjo, ki je za človeka nedosegljiva, in z nečloveško obremenitvijo, brez odmora, noč in dan, v petek in svetek. *Kakšen smisel naj bi imelo, da ljudje delajo samo zato, da delajo — da so zaposleni?*

A prav na ta absurd naletimo danes na vsakem koraku. Tako bedasto je, kot bi kupili avto, ga postavili v garažo in hodili dalje peš — ker se ne bi mogli pripraviti do tega, da bi šli delati vozniški izpit. Človek dobi vtis, da se je človeštvo ob vseh šokantnih odkritjih in neverjetnih, novih možnostih znašlo v zagati — da ne ve prav, kam z vsem tem; spominja nas na diplomanta, ki je zaključil študij in sedaj ne ve, kaj bi — poiskati bi si moral službo in se zaposliti, ampak za ta korak se ne more odločiti, še nikoli ni bil na kakem predstavitvenem razgovoru, ne ve, kako je v službi, boji se, ker bo moral sam, v tujem okolju, pokazati, koliko zna in velja, še posebej pa, ker bo šlo tokrat zares, ker lahko povzroči škodo, saj ne gre več samo za usposabljanje in teorijo, marveč za delovanje v stvarnem svetu, v katerem vedno povzročamo posledice — ter se spričo vseh teh neprijetnosti in nevarnosti raje odloči, da se vpiše na novo fakulteto (ker da mora nujno dopolniti svojo izobrazbo za zahtevno delovno področje, ki se mu namerava posvetiti!) in se tako z olajšanjem vrne na stare tirnice svojega donedavnega študentskega življenja.

Podzavestni strah pred spremembami drži politikom in ljudstvu roko pred očmi, da nočejo niti pomisliti

na kaj takega, kot je beseda *prelomnica*; nakladanje, češ da smo se po tisočletjih civilizacije nepričakovano znašli v *žaru nove paradigme*, na pragu nove epohe — ki ne pozna več “zaposlenih” in ji je tuja vsakršna materialna zaslepljenost — je zanje futurizem, za katerega je škoda besed. **V resnici pa smo že vstopili v to novo dobo, v kateri se meri storilnost po številu ukinjenih delovnih mest: zakaj v tem obsegu smo osvobodili ljudi; v kateri vrednotimo gospodarnost glede na doseženo zmanjšanje proizvodnje: zakaj v tem obsegu smo obvarovali naravo; v kateri sta izgradnja in raven informacijske infrastrukture dokaz o doseženi razvojni stopnji: zakaj v tem obsegu smo uspeli v skupnem prizadevanju pospešiti medsebojni duhovni pretok.** — Kaj ne zahteva novi svet ustvarjalnega duha neverjetnih hitrosti? Ker je intuicija nepredvidljiva - naša notranjost pa bolj nezadržna od “Monstruma”,¹⁰⁴ tako da nimamo izhoda — in da železno velja: dokler bomo vztrajali pri blagovno-denarni menjavi, tako dolgo se bo stopnjevalo razdejanje na Zemlji. Tornadi, ki grmijo z divje vrtečimi se zračnimi stolpovi čez Karlifornijo, so njegova slika.

Vedno več brezposelnih pritiska na vedno bolj neobgljeno državo. Zakaj “razvite” družbe so družbe “redno zaposlenih”. Kolikor manj je “redno zaposlenih”, toliko manj prispevkov poberejo država in njeni paradržavni skladi in toliko huje pritiskajo na državno blagajno izplačila pokojnin, zdravstvenih storitev, uradniških plač, nadomestil za brezposelnost ... Začaran krog, iz katerega ni videti izhoda. Vrtiljak SISTEMA se vrti vse hitreje. Počasneje ko pritekajo davki, hitreje se zadolžuje država, višji ko so njeni dolgovi, dražji je denar, težje sopiha gospodarstvo. Posledica so stečaji in brezposelnost, nadaljnji izpad prihodkov, na drugi

¹⁰⁴ “Monstrum” je vzdevek za gigantsko črno luknjo MAKARIAN 260.

strani pa vse več revščine, za katero so potrebni vedno višji zneski za socialne podpore. Povrh vsega odvrčajo kritične gospodarske razmere tuj kapital od naložb in domače prebivalstvo od nakupovanja. Na drugi strani avtomatizacija nezadržno zožuje obroč: bolj ko se širi, večji obseg proizvodnje je potreben za ohranitev vedno manjšega števila delovnih mest. "A kam, za vraga, z blagom, ki ga nihče ne kupi?", se z nagrbančenim čelom sprašujejo managerji, medtem ko jih malo briga, kaj povzročajo s svojo proizvodnjo ... čeprav danes že vsak otrok vidi, da ta generacija brezglavo zapravlja naravne resurse in brezobzirno onesnažuje okolje.¹⁰⁵ V tem položaju se sivi nemški politiki v svojih steklenjakih ne domislijo drugega, kot da s pomočjo SISTEMA izsiljujejo brezposelne, da morajo pristati na vsakršno delo — na opravila, ki nimajo zveze z njihovo izobrazbo, kaj šele nagnjenji! — in ki so tako slabo plačana, da se jih ne splača avtomatizirati ... kot služkinje in hlapci v premožnih družinah ... kot dninarji na kmetijah ... kot pometachi naj se izkažejo za družbeno koristne. Kaj so prej delali, za kaj so se izšolali, je irelevantno ... zaradi nas so lahko vsi po vrsti univerzitetni profesorji. Kaj bo s Poljaki, Čehi in njihovimi družinami, ki jim je to delo doslej pomenilo pomemben vir zaslužka, ni naša skrb, to niso naši državljani ...

V SISTEMU sodi vse na svoje mesto: parklje stran od moje lastnine; poberi se, odkoder si prišel ... ti mali v vrtec, ti veliki v službo, ti stari pa v čakalnico, dokler ne prideš na vrsto ... *in ne boj se — na vrsto pride vsak!* Brez diplome ni znanja, ni dela, ne jela. A kogar žene nadarjenost na neizhojena pota, naj se zaveda, da rine v življensko nevarnost: še vsakogar, ki se ni oziral na

predpise in denar, je streznil udarec, zakaj SISTEM zahteva brezpogojno pokorščino. Za vse je poskrbljeno, na nič nam ni treba misliti. *Na krožnici smo, ki na tirnici obstoja sklepa poročni prstan od rojstva do smrti. Vse teče samo od sebe kot namazano, medtem ko nas civilizacijsko kruhoborstvo nagonsko sili ves čas ubijati. Saj smo vendar nenehoma na lovu za užitki in denarjem, da bi nam bil kratek čas! — In česa si ne želimo bolj od tega?*

*Zasvojenci, ki se ne moremo odtrgati od svojega vsakodnevne odmerka sanj in pozabe — in česa si ne želimo bolj od tega, da bi dobili, in česa nas je bolj strah od tega, da bi izgubili, kot šumečega vrelca, delovnega mesta, za katerega se rade volje prodamo: damo v zameno zanj svojo dušo in telo, svoje sposobnosti in čas — brez misli na to, da bomo s tem morda pokopali svoje talente za zmešom: **da se odpovedujemo dihu Duha, ki lebdi nad nami** — tekočemu žaru, ki nas obliva, medtem ko se mu prepuščamo, kot bi stali pod slapom — in ki z vlažnim lesketanjem v naših očeh nezadržno privlači vse okoli nas v našo bližino in kliče na vsako našo nagonsko kretnjo in prostodušno besedo s svetlikajočo obrobo pomen, za katerega ne vemo?*

Večina ljudi je sploh pozabila, da bi lahko imela kak talent. Zdi se, kot da drvimo v nemem filmu: od vrtca, šole, prve službe, poroke, otrok, dopustov in upokojitve do končne postaje, na kateri moramo vsi izstopiti – do doma za ostarele, v katerega nas SISTEM odvrže. In v ta urejen krogotok, v katerem ima vse svojo funkcijo in red, grozi zdaj vdreti kaos – materija, ki je oživila!

Igrali smo se kot otroci, ki so jim prišle v roke vžigalice in so po nerodnosti zanetili ogenj. Zdaj pa z grozo strmimo vanjo: Premika se! Trdi od strahu se ne upamo niti ganiti. Ne vemo, kaj naj storimo. Materija pa se vse bolj prebuja: roboti varijo karoserije, CNC-stroji oblikujejo iz jekla, plastike, granita karkoli hočete, viličarji brez voznikov prevažajo, nakladajo in razkladajo v elektronsko vodenih skladiščih, v Hamburgu že obratuje popolnoma avtomatiziran kontejnerski terminal "Altenwerder",¹⁰⁶ na katerem ne srečaš več žive duše; jutri bodo vozili po cestah "motomani",¹⁰⁷ sistemi CIM bodo rasli iz prvih lokalnih zametkov preko regionalnih središč do povezanih nacionalnih sistemov, ki se bodo začeli interkontinentalno povezovati V proizvodnji, trgovini, storitvah je potrebno zmeraj manj ljudi, medtem ko količine blaga in storitev stalno naraščajo – zakon prozumenta se nam odkriva v svoji paralelni različici.

V bogatih deželah so že vsega siti; nič čudnega torej, če je konkurenca iz leta v leto trša. Vse, kar odkriva žaromet informacije kot odvečno, je silicijev pesek, ki škriplje med kolesjem prizadete organizacije in

¹⁰⁶ Ta pomeni, kot piše Der Spiegel (2002), "nov vozil v mreži, ki v temelju spreminja globalno trgovino – sveže meso, avtomobilski deli, porcelan ... potujejo kot paketi podatkov skozi internet okoli zemlje, vodeni z računalnikom."

¹⁰⁷ Samovozni avtomobili, ki jih že preizkusajo.

načenja SISTEM. Neposrednost, ki vse razgalja, je kislina števil, ki neopazno, hlastno razjedajo SISTEM od vseh strani. Mase naraščajo. Vse hujši prižig poganja svet vse hitreje. Materija je že sposobna sama organizirati materijo. Avtomatizacija meče zaposlene na cesto.

Veletrgovina in trgovina na drobno sta se že znašli zunaj, pred vrati¹⁰⁸ — samo da tega še ne veda. Preko outlet prodajaln in interneta jemljejo proizvajalci trženje v svoje roke in nam na ta način kažejo, kako bo vsak čas proizvodnja brez ljudi z logistiko brez ljudi dostavljala izdelke v želeni različici vsakomur direktno na dom. Pri tem so v zadnjem času zlasti dejavni avtomobilski koncerni, ki si poleg prodaje spet prilasčajo tudi servis, s čimer spravljajo dealerje v nemogoč položaj; to počnejo v neizprosni tržni bitki vsekakor zaradi stroškov, a tudi zaradi stika s kupci. Kot vemo, se lahko danes vsakdo doma v internetu seznani z lastnostmi malodane vseh izdelkov; obenem lahko kompetentno komunicira s proizvajalci in seveda tudi direktno naroča. Spričo zmagovitega pohoda elektronike, ki s čipi pospešeno nadomešča mehanske sklope v avtomobilih, strojih, napravah in aparatih, se revolucionarno poenostavljajo popravila in pregled — a kar je za proizvajalce še neprimerno važnejše, na ta način se njihovi produkti "formatirajo", se pravi, vključujejo v njihov krožni, informacijski tok. Medtem ko se ne piše ravno najbolje dealerjem in zasebnim servisom, lahko proizvajalci poslej — kakor preko elektronske informacije tako tudi z "živim", neposrednim stikom s kupci — nemudoma in iz prve roke spremljajo vsakodnevne reakcije na trgu ter varčujejo pri zasoljenih izdatkih za teoretsko pod-

¹⁰⁸ Slovenijales, Elektrotehna, Metalka — če naštejemo samo nekatere nekdanje paradne konje slovenske trgovine — so popadali eden za drugim kot domine; o propadu srednje in male trgovine pa je škoda besed.

kovane študije marketinških agencij ... Kakor gigantski sesalniki sesajo supermarketi ob avtocestah in na obrobju mest nakupovalni vrvež iz mestnih središč in puščajo za sabo opustele ulice in trge ter prazne izložbe z napisi "lokal v najem" in "lokal prodamo" ... Brez posebne domišljije si lahko predstavljamo, kako bodo logistični računalniki s pomočjo satelitskih orientirnih sistemov optimirali prevoze - pregnali s cest prazne kamione - in zdesetkali transportno panogo. Prek interneta si lahko že lep čas sami rezerviramo kakršenkoli prevoz, katerikoli hotel kjerkoli na svetu, pa tudi rent a car in vse druge stranske storitve - si skratka organiziramo službeno potovanje ali počitnice, kakor nas je volja. A tudi industrija in storitvene dejavnosti naj se ne veselijo prezgodaj. V zaostreni konkurenci so prisiljene zagotavljati vsak dan boljšo kakovost po čedalje dostopnejših cenah, tako da se vse bolj povečuje uporabnost in trajnost vseh njihovih proizvodov in storitev. Zahvaljujoč tej okoliščini, doživljajo ob množični brezposelnosti v Nemčiji "boljši trgi" na taborniških mizicah na prostem ter "second hand prodaja" v izpraznjenih lokalih nesluten razcvet. Vzporedna "siva ekonomija" se razrašča. "Delo na črno" dobiva nov zagon in čedalje nezadržneje privlači "redno delo" v svoje vabljlive, spolzke mreže divjega zaposlovanja. Kot spodjeda vse močnejši rečni tok bregove, odnaša internet oglase časopisom. Elektronske tiskarne s ceneno digitalno tehniko čedalje bolj izrivajo s trga komaj nekaj desetletij stari foto tisk in že lep čas omogočajo avtorjem tiskanje knjig zgolj na podlagi naročil. Cena za tiskanje najmanjših naklad je dovolj nizka, da je lahko prodajna cena konkurenčna.¹⁰⁹ Tako je danes

¹⁰⁹ T. i. "book on demand" knjigo po naročilu tiska v Nemčiji ze vrsta založb (Pro Business, Gicom ipd.); tisk broširane knjige v nakladi 100 izvodov stane 6,50 EUR (vključno z DDV).

lahko že vsak avtor sam svoja založba, le da še nima možnosti, da bi se prav predstavil javnosti. Kaj se bo zgodilo, ko bo ljudem prešel internet v meso in kri in bodo avtorji z njegovo pomočjo preskočili še to poslednjo oviro? Se pripravljajo založbe na ta scenarij? Na tržišče se ne drenjajo samo akustične in elektronske knjige, temveč najavljajo svoj prihod tudi že "down load books" – display knjige, ki jih polnimo s poljubno vsebino in jih bomo čez čas zagotovo lahko polnili tudi na daljavo. – Se tiskarne pripravljajo na to prihodnost? Vedno sposobnejši programi za komprimiranje, novi kabli¹¹⁰ in popolna digitalizacija celotnega avdio-video kompleksa¹¹¹ pričajo, da ni več daleč čas, ko se bo lahko vsakdo prek interneta pojavil v domovih kot samostojna radijska ali televizijska postaja. Sedanji, strogo reglementirani potok borih 30 do 100 programov bo čez noč prestopil bregove in poplavlil mesta in vasi s programi nekaj milijonov domačih in več sto milijonov tujih privatnih postaj ... etabrirane javne in zasebne radijske in televizijske hiše naj se toplo oblečejo.

A bridki piš sprememb ne slači samo gospodarstva.

Državno združevanje v vse večje kontinentalne celote tipa EU in ZDA bo še naprej radiralo meje, tako da bo konkurenca med vstajajočimi gospodarskimi

¹¹⁰ Programe MP3 in MPEG stalno izpopolnjujejo, pojavljajo se tudi novi programi, npr. OGG, REAL PLAY ... in novi kabli; po ISDN in ADSL se čedalje stvarneje napoveduje kar sama električna napeljava (v Mannheimu v Nemčiji se je pred leti preko vtičnice poskusno vključilo v internet okrog 4500 električnih odjemalcev; v ZDA računalniki danes že izmenjujejo podatke preko električne napeljave).

¹¹¹ Na mednarodnem sejmu zabavne elektronike (IFA, Internationale Funkausstellung, Berlin, 2003) so razstavljalci presenetljivo soglasno dali poudarek ravno popolni digitalizaciji ter standardizaciji v zabavni elektroniki, ki naj omogočita nemoteno povezavo med posameznimi elementi (računalnikom, CD playerjem, videorekorderjem oz. DVD playerjem in televizijo), tako da bo mogoče poslušati in gledati na CD playerju in televiziji oddaje iz interneta; televizija se že vse bolj plošči in veča – spreminja v "inteligentno" filmsko platno

bloki celih kontinentov brez milosti razkrila napihnjeno nacionalnih birokracij. Šole in univerze se bodo nenadoma znašle v direktni primerjavi, prav tako klinike, znanstveni in raziskovalni zavodi. Prevelike in zastarele zmogljivosti nas bodo zbodle v oči, navidežno delo bo moteče izstopilo.

Razvoja se ne da zadržati.

Brezposelnost se bo v razvitem svetu še naprej večala, vsem vladnim subvencijam in programom navkljub – v nerazvitem svetu pa bosta brezposelnost in beda prehajali iz katastrofalnih v še bolj katastrofalne razmere. Škoda je vsakega tolarja in vsake minute za boj proti brezposelnosti. Dvakrat škoda! Kajti razen tega, da je vse brez haska, se s tem bojem samo izčrpavamo za napačno stvar in si otežujemo položaj, ker zadržujemo razvoj. A kaj, ko s svojo globoko zakoreninjeno, "civilizirano" mentaliteto štejemo dneve in leta za obzidjem SISTEMA, slepi za vse, kar se dogaja zunaj. Tako tudi ne uvidimo, da je naš pravi problem blagovno-denarna menjava in glede na to sistemsko "delo za denar", se pravi prav tisto, za kar se tako krčevito borimo – "zaposlitev", še zlasti redna zaposlitev z navideznim delom, s katerim se SISTEM generira in seda kot saje na Zemljo, da bi razžrl vso rast.¹¹²

¹¹² Iz podatkov, ki jih navajam spodaj, si lahko vsakdo ustvari sliko, kako daleč je že napredoval človeški primitivizem, ki mu pušča naša potlacena ustvarjalnost prosto pot:

Medtem ko je človestvo se v 60. letih minulega stoletja izkoriscalo zase le 70 % resursov, ki mu po izračunih biologov in ekologov pripadajo, prekorajčuje danes ta delež ze za 20 %, kar pomeni, da krade resurse Zemlji in živalskemu svetu, s cimer ogroža njuno obnovo in nadaljevanje. Kakšna pogoltnost tici v kapitalizmu. kaže primerjava med povprečno porabo po glavi v ZDA na eni in svetovnim povprečjem na drugi strani: pridelek z 9,7 ha gleda s kupa dol na pridelek z 2,3 ha.

Ko bi ves svet toliko potrošil kot prebivalstvo v prvi deželi kapitalizma, bi bila vsa Zemlja že zdavnaj ena sama ostudna deponija. SISTEM pa zahteva iz leta v leto nadaljnjo rast, se pravi, brez odmora vse večjo proizvodnjo in porabo ne glede na to, kaj s tem povzroča.

Položaj, v katerem smo se znašli, je podoben položaju ob prehodu od manufakture k industriji. Kot so se nekdaj delavci iz bojazni za svoja delovna mesta upirali prehodu na industrijsko proizvodnjo, zavirajo danes sindikati in država, ki se čutijo eksistenčno ogrožene, na vse kriplje prodor avtomatizacije. Vendar se prehod odvija tokrat v povsem drugačnih okoliščinah kot pred dvema stoletjema. Posledice so veliko daljnosežnejše. Proces današnje racionalizacije ne pomeni prehoda na serijsko proizvodnjo, marveč prav obratno: njeno načrtno zmanjševanje in ukinjanje. Družbeno-ekonomski položaj poznih kapitalističnih družb se bistveno razlikuje od tistega na prelomu 18. in 19. stoletja — tokrat nas ne grabi hitrejši tok, da bi nas na svojem grebenu ponesel dalje, marveč smo glede na celotno maso sveta — človeštva, blaga, znanja, možnosti in onesnaževanja — prispeli na razpotje, do "Kierkegaardovega ali—ali",¹³ ko se moramo hočeš nočeš odločiti: ali bomo zbrali dovolj moči in se dvignili na raven "človeške družbe" ali pa nas bo val, ki že vstaja, zavihtel čez jez v hrumečo, razpenjeno globino. Nočem, da bi to zvenelo eshatološko — gre zgolj za preprosto, logično ugotovitev, do katere lahko pride vsakdo, ki si priklíče pred oči, kako je SISTEM eksistenčno odvisen od stalno naraščajoče mase na eni in nenehnega razdejanja na drugi strani. Prostora že resno zmanjkuje. V nedogled naraščajoča kupa produktov in odpadkov se združujeta. Obča zmeda, brezdušen tempo in napetosti v svetu zapuščajo v ljudeh občutek preganjanosti in praznine. Problemi so preočitni, da bi se jih dalo pomesti pod preprogo. Znašli smo se v svetu, v katerem živimo samo še iz rok v usta. Vse več

¹³ Soren Kierkegaard, danski filozof (1813–1855); spis *Ali ali* sodi med njegova glavna dela.

ljudi se s takšnim stanjem ne more sprijazniti in se svojeglavo odziva na nastale razmere; nekateri zberejo celo dovolj poguma, da izstopijo iz SISTEMA, medtem ko drugi požrtvovalno ukrepajo na področjih, ki so SISTEMU deveta skrb.

Spričo razvojnih dilem, ki ljudi vse bolj vznemirjajo, se javlja k besedi čedalje več politikov, ekonomistov, sociologov, pa tudi informatikov, biologov, kemikov ... ki se čutijo poklicane, da analizirajo svetovni položaj in predlagajo rešitve. V ozračju splošne negotovosti se takšna razmišljanja dobro prodajajo. Marsikdaj pa veje iz teh spisov tudi iskrena, osebna prizadetost. Glede na to, da vsebujejo obilico podatkov, da odgrinjajo zaveso v zakulisje svetovnega dogajanja, da odkrivajo nevsakdanje poglede in da, ne nazadnje, predstavljajo v teh usodnih časih tudi kolikor toliko reprezentativen vzorec kritičnega duha v razvitem svetu, je prav, da jim prisluhnemo.

Klaus Podak nas v svojem uvodu k zbirki esejev *Die Gegenwart der Zukunft* (*Sedanost prihodnosti*, založba Klaus Wagenbach, Berlin, 2000) opozarja, da postajajo družbe razvitega sveta vse bolj hipersenzibilne. "Brez stalnega porasta avtomobilske proizvodnje bi se industrijske družbe pri priči sesedle," trdi, ne brez razloga. Visoko razvite družbe so čedalje bolj ranljive. Pri tem ne gre samo za recesijo v avtomobilski proizvodnji, ki se iz dneva v dan očitneje najavlja in grozi ohromiti več kot polovico svetovnega gospodarstva, marveč tudi za nevarnosti, ki jih izzivamo s stalnim stopnjevanjem proizvodnje. Ob tem pa SISTEM že z zadnjimi močmi lovi tempo, ki mu ga narekuje razvoj. Proizvodnja prehiteva samo sebe, na trg prihajajo proizvodi, ki so že zastareli, znanje, ki ga ponujajo fakultete, je že preseženo. Izboljšave prehitevajo izboljšave, kar je še včeraj veljalo kot nedotakljivo, danes ne drži več ... Kevin Kelly nas v svoji knjigi *NetEconomy* (Econ Verlag, 1998) pouči, da je razvoj že pred časom

postavil klasične ekonomske zakonitosti na glavo, ker tendirajo vsi reproduktivni izdelki po zakonu "prozumenta"¹¹⁴ k protislovnemu pbratnemu sorazmerju: k višji kakovosti in hkratni pocenitvi, pri čemer teče cenovna krivulja asimptotično proti ničli; in dalje, da se razen tega vse bolj uveljavlja tržni sindrom "dajati zastoj", ker v zasičenem, razvitem svetu postaja pozornost tista dobrina, ki je najbolj primanjkuje in je najbolj iskana! Drugi avtorji nam spet poročajo o tajnih sestankih vplivnih politikov, znanstvenikov in gospodarstvenikov, članov ekskluzivnih klubov, ki nadzorujejo mednarodne finančne tokove in posegajo iz ozadja v svetovno dogajanje. Tako nam Hans-Peter Martin in Harald Schumann v svojem bestsellerju *Die Globalisierungsfalle* (*Globalizacijska past*, Rowohlt Verlag, Hamburg, 1997) opisujeta srečanje v hotelu The Fairmont v San Franciscu, kjer se je konec septembra 1995 zbrala ekskluzivna družina 500 vodilnih politikov, vrhunskih managerjev in znanstvenikov, da bi za zaprtimi vrati razpravljali o 21. stoletju. Ocena teh krmarjev sveta je porazna: v prihodnosti bo potrebna komaj še petina razpoložljive delovne sile. Preostalih 80 % svetovnega prebivalstva bo potrebno ohranjati pri dobri volji s "tittytainmentom", z nekakšno mešanico razvedrila (entertainment) in dojenja (tits). — Ob tej programski zasnovi za bodočnost človeštva se nehote vprašamo, v čem se ta zasnova razlikuje od preizkušenega starorimskega recepta *panem et circenses*?¹¹⁵ V ničemer. Svetovna smetana se torej na svojem generalnem srečanju v San Franciscu ni domislila drugega kakor

¹¹⁴ Pojem "prozument" je uvedel Alvin Toffler v svoji daljnovidni knjigi *Šok prihodnosti* (1970).

¹¹⁵ Kruha in iger.

vrnitve v čas pred 2000 leti, k starim Rimljanom! Ker ti ljudje zagotovo niso neumni – kakršni koli so že po značaju – ni treba posebej napenjati možganov, kje tiči razlog, da so se nezavedno vrnili k temu tisočletja staremu, preizkušenemu, državniškemu receptu. Kot so se nekdanj rimski imperatorji in senat ubadali z brezdelnim plebsom, tako se danes politika in birokracija ukvarjata z milijonskimi množicami brezposelnih; kot je bilo to vprašanje nekdanj v starem Rimu visoko eksplozivno, tako je tudi danes. In glede na to, da so rimljanska sužnjelastniška in današnje birokratske inkaso družbe zgolj različice skupnega družbenega arhetipa, ne bi smelo nikogar čuditi, če po več kot 2000 letih 500 posvečenih glav ne najde druge rešitve za brezposelnost od nekdanjih patricijev in imperatorjev. In zato našim politikom in birokratom ne bi škodilo, ko bi se zgledovali pri starih Rimljanih, kako podpiramo socialno ogrožene in jih hkrati integriramo v družbo, ne da bi pri tem trpela državna blagajna!¹¹⁶ In zato tudi ni vladarsko vodilo starega Rima “divide et impera!”¹¹⁷ vse do danes niti najmanj izgubilo v svoji aktualnosti. Ker za civilizacijo ni izvoza. Zato nima možnosti, da obrne ali se ustavi, zato drviyo vse njene družbe na isti ograjeni avtocesti – lahko da na različnih časovnih odsekih in z različnimi hitrostmi, vendar vse proti skupnemu cilju: vse bližji apokalipsi.

Slutnja o tem, da se konča avtocesta kot štrleča skakalnica nad zevajočim prepadom, je pred 34 leti pripeljala do ustanovitve svetovno znanega “rimskega kluba”, ki ga lahko štejemo za začetek mednarodnega

¹¹⁶ Veterani in revni plebs so v starem Rimu zastoj jedli pri bogatih patricijskih rodbinah, ki so pri tem med sabo teknovali – tista rodbina je uživala večji ugled, pri kateri so se zbirale večje množice.

¹¹⁷ Deli in vladaj!

povezovanja pri osveščanju javnosti o grozečih nevarnostih razvoja. Kakor izdajajo že naslovi večine poročil, ki so doslej izšla pod njegovim uredništvom (dela Izziv rasti, Meje rasti, Nove meje rasti, Dilema zaposlovanja in prihodnost dela), se je "rimski klub" vse do zadnjega poročila ukvarjal z vprašanjem nezadržne rasti – tako proizvodnje kakor človeštva – kot osrednjim vprašanjem, od katerega zavisi naš nadaljnji obstoj – saj niso zmogljivosti našega planeta neomejene ... V teh poročilih najdemo podatke, ki govorijo sami zase ... a kaj, ko nas puščajo nepotešene, ker se vsi analitični prikazi in zaključki vsakokrat razlijejo v pesek ... ker ne postavijo ali si ne upajo postaviti diagnoze, da gre pri tej rasti, ki razžira Zemljo, le za simptom, za katerim se skriva dejanska bolezen – rakasta tvorba SISTEMA, ki jo je treba izrezati, CIVILIZACIJA, ta hiša groze, ki jo je stari Rim začel graditi z amfiteatrom in Forumom Romanumom nad votlinami iz predzgodovine in jo napredujoče človeštvo odtistihdob zida dalje brez prestanka vse do današnjih dni. – Izhod v sili, h kateremu nas "rimski klub" vztrajno nagovarja v vseh svojih poročilih, češ da človeštvo nima druge izbire, kot da zategne pas, se nam intuitivno upira. Poročilo "rimskega kluba" *The Employment Dilemma and the Future of Work* (Dilema zaposlovanja in prihodnost dela), objavljeno 1997, se ločuje od vse dotedanjih – obrača se od rasti k vprašanju bodočega dela in zaposlovanja, ki vse huje vznemirjajo svetovno javnost in čedalje bolj žulijo politike. Avtorja Orio Giarini in Patrick M. Liedtke dajeta poseben poudarek tako imenovanim "nemonetariziranim" dejavnostim in se v tej zvezi tudi dotikata denarja, čeprav le s konicami prstov, a vendarle. V nemonetariziranih dejavnostih vidita pomemben faktor, ki bi lahko bistveno ublažil posledice brezposelnosti in pripomogel k ohranitvi in celo dvigu življenjske ravni tako v razvitih kakor nerazvitih deželah. Avtorja ugotavljata, da so ravno dela,

ki nimajo cene in nad katerimi v razvitih deželah vihajo nos, kot na primer gospodinjstvo, vzgoja otrok, nega v domačem krogu — torej vse, kar opravljamo drug za drugega iz ljubezni in topline, se pravi brezplačno — temeljnega pomena za standard sleherne družbe. Ob tem dajeta v razpravo predlog, da bi uvedli *splošni, osnovni, osebni dohodek, ki naj bi ga užival vsakdo brez kakršnihkoli pogojev oziroma obveznosti*. Kot korektiv naj bi uveljavili v skladu s predlogom ameriškega ekonomista *Miltona Friedmana negativni davek*, ki naj bi ob ustrezno "nizki" osnovni podpori (zaradi slabe izkušnje tovrstnega eksperimenta v New Jerseyju) postopoma zmanjševal to podporo v sorazmerju z višino dohodka iz dela, ki naj bi sicer ostajal pridobiteljem v celoti na voljo, tako da bi bili ljudje stimulirani za delo.

Nekdanji podpredsednik in nesojeni ameriški predsednik *Al Gore* prizadeto opozarja v svoji knjigi *Earth in the Balance — Ecology and Human Spirit* (Zemlja v ravnotežju — ekologija in človeški duh), izšli 1992 pri založbi Houghton Mifflin Company, Boston, New York, London, na brezbožen odnos, s katerim razsipavamo resurse in uničujemo Zemljo, ter nas sooča z vrsto podatkov, pred katerimi se ne da še naprej tiščati glave v pesek. Šokantna je že sama eksplozivna rast človeštva: medtem ko je človeštvo potrebovalo 10 000 generacij, da je od svojih začetkov do srede 20. stoletja naraslo na 2 milijardi ljudi, bo po vseh predvidevanjih v obdobju ene same generacije — se pravi do srede 21. stoletja — naraslo na 9 milijard!¹¹⁸ Zaradi umazane vode in pomanjkljive higiene umre v tretjem svetu vsak dan 25 000 ljudi. Pri tem potrošimo 73 % razpoložljive sladke vode za navodnjavanje in dopuščamo, da nam zaradi neučinkovitih namakalnih sistemov od tega tri

¹¹⁸ Do danes je človeštvo že naraslo na 6,7 milijarde ljudi.

petine uidejo v prazno. Vsakih deset sekund izgine šest hektarjev tropskega gozda (tudi za jedilne paličice, ki jih po enkratni uporabi zavržemo), čeprav je znano, da znaša erozija na posekanih pobočjih 90 ton zemlje po hektarju na leto, na pogozdenih pa le 0,03 tone. Zaradi poseka izgubi Indija vsako leto 6 milijard ton rodovitne zemlje; zaradi požigov se v Braziliji, Venezueli, Urugvaju dramatično krčijo tropski gozdovi, v Afriki pa širi puščava. Neprestano zastrupljanje zemlje z umetnimi gnojili in sredstvi za zaščito rastlin, pitanje živali z antibiotiki, hormoni in kostno moko, roparski ribolov, gensko manipulirana semena v interesu mednarodnih agroživilskih koncernov¹¹⁹ ne potrebujejo komentarja, samo Al Gorovo ugotovitev: *"Ne gre v prvi vrsti za naš vpliv na okolje, marveč za naš odnos do okolja."*¹²⁰ Kaj ne bi lahko te misli nadaljevali: *"Naš odnos do narave pa je zgolj zrcalna slika našega medsebojnega odnosa"*? Tako nekako, kot če bi nas ob koloni razpadajočih ribiških ladij sredi nepreglednih sipin peska, kjer je še pred nedavnim pljuskalo Aralsko jezero, spreletela asociacija na *Smokey Mountain*.¹²¹

Al Gore poziva: "Spremeniti moramo naše razmišljanje. Ne moremo enostavno kar naprej proizvajati vse večjih količin odpadkov. Potrebujemo drugačno naravnost do potrošnih dobrin ..." In ugotavlja: "Vendar to nikakor ne bo lahko, saj naša današnja civilizacija temelji na matrici iz prepletenih ekonomskih

¹¹⁹ Monsanto USA je semena tako manipuliral, da je pridelek neploden, s čimer izsiljuje kmete k vsakoletnemu nakupu novih semen.

¹²⁰ To misel Al Gore izpelje ob primerjavi s serijskimi produkti, ki nam zaradi svoje nizke cene ne predstavljajo nobene vrednote več in jih zaradi tega tudi brez pomislekov zametujemo.

¹²¹ Smokey Mountain je ponarodeli vzdevek za ogromno deponijo v pred mestju Manile, ki se je razvila v pravcato smetarsko mesto s 25 000 prebivalci; sredi odpada, v zavetiščih iz kartona, živijo ti desperadosi od smeti, po katerih brska vsaka družina na "svojem" teritoriju ...

in družbenih aktivnosti, ki zahtevajo stalno potrošnjo novih stvari." *Nam ne zveni to domače?*

A žal ostajajo vsa opozorila in prizadevanja, s katerimi skušajo ozaveščeni posamezniki in njihove organizacije preusmeriti splošni tok razvoja, brez pravega odziva; o tem pričajo vse pogostejši teroristični napadi na vseh koncih sveta, čedalje večja pripravljenost pripadnikov zatiranih in izkoriščanih narodov na nečloveška dejanja iz obupa, vse večja razlika med razvitim in nerazvitim svetom, prvi državni bankroti,¹²² eksorbitantna globalna državna zadolženost,¹²³ ki postavlja zaradi ogromne vsote "zračnih" terjatev bank pod vprašaj svetovne finance, brezuspešna pogajanja celo o smešno nizkih omejitvah onesnaževanja Zemlje,¹²⁴ zastrašujoča odmaknjenost politikov in uradniške kaste od stvarnosti in življenja ...

Nič čudnega torej, če nas glede na to vse več razmišlja o konceptih novega medčloveškega sožitja in če hočejo nekateri celo v tem sožitju zaživeti in izstopiti iz SISTEMA. Če pustimo ob strani tiste, ki jih je SISTEM povozil in so pristali na cesti, in tiste, ki jim je uspelo prihraniti nekaj denarja in se izseliti v manj razvite dežele ali celo v poslednjo, še ohranjeno divji-

²² Argentina, Venezuela.

¹²³ ZDA bodo po navedbah nemškega tednika Der Spiegel (posebna izdaja, št. 7, 2005) zaključile leto 2005 četrtrič zapored s proračunskim primanjkljajem, in sicer v rekordni višini 427 milijard USD ter štirinajstič zapored z zunanjetrgovinskim deficitom, prav tako v rekordni višini 711 milijard USD, s čimer že ogrožajo svetovni finančni sistem. Tudi večina članic EU se otepa z dolgovi, pri čemer ni Nemčija nobena izjema: nemški državni dolg znaša 1,3 bilijona EUR; zaradi obresti se dolg poveča vsako sekundo za 1333 EUR; če bi hotela država odplačati ta dolg v 30 letih s 6 % obrestmi, bi morala odplačevati 250 milijona EUR na dan (Meinhard Miegel, *Die deformierte Gesellschaft Deformirana družba*, Propyläen Verlag). Pri tem grozi Nemčiji v naslednjih letih kolaps pri izplačevanju pokojnin, ker uradniki ne placujejo prispevkov.

¹²⁴ Kjotska resolucija o varstvu narave, ki je ZDA nočejo sprejeti.

no, nam preostanejo posebneži, ki tvegajo pustolovsko eksistenco kar doma ... kot na primer *Heidemarie Schwermer*, ki je svoj izlet v prostost opisala v knjigi *Das Sterntaler-experiment* (*Sterntalski eksperiment*) s podnaslovom *Mein Leben ohne Geld* (*Moje življenje brez denarja*, Der Riemann Verlag).¹²⁵

Avtoričā nam poroča o svojem poskusu, da bi se prebila skozi življenje brez denarja. Potem ko je okusila svobodo med karnevalom v Riu de Janeiru in kasnejšim potovanjem po Braziliji, se po vrnitvi ni mogla več vživeti v strogo reglementirano nemško družbo ter je, navdušena nad modelom "daj-dam" verige v Kanadi, o katerem je po naključju brala v nekem časopisu, tudi sama ustanovila v domačem Dortmundu podoben izmenjalni center ter se odpovedala denarju. Za streho nad glavo je kot protiuslugo ponudila, da stanovalcem, v času njihove odsotnosti, varuje in vzdržuje stanovanja – za hrano je ponudila vse vrste storitev: čiščenje, pospravljanje, skrb za domače živali. Postala je znana, tako da so se ljudje začeli nanjo vse pogosteje obračati po pomoč, medtem ko jih je ob takih priložnostih tudi sama nagovarjala, naj se ji pridružijo pri tem neobičajnem projektu. Po začetnih težavah je izmenjalni center s porastom pristašev postopoma prerasel v inštitucijo, ki je zaživela po lastnih zakonitostih in razkrila, kako globoko so v nas še vedno zakoreninjeni stari, civilizacijski predsodki in razmišljanje.

O življenju na stranskem tiru SISTEMA poroča na koncu knjige tudi avtoričin gost *Romeo Rey* iz Buenos Airesa. V zadnjem poglavju z naslovom *Novi denar* revežev opisuje življenje zunaj SISTEMA v množični,

Pridevnik "sterntaler" v naslovu knjige asociira na nemško pravljico *Sterntaler Mädchen* (*Deklica zvezdnatih tolarjev*), ki govori o siroti, na katero so se usule zvezde, ko je razdala drugim se zadnjo srajco.

južnoameriški različici. Topot sicer ne gre za življenje povsem brez denarja (kakor pri Schwermerjevi) temveč le za življenje brez "pravega" denarja. Na menjalnih borzah ga nadomešča surogat v obliki zelenega papirja z imenom "credito". V teh "Clubs del Trueque" – ki se po Reyevih trditvah širijo v Argentini kakor gobe po dežju – sprejemajo samo zelene "credite", nobenih pesov. Namesto pridobitnega, egoističnega odnosa naj bi po izjavah predstavnikov teh združenj vladala med člani solidarnost. V združenjih menjajo vse mogoče in nemogoče, blago in storitve. V vlogi "narodne banke" emitira credite "globalna mreža", v katero se "Clubs del Trueques" povezujejo in ki bdi nad potekom te nadenarne, "creditne" menjave. Da ne bi posamezniki kopičili kreditov pri sebi in začeli zaradi njihovega pomanjkanja na trgu izsiljevati, jih morebiti celo posojati ("monetarizirati"), je "mreža" uveljavila pravilo, da se crediti "starajo", da s potekom časa izgubljajo vrednost – z drugimi besedami: uveljavila je negativne obresti na varčevanje. V Argentini naj bi delovalo danes že 450 menjalnih združenj z več kot 370 000 člani. Preko "globalne mreže" naj bi bili v stikih tudi s podobnimi organizacijami v drugih latinskoameriških deželah, poleg tega pa še v Španiji in Kanadi.

V krizi, ki je v Nemčiji zaostрила socialne razmere,¹²⁶ se sedaj tudi prebivalstvo te razvite evropske države zateka k podobnim rešitvam. Ker socialna podpora ljudem ne omogoča več življenja brez odpovedovanja, so uvideli, da si morajo medsebojno pomagati. V ta namen so ustanovili v Münchnu "menjalni krog"

¹²⁶ T. i. zakon Hartz IV., ki je začel veljati s 1. 1. 2005, je brezposelne izenačil s socialnimi podpiranci.

(Tauschring¹²⁷), čigar člani opravljajo vse vrste storitev drug za drugega zgolj proti potrdilu o porabljenih "časovnih enotah". Ni važno, za kakšno delo gre, kakšna je njegova dejanska tržna vrednost – šteje samo čas, ki so si ga zanj utrgali. Münchenski reveži priznavajo torej dandanes čas, v katerem se posvečajo drug drugemu, za medsebojno menjalno sredstvo. Denar, ki ni česar ne izraža in mu je vsaka utemeljitev tuja, so pregnali iz svoje družčine.

A ta vsega občudovanja vredna podjetnost, ki se je porodila iz življenske stiske, na drugi strani vedno znova razkriva, kako SISTEM še naprej ohranja svoj vpliv na nas, čeprav smo ga zapustili – nekako tako, kakor planeti ne dovolijo svojim trabantom, da bi jim ušli iz orbite.

Se bomo kdaj osvobodili svoje zadržanosti? Se bo nekega dne dvignil v nas čustveni val, ki bo predrl že skoraj povsem otrdelo opno našega prestrašenega jaza, da se bomo nekega dne spet začeli pretakati med sabo v na novo prebujeni osmozi?

Naj iščemo odgovor pri udeležencih "izmenjalnega centra" Schwermerjeve, ki so protestirali zaradi "ne enakovredne protidajatve"; pri "časovnih zadolžnicah" münchenskega menjalnega kroga; v omejeni dopustnosti "nemonetariziranih dejavnosti" in nezadostnosti "splošnega, osnovnega osebnega dohodka", ki se ga v praksi ne da zamisliti brez ekonomskega korektiva; ali pa morda v argumentih, ki jih nočemo slišati, in resnici, ki je nočemo videti, čeprav nas nanje vse glasneje in vse bolj obupano opozarjajo različni Al Gori?

A sivo zaprto nebo že tu in tam cefrajo prve raztrga nine, skozi katere se svetlika modrina.

¹²⁷ O tem je 25. 1. 2005 poročala bavarska televizija

Vrsta ljudi namreč že desetletja z vztrajnim, tihim delom nevede razgalja SISTEM, medtem ko ga prepre da z vžitki svoje človečnosti — to je pojav, ki izhaja iz naravnega nagona in je med ljudmi vse drugače razširjen od demonstrativnih akcij, o katerih smo govorili maloprej. Ker je SISTEM kot ogrodje oblasti povsem odmaknjen od vsakdanjega življenja in zaradi tega od dejanskih problemov, ne preostane prizadetim skupinam drugega, kakor da se samoorganizirajo in vzamejo težave, ki jih mučijo, v lastne roke — čeprav imajo siceršnjih križev in težav iz svojega vsakdanjega življenja vrh glave. Vsemogoče zasebne pobude nam že samo s svojimi nazivi dovolj zgovorno slikajo, čemu se ti nesojeni prevratniki SISTEMA posvečajo: Skupina za samopomoč turškim ženam, Zveza za samopomoč elektrosenzibilnim, Samopomoč pri izbiri poklica in študija, Samopomoč zdravljenih alkoholikov, Samopomoč odpuščenih kaznjencev, Zveza "Srečna hiša" ... in še in še bi lahko naštevati. Tem pobudam se na drugi strani pridružuje še vrsta zasebnih skladov, ki jih ustanavljajo patriarhi bogatih rodbin. V teh skupnostih in institucijah se zrcalijo vse naše želje in stiske. Včasih pa naletimo tudi na kako ekstravagantno pobudo, s katero avtorji zbadajo SISTEM, medtem ko nabadajo na vilice določen družbeni pojav in nas silijo k muzanju. Eno takih — ki se še posebej ujema z našim razmišljanjem — predstavlja *berlinska iniciativa "Srečnih brezposelnih"*.¹²⁸ Vse študije in ekspertize MacKinseyja, Ernst&Junga, Ronalda Bergerja se lahko skrijejo pred preprosto življenjsko filozofijo, ki jo *Srečni brezposelni* strnejo v nekaj stavkih: "Naša altruistična dolžnost je, da se odpovemo delu kot dobrini, ki je pri-

¹²⁸ O tej pobudi je poročal Der Spiegel leta 2002.

manjkuje, in da prepustimo svoja delovna mesta proti odškodnini tistim, ki hočejo na vsak način delati. Dela ni dovolj za vse in za polno zaposlenost ni nobenega upanja ... Zlomiti je treba monopol posestnikov dela in tako vzeti ljudem strah pred brezposelnostjo, zakaj živeti se da tudi brez dela ... Za nič drugega nam ne gre kot za odpravo ekonomske prisile v vsakdanjiku ... Ne ponujamo nikakršnega recepta za prihodnost – bolje rečeno – odpovedujemo se vsem vnaprej izdelanim miselnim shemam ... Zavode za zaposlovanje je treba ukiniti in privarčevani denar razdeliti med brezposelne; na ta račun bi lahko vsak brezposelni prejemal dodatno mesečno podporo v višini 1 000, 00 EUR ...”

K temu ni kaj dodati.

Naj sklenem ta prikaz o osebnih odločitvah in razmišljanjih ljudi, ki so se zaradi svojega značaja ali kakega dogodka znašli v razkoraku s SISTEMOM tako, da so ga nenadoma, zaprepadeni zagledali od strani, s pripombo, da je takih usod in razmišljanj z vsakim dnem več. Vsak poskus, da bi se iztrgali SISTEMU, vsaka pobuda, da bi se povezali za uresničitev določenega, skupnega cilja mimo SISTEMA, vsako spraševanje, s katerim odkrivamo absurdnost in zločinskost SISTEMA, pa tudi vsaka stranpot, zavoženo življenje, dejanje iz obupa predstavlja kot reakcija na SISTEM nepogrešljiv kamenček v MOZAIKU, ki raste s človeški mi žrtvami in ustvarjalnostjo v PODOBO POTI IZ SISTEMA.

*Kdaj bomo začutili, da smo vsi eno
in da živimo šele, kadar se razdajamo?*

*Zgodilo se je – in v drugi knjigi človestva sije bleščeče
vrezan Shakespearjev vzklik: "Iz take smo snovi kot
sanje!" Iz tega zornega kota si lahko na vprašanje: Kaj pa
naj bi bil pravzaprav naš izvirni greh? odgovorimo: Zavest.
– Zakaj kaj naj bi bila zavest drugega kot to, da smo se
ovedeli smrti? Ni to vedenje prepričanje o njej svetlikajoči
se trn v nas, ki nas zastruplja? In se nismo pustili ujeti
svojemu koncu tisti hip, ko smo se ga ovedeli? In nas nima
odtistihdob v oblasti, da hočemo uživati življenje, kot da
bi bilo hrana; ne izgorevamo sami v sebi in se topimo kot
sveča, namesto da bi plameni in stenji, kar smo, drug
drugega prižigali, dokler ne bi z duhom, ki ožarja človeštvo
– kot obdaja Zemljo atmonsfera – stopili trde stvarnosti
v jezero, v katerem bi nas spodneslo, da bi presenečeni
zaplavali brez teže?*

Človeška družba izhaja od tega, da kot nosilci duha stremimo k duhovnemu delu in se otepamo "materialnega", ki ga predstavlja monotono, šablonsko delo za denar. Pri tem *ne gre zamenjevati materialnega dela s fizičnim*, ki je lahko prav tako "duhovno", saj "duhovna energija" tiči prav tako v izdelkih (v njihovi uporabnosti in oblikovanosti), kakor tudi v prireditvah in tekmovaljih, ko se pri predstavah pretaka kot napetost med očitstvom in izvajalci, med tem ko ločuje vrhunski šport od povprečnega ravno preskok na duhovno raven, ko se športnik zamakne v drugo duhovno stanje, brez katerega njegovi izjemni dosežki ne bi bili mogoči. Gre torej za človeški korak od nezahtevnega, dolgočasnega dela k "duhovnemu" delu, ki ima druge zakonitosti od "materialnega": ni prisilno, marveč prostovoljno; ne opravljaš ga s praznim, nepotešenim želodcem, ampak s polnim. Pri tem se jasno izrazi moralni princip (kot Kantov absolutni imperativ), da ne gre pometati s človekom – če že zaradi drugega ne, ker se to vselej maščuje –, krepí se potencial negativne energije, prebuja histerija v množicah (kar naj bi končno doumeli politiki, ki hočejo brezposelne nagnati pometat ceste). Med sabo se moramo dotikati z vso občutljivostjo (kako nas že sprašuje Shakespeare skozi Hamleta?¹²⁹ – in kaj nam zabičuje Jezus o našem odnosu do "bližnjega"?¹³⁰ – misliš res, da je vse to larifari, dobro za gledališko predstavo ali moralno pridiganje, ne pa za stvarnost?) in se hkrati zavedati, da je človek kot duhovni ustvar-

¹²⁹ Znameniti dvogovor med Hamletom in Gildensternom, ko Hamlet sprva tišči v Gildensterna, naj zaigra na flavto, ki je ta ne obvlada, dokler slednjič ne izbruhne: "... pogledjte, za kak boren nič me cenite! Igrati hočete name ... preigrati me hočete od najnižje note do vrha moje skale ... v tem malem godalu je toliko muzike ... in vendar ga ne pripravite, da bi vam izpregovorilo. Strela, kaj mislite, da je name laže igrati kot na piščalko?" (prevod Otona Županciča).

"Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe!" se glasi drugi del glavne zapovedi.

jalec — če se ekonomsko izrazim — visoko “produktivno”, zato pa tudi hudo občutljivo delovno sredstvo, in da je sedANJI oblastniški, birokratski odnos do njega podoben brezumnemu ravnanju, kot če bi orali njivo z mercedesom 600 SEL namesto s traktorjem. Na tej primitivni stopnji se nahajamo v družbeni sferi, medtem ko na duhovni prodiramo v zadnje skrivnosti življenja in veselja! — TO NASPROTJE JE TEMELJNO DRUŽBENO NASPROTJE TEGA SVETA.

Padli smo v vodo in moramo plavati k bregu.¹³¹ *Znebiti se moramo obleke*, ki nas ovira. Kaj nam ni tega že pred več kot 2400 leti povedal Sokrat: “Oti ouðev oiða”?¹³² Kaj ni Bog spraševal Adama in Evo, zakaj sta se oblekla? In se nista s tem, ko sta se oblekla, izdala, da sta jedla od drevesa spoznanja?¹³³ *Zakaj življenje ni jabolko*,¹³⁴ ampak kraljevska svatba.¹³⁵

Kaj ni informacija — ko posredujemo svojo vednost drugim, da bi se z njimi poistovetili — nekaj drugega kakor posest, ki nas priklepa nase in izrezuje iz celote? In ni informacija — če jo zadržujemo zase — na drugi strani tudi moč, ki nam daje oblast nad tistimi, ki je nimajo? S tem ko je človek s pomočjo računalnika prebudil materijo in osvobodil informacijo, je iz steklenice spustil duh,

¹³¹ Aluzija na plod v porodni vodi, ki mora na svet.

¹³² Sokratova življenska maksima “Vem, da nič ne vem,” ki je izhodišče in zaključek vsega njegovega sprasevanja.

¹³³ Obleka je vednost prepričanje, ki nas oklepa in zakriva; vidimo zdaj, kaj si nazorno prikazujemo vsakič, kadar se oblačimo in slačimo? Kakšno življensko vajo ponavljamo? In da nam Sokrat trga obleko s telesa?

¹³⁴ Jabolko — prepovedan sad — skriva v peškah v sredici svoj strup; kot niso starodavni obredi zgolj predstave za oči, tako tudi starodavna izročila niso zgolj zgodbe za pozimi; z jabolkom ponazarja Geneza spočetje, ob katerem se je v nas prizgala zavest — *je to naše prvo nagonsko dejanje, da prebijemo lupino (se resimo jaza) in stopimo na prosto?*

¹³⁵ Mt 22,2–14, prilika o kraljevski svatbi, na svatbi se v skupnem praznovanju brez misli razdajamo drug drugemu: *nevede smo poiskali senco v sadovnjaku življenja.*

ki ga ne obvlada več. Zakaj odkar se je informacija osamosvojila, se je svet v temelju spremenil, vendar tega večina ljudi ne dojema. Kljub vsem novim, neverjetnim možnostim se ljudje niti v razvitem svetu niso pripravljene odpovedati ustaljenemu načinu življenja. Preživela **paradigma SISTEMA** se že trideset let spopada z osvobodeno informacijo, ki si jo **SISTEM** stalno skuša podrediti, medtem ko se mu ona neprestano izmika – kot Tom in Jerry sta. V divjem lovu se zaletavata in razbijata vsevprek, kar okušamo vsak dan znova na svoji koži v obliki padca tečajev na borzah, brez poselnosti, mafije, strahovlad in slepega terorizma, revščine, lakote, epidemij in naravnih katastrof – samih ujm, ki jim ni videti konca. *Vse to gorje – tako kruto in neodpušljivo v svoji nepotrebnosti!* A kaj, ko ne znamo drugače živeti, kot da brez odmora lovimo svetovno ravnotežje s skladovnicami sejnega gradiva in zasedanji pozno v noč, z letečo diplomacijo, z grožnjami, pa tudi vojnami v skrajnem primeru – z največjo težavo ga vzpostavljamo iz trenutka v trenutek, kot bi se spopadali z mlini na veter ... kot bi bilo vse to zgolj igra ... Nenadejani življenjski udarci in hlad okolice, ki se ob naši nesreči naslaja in od nas odmika, kot bi bili kužni, pa nas na drugi strani treznijo, kako vse to nikakor ni igra ... Prevladujočo **DRUŽBENO MENTALITETO** – *naj se briga vsak zase* – že neprikrito zbada nelagoden občutek, češ da *tako ne gre več naprej* ..., ki ga samooklicana, elitna srenja družbenih in gospodarskih analitikov, okinčana z akademskimi naslovi in zabarakadirana na fakultetah in inštitutih, zadnje čase *ex cathedra* oznanja javnosti že za vsakim vogalom kot zadnji modni krik, češ da je **SISTEM** zaostal za časom in ga je zato nujno treba reformirati.

In dejansko se parola "*Reformstau*" (zastoj pri reformah) že skoraj deset let razlega po dolgem in počez tudi po Nemčiji – refren, ki ga dan na dan unisono trobijo politiki in mediji vseh barv. Pa ne samo

v Nemčiji – ves razviti svet že ves čas nestrpno išče pravo lego, odkar je čip okužil CIVILIZACIJO. A kaj ko ne pomaga nobena maža! Naj proizvede uradniška mašinerija z blagoslovom politike še toliko zakonov in podzakonskih aktov, njihovih sprememb in dopolnitev, dogajanje teče slej ko prej v svojo smer ... Z vsakim dnevom postaja očitneje, da s staro miselnostjo ne pride mo naprej. *Paradigma nove celote – tako človeške kakor nečloveške družbe – se sunkoma prebija v ospredje.* Če je duh edina resnična energija, potem je javno mnenje edina sila, ki premika človeške množice – in s tem edina sila, ki lahko obrne tok dogajanja. Že lep čas govorimo o *informacijski družbi*. Kaj niso zakladniki tajnih dosjejev že od nekdanje dejanske oblasti v vsaki državi? Tudi mediji nam že desetletja iz dneva v dan dokazujejo, kako vplivni so. In nobenega dvoma ni, da je ravno know-how najmočnejše orožje podjetij, do katerega se skušajo tekmeci dokopati z vsemi sredstvi, s podkupovanjem, vohunjenjem in – če ne gre drugače – z dragimi, “sovražnimi” prevzemi. Bi potemtakem lahko govorili o novih družbah kot o *družbah moči, družbah državne kontrole, medijskega vpliva in gospodarskega izsiljevanja, v katere se dandanašnji levijo razvite družbe, medtem ko vse bolj prehajajo od tržne menjave na direktni inkaso?*

Redne akontacije enakih zneskov, ki jih nakazujemo s trajnikom, so ekonomsko sistemski, lahko bi rekli, digitalni izraz novodobnih družb, v katerih lobbyji¹³⁶ odrivajo nepregledni “svobodni trg” na obrobje “malega gospodarstva”. Zakaj družbe moči niso nič drugega kakor družbe skupinskih interesov, družbe korporacij – stanov, združenj, koncernov, ki potrebujejo na eni

¹³⁶ Lobby, posredništvo na vrhu; v dobesednem prevodu “sprednji prostor” (kjer koncerni izročajo svoj obolus politikom, da sprejemajo pravilne odločitve).

strani zaradi svoje velikosti in razčlenjenosti ter na drugi zaradi politične obvladljivosti čim večjo preglednost in zanesljivost, še zlasti pa povsem reden, enakomeren dotok sredstev. Čeprav divja med temi skupnostmi nenehna, neusmiljena borba za oblast, se hipoma ujamejo v enoten, paraden korak, brž ko so ogroženi vitalni interesi SISTEMA – in nemška družba, ki jo zmeraj spet navajam za primer – je eklatanten primer *takšne korporativistične družbe*. Saj nemški politiki tudi sami označujejo svojo politično ureditev kot “*demokracijo združenj*” in svoj gospodarski sistem kot “*dogovor-no ekonomijo*”. *Bobbyji* so v takšnih razmerah kajpada samoumevna, nujna institucija, brez katere ni mogoče speljati nobenega resnejšega projekta. Spominjajo nas na vezje, ki odpira vrata. H koncentraciji družbeno relevantnih gospodarsko-političnih konglomeratov (s katerimi birokracija abstrahira neobvladljivo množico razkropljenih subjektov) se organsko zrašča preoblikovanje plačil iz nepredvidljivih spremenljivk (za vsakokratne dejansko opravljene dajatve oziroma storitve) v vnaprej znana, redna, periodična nakazila enakih, akontiranih zneskov za anticipirano, sumarno dajatev oziroma storitev v obračunskem obdobju. Na ta način se vzpostavlja v zapletenih pogojih masovnih družb abstraktna, družbena in gospodarska struktura, ki se da hierarhično obvladovati, statistično obdelovati in makroekonomsko kalkulirati. Pred sabo imamo v nekaj šopov stisnjene, neštete, medsebojno prepletene, družbene in gospodarske, kapilarne pretoke – birokratsko šablono steklene družbe.

Kam nas to vodi? – Odgovor zahteva, da pripravimo scenarije za jutri, ki se najavlja – vendar kje naj začnemo? Kaj ne bi bilo prav, če bi izhajali od obstoječih družb in se preko njihovega sorazmerno lahko predvidljivega, jutrišnjega razvoja dotipali do novega družbenega arhetipa, v katerem nas menjava ne bi več držala v šahu? Zakaj samo s praga sedajnosti lahko

vstopamo v vežo prihodnosti: lahko zaslutimo, kaj se pripravlja, če ničesar ne ukrenemo, in preudarimo, na kakšen način bi lahko vendarle obrnili krmilo in spremenili smer navidez nezadržnega, zgodovinskega toka. V današnjem svetu živimo v popolni medsebojni odvisnosti. Vse, kar sprejemamo kot samoumevnost — hrana, obleka, vsak žebelj, vsak kos papirja — izvira iz sodelovanja, ki nas dosega iz različnih krajev in časov, iz rok neštetihi, neznanih ljudi. Anonimna dajatev za anonimnega prejemnika. Ob možnostih, ki nam jih dandanes nudijo informacijske tehnologije, bi se morali že vse drugače pobliže spoznati — si pogledati iz oči v oči in si seči v roke. To bi bil naš prvi korak k "človeški" družbi.

A žal v naših medsebojnih odnosih še ni zaznati kake vidnejše spremembe; slej ko prej se držimo vsak zase — še vedno se prestrašeni stiskamo za zidovi svojih domov, zakrknjeni v lupini svojega jaza. Silicijevo ploščico smo sicer hlastno pograbili, vendar zgolj zato, ker nas je prepričala, da je učinkovito sredstvo za pomiritev divje, razdiralne rasti, ki nas navdaja s tesnobo. Uporabljamo jo za nujno potrebno zgostitev postopkov v družbi in gospodarstvu, s čimer si zagotavljamo odlog, da lahko spet živimo v miru nekaj časa naprej po starem. — A kaj ni ravno ta pot — pot nenehne racionalizacije — tista *Ariadnina nit*,¹³⁷ ki bi nas lahko popeljala nazaj k izhodu iz labirinta, v katerem tavamo že tisočletja? Zakaj samo če bomo uresničevali racionalizacije, ki nam jih ponuja razvoj, imamo možnost, da se rešimo na višje ležečo skalo, preden nas z obalo vred odplavi apokalipsa.

¹³⁷ Po starogrškem mitu je zaljubljena Ariadna preskrbela Tezeju — potem ko je Dedalu izmamila tajno klobčič volne, da jo je lahko zataknil za tečaj vhodnih vrat, preden se je odpravil v podzemlje ubit Minotavra. V labirintu je nato Tezej spotoma odvijal klobčič in si na ta način zavaroval povratek na prosto.

V položaju, v katerem smo, se nam ponuja ta rešitev takorekoč sama od sebe. Sodobne družbe so – kot vemo – že življenjsko odvisne od računalnika in prisiljene k stalnim racionalizacijam, da jih ne bi zasula količina. Brez računalnikov bi zastala proizvodnja in promet, banke in zavarovalnice bi se sesedle, državna uprava bi odpovedala. Računalnik postavlja naše življenjske navade dobesedno na glavo. Z njegovo pomočjo lahko danes kar od doma – ne glede na oddaljenost – delamo, nakazujemo, si dopisujemo, kupujemo, medtem ko on istočasno hlastno požira vso našo okolico: računalniki so izrinili pisalne stroje, e-maili pisma, mobilni telefoni notese, CD-ji kasete, DVD-ji videorekorderje, naše domove osvajajo digitalni kabli, telefoni, digitalni televizorji, fotoaparati, videokamere ... Univerzalni čip prodira v vse stroje in naprave, dobesedno natrpani z elektroniko so že gospodinjski stroji, medicinska oprema, obdelovalni stroji (CNC), avtomobili ... od elektronike so vse bolj odvisni vlaki, ladje, signalne naprave ... piše in govori se že o "pametnem" pohištvu in "pametnih" stenah, "pametnih" hišah in "pametnih" stanovanjih ... Svet se vse bolj navzema informacije. Od kod? Od človeškega duha? Iz okolja? Ali kratkomalo od vsega, kar obstoji? Kaj je ta energija res vse doslej – od samega začetka – spala v navidezno mrtvi materiji in kot Trnuljčica potrpežljivo čakala na trenutek, da pride človek in jo prebudi?

Povsod je *nemo navzoča*.

Kakor rečeno, *tudi v denarju*, ki se je v davnini pojavil *kot potrdilo*, s tem pa *tudi že kot sporočilo*, in se tako iztrgal otrpli materiji. Vendar je informacija, ki nam jo prinaša denar, kaj borna. Glede na to, da je denar zgolj potrdilo, nas obvešča samo o tem, da ima abstraktni imetnik kosa papirja, ki mu pravimo bankovec, abstraktno terjatev v določeni valuti in višini. Ničesar nam ne pove niti o imetniku niti o izvoru in vsebini terjatve. Zato je *denar nedorečena – pohabljen – infor-*

macija, ki nujno potrebuje svojo vsebinsko dopolnitev. Zaradi te nepopolnosti pa je nadvse *prikladen za manipulacijo* — spominja na *virus*, ki se brez gostitelja ne more aktivirati, zato genetiki tudi uporabljajo viruse za katalizatorje pri rekombinaciji. Ker je denar zaradi svoje manipulativnosti izjemno učinkovit in hkrati zaradi svoje sporočilne lastnosti — čeprav omejene — dobro prevoden, ga odlikuje potrebna abstraktnost, s katero suvereno vlada nad konkretnim, slabo prevodnim, "analognim", fizičnim svetom; s tem idealno izpolnjuje svojo socialno vlogo kot pogonski motor SISTEMA. Na drugi strani pa mu njegova sporočilna sposobnost omogoča *kompatibilnost s čipom*, s čimer je *prav on kot srce SISTEMA predestiniran za vezni člen* do prihajajočega digitalnega sveta, za kar ga ta v zahvalo nemudoma odstranja z zemeljskega obličja. V vsakdanjem življenju se uresničuje to izginotje denarja nesramno odkrito, vsem na očeh, z negotovinskim plačevanjem s kreditno kartico. Čip izpodriva iz dneva v dan fizični denar, s čimer nam ne olajšuje samo življenja (ker nam ni treba stalno nositi s sabo gotovine in skrbeti za drobiž), marveč hkrati tudi iz ozadja daljnosežno vpliva na menjavo samo. Kadar plačujemo negotovinsko, s kartico, spremeni menjava svojo naravo.

To okoliščino krepko upošteva vsakdo, ki ga lovi policija. Če ima količkaj soli v glavi, bo vselej plačeval z gotovino, nikoli s kartico. Zakaj kadar se menjava opravi v fizični obliki (pri prodaji "denar na roko", kot pravi ljudstvo), jo puščata *abstraktnost terjatve* in *minljivost telesnosti* izpuhteti v danes že tako redki *anonimnosti*, medtem ko se nasprotno pri negotovinskem plačevanju docela izgubi fizični akt menjave — tako da je videti, kot da so nam blago, ki ga kupujemo, podarili — kar ima za posledico paradoks, da menjava z izgubo svoje telesnosti izgubi tudi svojo sposobnost, da se razblini, ker je s pomočjo interakcije čipa in računalnika preskočila iz fizične stvarnosti v virtualno razsežnost

in se pri tem v določenem smislu "formatirala", izročila informaciji. Ta preskok predstavlja hkrati tudi odločilno premaknitev determinante v denarju samem. Informacijska sposobnost denarja poslej čedalje odločnejše izpodriva njegovo menjalno in pridobitno funkcijo. Proces notranje metamorfoze sodobnih nasilnih družb se tako pospešuje, denar pa dokončno preobraža v katalizator nezadržne digitalizacije sveta.

Spričo katastrofe, ki se nam vse bolj grozeče bliža, ker se za jezom denarja stalno stopnjuje pritisk zadržanih možnosti,¹³⁸ se nam nehote zastavlja vprašanje, čemu se že enkrat za vselej ne znebimo toge predmetnosti denarja, ko vendar vsak dan na novo izkušamo, kako duhamorna je in kakšen anahronizem predstavlja? Denar v "plinastem stanju" je kakor zrak – neopazen in prilagodljiv – in nam je že danes v veliko olajšanje. Ne samo da nam je denar v trdem agregatnem stanju v napoto, ker nas obremenjuje z opravki in izpostavlja nevarnostim, vse bolj se izmika tudi državnemu nadzoru. Zato ne bomo mogli več dolgo prekrizanih rok gledati, kako po polževo napreduje odprava gotovine. Če jo kreditne in plačilne kartice že vrsto let očitno uspešno nadomeščajo, čemu se potem takem dokončno ne poslovimo od bankovcev, ki jih ponarejajo, ki nam jih odnaša veter, ki jih izgubljam, pri katerih se motimo pri štetju, s katerimi izzivamo napade nase – in obenem seveda tudi od sitnega drobiža, ki nam teži žepe in povzroča zastoje pred blagajnami – in ne preidemo v celoti na negotovinsko plačevanje? Zakaj ne zmoremo tega koraka? Ker mu nasprotujejo bančniki? Saj bi vendar z izginotjem

¹³⁸ Številne iznajdbe in tehnične rešitve rumenijo v trezorjih koncernov, ker so navzkriž z njihovimi poslovnimi interesi; med drugim tudi okolju prijazni avtomobilski motorji "na vodo", ki čakajo na svoj dan že več kot pol stoletja ...

fizičnega denarja odpadli vsi bančni ropi in ponarejanje, prav tako transport in hramba denarja, poleg tega pa bi privarčevali milijardne vsote z ukinitvijo poslovalnic. V vodstvih bank gotovo ne bi imeli nič proti temu. A kaj ko človek nikoli ne ve. Kaj ne izzivamo s svojimi posegi v življenje skoraj vedno nepričakovanih učinkov? — Pa se menda tega ne bomo bali tudi v tem primeru?!

Oglejmo si stvar поблиže.

Elektronskega denarja ni mogoče skrivati v nogavicah, predajati v kuvertah, tihotapiti v kovčkih. Z izključnim elektronskim poslovanjem dobijo banke popoln nadzor nad finančnimi tokovi. Od tu naprej je samo pol koraka do tega, da se jim pridruži še narodna banka, in naslednjega pol koraka, da pristavi svoj lonček državni fiskus. Že ob sami pomisli na to postane človeku slabo. Ne samo, da tako *poslovanje na očeh narodne banke in države* ne bi ravno spodbujalo poslov, ob njem bi vse skrito postalo očito — poslovne banke in podjetja bi se nenadoma znašli popolnoma razgaljeni pred finančno inšpekcijo: tihe rezerve, nespoštovanje limitov, gnile terjatve — vse bi prišlo na dan. A izparitev denarja v številke nosi s sabo še druge posledice: spričo utečenega ekskluzivnega, *electronic bankinga* potekajo vsa nakazila bliskovito in so — kot vemo — v hipu, ko jih odtipkamo (doma v računalnik, med potjo v laptop ali na mobilnem telefonu), avtomatično že izvedena in vpisana na prejemnih kontih, kar nam tudi nemudoma izda naš računalnik. Banke se bodo morale potemtakem obrisati pod nosom za nekajdnevno brezobrestno koriščenje sredstev z izgovorom, da so nakazila na poti in da je treba razen tega prilive še knjižiti — in sicer za veliko večino sedanjih *nakazil, ki potekajo še vedno hibridno: tako analogno* (na vhodu s plačilnimi nalogi in na izhodu z bančnimi izpiski) kakor *digitalno* (z elektronskimi nakazili med bančnimi računalniki). V čistem "digitalnem svetu" pa

ni ovinkarjenja, vse se snema kot pri stalni video kontroli bliskovitost nam na displeju takoj pokaže tatinski poseg z roko v žep stranke, ki nas v tem primeru neubranljivo spomni na nepoboljšljivo, branjevsko razvado, podtakniti kupcu še brž kaj gnilega. Skoz svetovne finance je zavel elektronski piš. Zasvita se nam, da so milijardne izgube zavoljo izostalega "prostega" obračanja sredstev pravi "peanuts"¹³⁹ v primerjavi s škodo, ki grozi bankam in siceršnjemu finančnemu gospodarstvu, ker bo izključno "digitalno" poslovanje seveda v hipu avtomatično zaprlo finančne pipe diktatorjem in kriminalnemu podzemlju.¹⁴⁰

Slabost, ki prešine bančnike¹⁴¹ ob pomisli na konec materialnosti¹⁴² pri njihovem poslovanju očitno ni brez osnove. Slutnja, da se bo ta preobrat uresničil neodvisno od njihove volje, jih ne vara. Divja rast sveta, ki po šastno bruha iz SISTEMA, stalno stopnjuje pospeške, ki jih že komaj dohajata zmeraj bolj zasopla družba in gospodarstvo. Gotovinsko poslovanje — zaradi katerega je treba vzeti pot pod noge, stati v vrstah, šteti, preverjati, se varovati — je zoprno kamenje, ob katerega se spotikata med svojim brezglavim hitenjem. Zoprno moteče je. Ne dovoli jima, da bi se sprostila. A infor

¹³⁹ Z izrazom "peanuts" se je v svoji izjavi v zvezi z afero zasebnega gradbenika Jurgena Schneiderja pravlavl Hilmar Kopper, nekdanji prvi manager Deutsche Bank.

¹⁴⁰ Ogromno premoženje pomorjenih Judov, ki so ga nacisti naložili v Svici, tamkajšnje banke se danes veselo obracajo na svojih bankam ostajajo milijardne vsote na kontih diktatorjev, teroristov in mafijcev, zamrznjenih na podlagi internacionalnih dekretov.

¹⁴¹ V nasprotju z Günterjem Oggerjem, ki v svojem poročilu *Kartell oderuh v Das Kartell der Kassierer*, 1996, Droemersch Verlaganstalt Th. Knauer Nachf., München), v poglavju *Družba brez gotovinskega denarja* *Bargidlose Gesellschaft* trdi, da banke komaj ze cakajo na cas, ko se b vsa gotovina pretopila v "elektronski" denar, sem mnenja, da jih ob pomisli na ta razvoj navdajajo mesani občutki; njihova pasivnost je sama po sebi dovolj zgovorna.

¹⁴² Pojem "materialnost" očitno ne nosi v sebi brez razloga hkrati "snovne" in "premoženjske" konotacije.

macija je nepomirljiva. Nezadržno prestopa bregove – če ne more vdreti spredaj skozi glavna vrata, pronica skozi klet in stene v notranjost.

Elektronsko presvetljene materije malodane že ni več mogoče zaščititi pred ponarejanjem.¹⁴³ Dandanašnja poplava plastičnih kartic je nedvoumen znak, da se je denar začel "taliti". Zdi se, kot da smo prispeli na konec tisočletne poti, saj so našim prednikom v davnini služili za denar vsi mogoči predmeti, od kamnov in školjk do vsakovrstnih kovin (od katerih nam danes teži žepe kovinski drobiž kot relikv iz teh časov), dokler se ni nazadnje denar uveljavil kot potiskan papir. In sedaj ne gre spet za nič drugega, kakor da se denar dalje dematerializira, le da to pot dokončno, s tem ko se "elektronizira"! Menjava se "virtualizira" – očitno je v teku proces, ki se ga ne da zadržati, saj hitrosti in zanesljivosti, ki ju terja napredek, ni mogoče več zagotavljati s prenašanjem papirja, ampak samo še z digitalnim zapisom.

In to, kar velja za blagovno-denarno menjavo – za pogonski motor SISTEMA! – velja seveda tudi za periferijo, za vso drugo eksistenco, za ves siceršnji, trdi fizični svet, vse strukture in funkcije SISTEMA, ki jih prenosljivi čip prav tako "formatira", se pravi, prila gaja imaterialni informaciji, s čimer jih spreminja v elemente in funkcije prevodnega sveta; pri tem pa ne gre zgolj za kompleksne funkcije, kakršne so naša fizična prisotnost ali gospodarske funkcije, npr. proizvodnja, servis, transport, skladiščenje, distribucija ...,

¹⁴³ V Nemčiji so se pojavili tako dobro ponarejeni evrobankovci, da jih lahko odkrijejo samo še strokovnjaki. Nemški dnevnik (TZ, 5. 3. 2004) opisuje v članku z naslovom *Ponarejeni denar je že skoraj nemogoče odkriti*, kakoasedajo ponaredek celo že banke, ki jih zamenjujejo kljub predhodni kontroli pod UV svetlobo. O tem, da bodo ponarejevalci s pomočjo digitalne tehnike kmalu v celoti razkrili tajni know how ter si zlahka preskrbeli financiranje za razmnoževanje namesto za ponarejanje denarja, ne gre dvomiti.

ki jih zamenjujejo telekonferenca, daljinsko vodeni roboti in avtomatski sistemi, računalniški tuneli (z avtomatsko zamenjavo sklopov in zapisom operacije v spomin), samovozni viličarji (in jutrišnji avtomobili, "motomani"), samovozni vlaki, avtomatsko pilotirana letala, računalniško krmiljena regalna skladišča, logistični programi — marveč tudi za povsem običajne reči. npr. za ključavnico, izkaznico, knjigo ... Pomnilna kartica se nam tako predstavi kot katalizator, skozi katerega vdira v našo tradicionalno, industrijsko družbo nova, agresivna, steklena, informacijska družba — ki s svojim "formatiranjem" fizične stvarnosti pripravlja teren tako za "človeško-ustvarjalno" kakor za "nečloveško-perverzno" družbo — odvisno od tega, katera sila bo v danem trenutku pritegnila človeštvo k sebi.¹⁴⁴

Informacija razgalja — dviga trupla na površje — razburja z nagoto — nadležno dreza v zaspano prebivalstvo, da si mane oči. *Javno mnenje se prebuja*. V javnosti se počuti informacija kakor riba v vodi. *Nič ni namreč skritega, kar bi se ne razodelo, in nič tajnega, kar bi se ne zvedelo; kar vam pravim v temi, povejte o belem dnevu, in kar slišite na uho, oznanite na strehah.*¹⁴⁵ Z narodovimi čustvi se ne kaže igrati ...deroč veletok so, ki vse odnaša. Ta hip zablisne asociacija kakor odsvit večnega DOGA JANJA na valovih časa.¹⁴⁶ Pod pritiskom informacijskega toka se lušči blatni nanos, ki skozi tisočletja z razumevanjem maši medsebojni pretok naših notranjosti, kot bi zdravnik pihal pacientom sloje holesterola z žilnih sten.

V "formatiranem" prevodnem svetu se lahko odvija menjava le še kot prenos podatkov (in ne več kot prenos

¹⁴⁴ "Človek je vrv, napeta med živaljo in nadčlovekom — vrv nad breznom."
(Friedrich Nietzsche, *Tako je govoril Zaratustra*)

¹⁴⁵ Mt 10, 26–27.

¹⁴⁶ Kot da je stvarnost presvetljena senca! (Nismo mrtvi in živimo?)

stvari, denarja in blaga). Ne glede na to, ali je nekdo kla tež ali predsednik države, informacija ga prestavlja iz anonimnosti v prepoznavnost. Družba tajn se levi v stekleno družbo. Nobenega kotička ni več, kjer ne bi skrite kamere in mikrofoni prežali na vsako našo krettnjo in glas.

Prestavimo se zdaj v razmere "elektronskega" samodejnega sveta – računalniških programov, interneta, "elektronskega" denarja in "elektronskih" prenosov podatkov! Ena sama elektronska reka, v kateri žari digitalni svet kakor mesta ponoči. Tekoča informacija, ki se šumeče zasvetlika, brž ko pritisneš na gumb. Kot bi obrnil stikalo in bi se v hipu razsvetlila soba. Na milijarde in milijarde *parov oči, ki imajo vsepovsod dostop in stalno posnemajo vso vesoljno Φισσ v zrcalno podobo*. Mobilni telefoni, ki nam omogočajo vsak hip neresničen stik, neodvisen od časa in prostora. – *Katera tajna je tako zaklenjena, da je ne bi odprli?* Podtalne organizacije imajo vse več težav. Mafija, teroristične združbe so se prisiljene vračati v srednji vek.¹⁴⁷ A doklej se bodo lahko še skrivale za fizično neposrednostjo spričo vse gostejše mreže elektronskih čutil? Oči in ušesa iz stratosfere, ob avtocestah, v mestnih središčih, javnih poslopjih, pisarnah in stanovanjih zasledujejo dan in noč vsak premik in zvok, termični senzorji izdajajo živali in ljudi v skrivališčih, internetno vohunjenje je postalo vsakdanja praksa in računalniško se spremlja od začetka do konca čedalje več procesov,

¹⁴⁷ Po ocenah kriminalistov se letno opere v svetu ok. 1,3 bilijona dolarjev. Teroristične organizacije lahko v trenutku odpoklicajo med 30 do 50 milijard dolarjev. V arabskem svetu je v uporabi konspirativni "hawala banking". Ta podtalni sistem temelji na popolnem, medsebojnem zaupanju, saj se pri teh "transakcijah" denar sploh ne prenaša med prejemnikom in izplacovalcem. Stranke vplačujejo gotovino pri "bančniku" v določeni državi in jo nato dvigajo na podlagi dogovorjenega gesla pri njegovi zvezi v drugi državi (Christiane Oppermann, *Schwarzbuch Banken*, Hugendubel, 2002).

tako v proizvodnji kakor porabi. Πάντα πει ima ta starogrška modrost še kak drug pomen od minevanja, ki smo ga vajeni? *Svet se utekočinja*. – Ne samo denar. Z digitalizacijo prodira informacija v eksistenco in jo topi. V tem morju, ki vre na dan, vse izginja: ves materialni in funkcionalni svet in vse njegove tajne. In se levi v duh ... tako da ostaja od tega sveta samo še njegova temna skrivnost ⁴⁸ kot edina sled.

SISTEM tega procesa ne more zadržati, s tem pa tudi ne preprečiti svojega propada. **V svetu, ki izporeva, postaja samozadostna materialnost nezanimiva.** ¹⁴ To pa je začetek konca SISTEMA. Čeprav lahko SISTEM za zdaj potrka na mizo, ker že desetletja nudi INFORMACIJI – tej svoji zagrizeni, smrtni sovražnici – v neenakem spopadu žilav odpor, se mu neizbežno in vse hitreje bliža URA RESNICE, ko bo varno, “goto vinsko” obzidje, za katerim se skriva, izpuhtelo in se ga bo polastil digitalni zapis. Vse pretveze, s katerimi slepi ljudi, bodo zdrsnile z njega, da bo šokiral javnost s svojo perfidno preračunljivostjo in surovostjo, ki sta tako značilni za avtomat. Razkrila se bo univerzalna povezanost vsega obstoječega, ki se med drugim stika tudi v zobovju pojmov in oznak, učinkov in posledic in jo krmili eksistenca.

Blagovno denarna menjava bo razpadla.

Zakaj v razmerah “elektronskega” denarja kopira jo finančni tokovi skozse vse blagovne in storitvene to kove, tako da igramo poslej z odprtimi kartami: cene so javno razvidne ob vsakem času, na vsakem koraku, za katerokoli blago, katerokoli storitev (do zadnjega prodajalca zelenjave), kar vodi neizbežno k njihovemu izenačevanju. Globalna primerjava budi globalno kon-

⁴⁸ Drugi prostor, iz katerega prihajamo in v katerega odhajamo.

¹⁴ Prav ta življenjski dn s je us den za vse ustvarjalne duše!

kurenco.¹⁵⁰ Transparenca in konkurenca požirata cene. Bežen vtis, kam plovemo, si lahko ustvarimo ob pogledu na nemško avtomobilsko industrijo, ki z velikaško prostodušnostjo že dobro desetletje s pridom izkorišča internet. Ne pogaja se, temveč postavlja pogoje – doba viteljem, ki jih je doletela ta čast, da so bili sprejeti na listo dobaviteljev (potem ko so uspešno opravili kolavdacijo) in so jim zato zaupali šifro za dostop do intranetnih razpisov. Udeleženci z vseh vetrov – od Finske do Nove Zelandije in od Rusije do Afrike – so povabljeni, da igrajo poker po pravilu “vzemi ali pusti”; da v času, ki ga imajo na razpolago, napnejo možgane, kako naj zastavijo izdelavo, da se jim bo izšla kalkulacija na ravni postavljene “target” cene. Ko vnese koncern naročnik – po pregledu kalkulacij in ponudb – v svojo nespremenljivo “tipsko pogodbo” še svoje dodatne zahteve po stopničastih popustih v času dobav (da vtakne v žep še dobaviteljeve prihranke zaradi boljše organizacije dela med proizvodnjo), jo sme presrečni, izbrani dobavitelj podpisati. Ta praksa nesramnega izigravanja medsebojno tekmujočih dobaviteljev z zahtevo po *odprti kalkulaciji in z diktatom cene*, s katero je Španec José Ignacio Lopez – v gospodarskih krogih slavljen in preklinjan kot “Kostenkiller” (morilec stroškov) – saniral med 1993 in 1996 Volkswagen, se poslej širi kakor epidemija od avtomobilske industrije naprej še na vse druge gospodarske panoge in čez ves svet. Lopezu se je posvetilo, da je od načina izdelave odvisna kalkulacija cene; ergo: ko mora dobavitelj predložiti kalkulacijo, da utemelji resnost svoje ponudbe, mora obenem v vseh podrobnostih razložiti tudi izdelavo: rešitev, ki jo predlaga, postopek in material, ki ju

V Nemčiji so se že pojavili prvi portali www.guenster.de, www.preispiraten.de, ki primerjajo cene posameznih izdelkov in tako vpliva na njihovo neprestano zniževanje in izenačevanje.

predvideva, navesti mora svoje dobavitelje in morebitne podizvajalce, njihovo in svojo opremo; predložiti logistično ekspertizo — tako nima nobene možnosti, da bi lahko karkoli prikril. Prva domina sproži val, ki podira naprej vse druge.

S svojo preprosto logiko je Lopez nehote razkril svetu bistveno lastnost informacije. Posveti se nam, da bi morala potemtakem odprava fizičnega denarja pomeniti tudi konec vsakršnih tajn v gospodarstvu — saj stoji vsakemu dohodku nasproti ekvivaletni odhodek, vsaki aktivni pasiva v isti višini, za temi številkami pa se skrivajo blago in storitve (surovine, reprodukcijski material, izdelki in pridelki, kakor tudi delo, inovacije in izumi), na drugi strani pa plačila za plače, prispevke in davke, ki jih je treba odšteti od zaslužkov, za katere pa so bili spet potrebni repromaterial, znanje in delo ... in tako dalje v neskončnost v koncentričnih krogih. Visoki val prebujene informacije podira domine, ki sestavljajo mantro blagovno-denarne menjave.

Zdaj pa si pogledjmo na konkretnem primeru, kako sproščena informacija razgalja SISTEM!

Prenakazila se bodo "stopila". Vsak čas bo postalo stvarnost to, kar je vse doslej desetletja čakalo na svojo uresničitev (ker SISTEM vse zakriva, da bi lahko v svoji navidezni "normalnosti" deloval dalje). Nič več namreč ne bomo prejeli obvestil o plači v kuverti (o groza!) — temveč se bomo kar sami prepričali o njej s pogledom na zaslon računalnika, ki pa bo — zaradi svoje rokohitric in popolnega pomanjkanja domišljije (na veliko jezo SISTEMA!) — nemudoma zradiral umetno pregrado med davkom in prispevki na osebni dohodek na eni strani ter vsemi drugimi konstantnimi stroški, ki jih banka prav tako avtomatično odvaja na podlagi našega trajnega naloga (za najemnino, ogrevanje, komunalo, elektriko, telefon ...), na drugi strani. Računalnik bo jemal vse te odvode enakih mesečnih zneskov davka, prispevkov in akontacij kot skupno postavko, ki

jo bo v enem znesku takoj odbil od "brutto" plače in nakazal vsem naslovnikom pripadajoče zneske ne glede na to, ali gre za državo, zavarovanja ali dobavitelje. — Predstavljajte si zdaj, da znaša vaša plača 3500 EUR, računalnik pa vam kaže vsakega prvega v mesecu na zaslonu celih 34 EUR!

Okoliščina, da se je nemška televizijska postaja SAT1 pred nedavnim lotila tega vprašanja, dokazuje, kako daleč je informacija že prodrla v nemško družbo. Rezultat raziskave je tudi zaposlenim v redakciji vzel sapo. Ugotovili so namreč, da ostaja štiričlanski družini z navedenim, nadpovprečnim mesečnim dohodkom po odbitku celotnih stalnih stroškov (med katere so — po mojem upravičeno — všteli tudi izdatke za hrano) znesek, ki ji ne omogoča niti enega samega skupnega obiska kina v mesecu!

Kakšno igro se gre pravzaprav SISTEM z nami že ves čas?

Približno polovico denarja, ki ga *zaslužimo*, pripada državi in paradržavnim skladom — tako se je SISTEM odločil, ker je on država in ker smo mi njegovi podaniki in zato tu, da mu služimo. Če tega še ne vemo, nam pove zdaj naravnost, da mora tudi on od nečesa živeti. Zato je podelil našemu zaslužku uradni naziv bruto (kosmati) osebni dohodek (da ne bi slučajno pozabili, da je vsak tolar, ki ga vtaknemo v žep, obenem tudi njegov zaslužek) ter odredil, da mu moramo "njegov denar" nemudoma direktno nakazovati — zakaj "česar ljudje ne vidijo, jim ne zbuja skomin"; in: "denar, ki ga ne dobijo v roke, se jim tudi ne lepi na prste". Le čemu bi jih po nepotrebnem dražili in spravljali v skušnjavo? "Glejte," nas velikodušno tolaži, "prepuščam vam večjo polovico zaslužka (ki vam ga omogočam), in ta polovica je vaša neto plača, s katero lahko delate, kar vas je volja!"

Ampak mi vsi vemo: SISTEM ničesar ne dela niti govori tjavendan.

Kako shajamo s svojo "neto plačo", mu je deveta skrb. *Lepo vas prosim, vsak človek ima svojo eksistenco, svojo situacijo. Tu gre za zasebno življenje, v katerega nima nihče pravice vtikati nosu.* Prav zares, z ostankom plače lahko vsakdo počne, kar ga je volja! Naj se znajde, kakor se ve in zna! Saj dobi na svoj konto spodoben znesek! – V tem grmu torej tiči zajec! Na vsak način je treba vzdrževati videz normalnosti – zaradi spodobnega zneska neto plače SISTEM vse do danes ni pripravljen poleg davkov in prispevkov vključiti med predhodne odbitke od bruto plače tudi naših rednih mesečnih akontacij ter potrebne rezervacije za hrano, kljub temu, da bi s tem čez noč odpravil že prav družbeno škodljivo plačilno nedisciplino in z njo povezano vse bolj nevzdržno potratu papirja in časa, potrebnih za izstavitev računov, pošiljanje opominov, vlaganje tožb. To je po drugi plati tudi več kot razumljivo – če se ozremo na vso stvar z očmi SISTEMA – saj bi morali v podjetjih in institucijah z uveljavljanjem racionalizacije – začeti množično odpuščati ljudi, razen tega pa bi čez noč ostali brez dela še odvetniki, sodišča, sodni izterjevalci ...

A da se ne bi predajali iluziji – večjo polovico kosmate plače nam SISTEM prepušča seveda le zaradi lepšega. "Kar je preveč, je preveč!" Vsako pretiravanje je nevarno – tega se SISTEM dobro zaveda. Torej nam ščiplje pri vsakem nakupu v povprečju nadaljnjih 18 %¹⁾ neopazno v obliki davka na dodano vrednost. A kaj, ko je njegova lakota nepotešljiva! Zato brž izkoristi vsako priložnost – zdaj človeško nevoščljivost, da bi si vsako leto odrezal svoj kos pogače z davkom na premoženje (ki je bilo sicer že prej dvakrat ali trikrat obdavčeno), potem spet slepoto razburjenih srečnežev, ki jim je sekira padla v med, da bi še sam pristavil svoj lonček v obliki davka na dedovanje in darila. Ampak kdo bi

¹⁾ Povprečje v EU.

zdaj to pogreval, ljudje so hvala bogu leni, če jim gre dobro, in širokogrudni, če jih poškropi denarni dež, razen tega pa tudi ne marajo sitnosti — kdo pa se bo že bodel z oblastjo? To je zdrav pogled na življenje, ki se ga je ljudstvo navzelo iz nauka prejšnjih generacij, predvsem pa od lastnih izkušenj. In SISTEM budno pazi, da bo tako ostalo tudi v prihodnje.

Zaman! Zaman! Naj počne, kar hoče, svobodna INFORMACIJA ga bo pritislila ob zid — z eno potezo bo strgala z njega vse fraze, s katerimi vedri in oblači, medtem ko ljudstvu pritajeno pije kri. Saj INFORMACIJA že zdaj z velikimi očmi sprašuje zgolj s svojo navzočnostjo vsakogar, ki ji je pripravljen prisluhniti: "Kaj gospodarijo z denarjem bolje tisti, ki ga morajo služiti, ali tisti, ki ga grabijo k sebi?"

Kaj kmalu se ne bo dalo več izogniti primerjavi med INFORMACIJO in SISTEMOM, se pravi med

naravo, ki se nam v svoji neizrekljivosti kaže v pri-
spodobah,

in

s svetom, ki priznava samo rezultat (s čimer se izda-
ja, da je realen — ali če je komu ljubše — nerealen, kot
izid sosledja enačb).¹⁵²

Glede na to, da je SISTEM (kot odraz obstoja) analogen in neprevoden, ne more delovati drugače kakor posredno. V njem drvimo skozi vedno nova nihajna vrata, ki se nam kakor srčne zaklopke vnaprej odpirajo in takoj za nami neprodušno zapirajo.

Iz roda v rod napreduje človeštvo skozi stoletja. Za odkritji gledajo na dan nova odkritja. In v našem vsakdanjem življenju deluje oblast prav tako stopničasto,

¹⁵² Ob branju Strniševe pesmi *Kaca* doživimo enkratnost in usodnost, s kate-
rima je nabita celota teh dveh polov (Gregor Strniša, zbirka *Mozaiki*,
Zalozba Lipa, 1959).

- od klina do klina, in nas spominja na urni mehanizem, ki ga vrtijo zobniki. INFORMACIJA pa je navdih, bliskovito spoznanje, ki predre časovno opno, preden se zgane zavest. Kakor neobstoje element se v trenutku razblini, če je ne zadrži takojšnji zapis. In že je tu *asociacija*: dr. Milan Vidmar, slovenski šahovski in elektrotehniški genij, ki v tistem usodnem jutru leta 1922 zaman mrzlično išče svinčnik in kos papirja ... prizor, kako v pižami, v vlaku, tik pred Zidanim Mostom, skače iz postelje na hodnik spalnika in, ne meneč se za osuplega sprevednika, riše s prstom po orošenih, vagonih šipah enačbe ... *ker mora brez odloga* preveriti elektrotehnično rešitev, ki je po mesecih jalovega premlevanja nenadoma, ta hip, kakor stena vstala pred njegovimi duhovnimi očmi.¹⁵³ Položaj, v katerem se bomo znašli po popolni "elektronizaciji" denarja in vsega našega okolja, se da asociirati z razvejeno vezno posodo, katere cevke so zamašene s strdkami vsemogočih predsodkov in osebnih interesov in jih zdaj čisti vodni curek pod velikim pritiskom. — Kakor se to lepo sliši, tako grozljiva je ta prispodoba.¹⁵⁴

¹⁵³ Dr. Milan Vidmar, *Spomini*, Založba Obzorja, 1964, I. del, str. 290.

¹⁵⁴ Ko bo deroči tok razvoja odnesel s sabo plast za plastjo naše notranjosti, nas bo spremenil v cev, skozi katere bo lahko drl brez odpora. Če si sedaj ob elektronskem okolju in denarju, ki nas zasledujeta že na vsakem koraku in beležita že vsako našo kretnjo in besedo, priključimo pred oči še cedalje bolj samoumevno manipulacijo življenja (in s tem seveda tudi naše lastne, genske zasnove) s ciljem, da bi vzgojili posameznim namenom kar najbolj prilagojene vrste; nadalje, vse popolnejše kirurške tehnike za presaditev organov (s katerimi bi se nekoč lahko lotili tudi glav in teles); in končno, nezadržen razmah umetne inteligence in nanotehnologije (ki naj rešita svet odvisnosti od narave in človeške volje) — se nam zacena svitati, kakšen svet se nam lusi iz vse hitreje rastočega kupa možnosti, s katerimi nas zasipavajo odkritja.

Vojna divja. – Sredi nje smo.

Vse vojne so drobci Njenih izstrelkov – kot bi eksplodirali ob naši zamorjeni eksistenci v tisoče izstrelkov, ki sejejo naokoli Smrt. A kot da so se razpršili ob nazobčanih robovih raztrganih src, se tudi kdaj pa kdaj zableščijo, da zaslepijo oko, kakor sonce na črepinjah.

O VI, KI SO VAM DANE MOŽNOSTI!

Zdaj veste Zanje.

Upam, tako zelo upam, da poslej ne boste več zatisnili očesa!

¹⁵⁵ Govor je o "sveti vojni" – dzihadu po koranu, "razdoru" po svetem pismu – nepomirljivosti med SISTEMOM in INFORMACIJO. – Zakaj SISTEM, ki vse hromi, ker zadržuje strukturo, je nevidno sevanje, ki izhaja od razpadajoče materije, medtem ko je INFORMACIJA iskra, ki tli v nas od rojstva in brez katere ljudje ne bi bili ljudje brezumni vojščaki, ki se spopadamo z USODO!

Če se želimo dokopati do odgovora, čemu ne uspe-
mo zaokreniti svoje barke v bolj človeške vode, si mo-
ramo najprej začeti zastavljati vprašanja. Skozi ves
spis, ob vsaki priložnosti, se zaletavam ob "samo
stojne". V družbah "redno zaposlenih" predstavljajo
izzivalno izjemo. *Stvarnost je treba sprejeti takšno,*
kakršna je, se glasi ljudska modrost, ki jo je večina
Nemcev ponotranjila. Stvarnost pa je SISTEM, država,
ki drži nad našimi glavami svojo zaščitniško roko. Nič
čudnega torej, če je v Nemčiji ravno 5 % prebivalstva
"samostojnih", se pravi takih, ki delajo "neodvisno",
ki živijo zgolj od svojih rok – brez kakršnekoli *blagajne*,
v katero bi jim vsak mesec pritekal denar. Zaradi teh
pustolovcev so banke tudi začutile potrebo, da razvrsti
jo svoje komitente na dve kategoriji: na tiste z *rednimi*
in one z *nerednimi dohodki*. Ti neodgovorni "svobod-
ni" *že s samo svojo pojavo utelešajo negotovost, ki je draž*
vsakršnega podviga – športnega, raziskovalnega, umetniš-
kega, človeškega. Nič čudnega, če gredo s svojo pokonč-
no držo in nepopoljšljivo nepredvidljivostjo tako zelo
v nos uradnikom,¹⁵⁶ ki se z obema rokama oklepajo
države – in za njimi še vsem drugim (redno zaposle-
nim, upokojencem, socialnim podpirancem) – velikan
ski večini prebivalstva, ki ji stojijo nasproti kot neznat-
na četica. Kot da še vedno traja srditi bojni metež
izpred tisočletij in bi se Spartanci, z Leonidasom na
čelu, še mečevali – njih nekaj sto, z ramo ob rami, kot
eden proti štirideset tisoč Perzijcev – in kot da ne bi
bilo res, da so vsi do zadnjega že davno padli pri Ter-
mopilah. – Zakaj se zgodovina ponavlja? Zakaj mora
neujemljiva prostost še naprej klecati pred trdo stvar-
nostjo, ko smo vendar priča neslutnim možnostim?

¹⁵⁶ Prikaz, kako birokracija odira in s postopki in formularji onemog ča
"samostojne", bi nas na tem mestu odvedel predaleč – sicer pa se lahko
prepriča o tem vsakdo sam, samo v "samostojnost" naj se poda.

Odgovorimo si, čemu se po poldrugem desetletju še zmeraj ne more uveljaviti množična selitev dela iz pisarn na domove! Človek si tega ne more drugače razložiti, kot da ta selitev očitno le ni tako nedolžna, kakor se zdi na prvi pogled. Okoliščina, da so moderne družbe hipersenzibilne, se nam to pot prikaže z nove, razvojne perspektive. To pot ne gre za potres, ki bi ga v razvitem svetu izzval občuten padec avtomobilske proizvodnje, torej za nevarnost, ki tiči v SISTEMU samem, **temveč za zadrževanje razvoja, za zajezitev tega, kar pritiska na nas od zunaj.** Pri krizi v avtomobilski industriji gre resda za hujšo motnjo v funkcioniranju SISTEMA,¹⁵⁷ vendar še vedno za motnjo v SISTEMU, tako da jo je mogoče odpraviti – čeprav s težavo – s sistemski ukrepi, ki jih je predvidel SISTEM sam v svojo zaščito (podobno kot pobija naše telo vsiljivce samo s svojo naravno, telesno odpornostjo). Selitev dela na domove pa je začetek konca SISTEMA – proces, ki bi ga lahko imenovali PREOBRAZBA. Proti njej je SISTEM brez moči – zakaj preobrazba je rast! Pomislimo samo, iz česa smo nastali. Kako se gosenica zaprede, da bi sfrfotala kot metulj, kako se cvet ospe, da bi se brst odebelila v plod. In tako vznika INFORMACIJA ta čas na vseh koncih in krajih in čedalje bolj pritiska na SISTEM, ki ga razganja kakor prepoln balon, prisenan na nepopustljivo tlačilko.

Zakaj naj bi imel nov način dela na domu tako usodne posledice za SISTEM?

Delo na domu ima vsekakor nekaj opraviti z delom – in s tem z zaposlitvijo. Področje zaposlovanja pa je – kot vemo – najpomembnejše družbeno področje, s katerim SISTEM stoji in pade in ga birokracija zaradi

¹⁵⁷ Od avtomobilske industrije je v razvitih državah neposredno odvisen velik del gospodarstva, v Nemčiji več kot polovica.

tega tudi z zobmi in nohti brani pred INFORMACIJO. Doslej ji je to uspevalo, vendar za visoko ceno, saj brezposelnost narašča v veletok, ki neustavljivo ruši nasipe in zaliva ves svet. Videti je, da spodkopuje SISTEM sam sebe, s tem ko zadržuje razvoj.

S svojo navideznostjo, ali direktno rečeno, zlaganostjo, SISTEM naravnost kliče nase INFORMACIJO, kot bi bila dresiran pes, ki voha mamilo. Očitno je človek z njo spustil iz ampule klico, ki življenjsko ogroža SISTEM. In očitno ga je tudi že okužila, saj je že pred desetletji izzvala v SISTEMU obrambni mehanizem. INFORMACIJA prehaja skozi prostor in čas. Delo na domu postaja stvarnost. Zato se SISTEM krčevito upira avtomatizaciji in bori s pomočjo politike in sindikatov z vso ihto za ohranitev fizičnih del, ki zahtevajo našo neposredno prisotnost v delovnem procesu. Zakaj z odpravo delovnih mest izgublja birokracija podlago, iz katere se napaja. Kolesje SISTEMA škrtá, ker se ne olji več. Tesni oklep pravne regulative poka, inštitut delovnega mesta se izteka in meša s samostojnim delom v tok, ki odnaša SISTEM proti svetú, v katerem se uveljavljajo sposobnost namesto nesposobnosti, pravo delo namesto navideznega, naravni medsebojni odnosi namesto konstruiranih, prost komunikacijski pretok namesto nenehnih informacijskih zastojev na vsakokratnem hierarhičnem situ. Nadarjenost, ustvarjalnost, neposrednost, strokovnost, ki klijejo v takšnih pogojih nebrzdano na dan, rušijo avtoriteto oblasti. S svojo neobremenjenostjo zbijajo birokratskemu aparatu iz rok administrativno "postopanje", s katerim nadzoruje družbo in uveljavlja svojo samovoljo.

Vse kaže, da sta SISTEM kot *tvorba* in INFORMACIJA kot *izraz* univerzalni, oblikujoči sili, ki se v vsem živem križata in utripata kot ena sama, neznan-ska žila utripalnica.

Neverjetno! Vsem razpoložljivim možnostim navkljub hodijo ljudje še zmeraj trumoma v službo. Od kod ta zaroženost? Saj je steklo že kar nekaj vode, odkar imamo na razpolago internet, ki se je v zadnjem času s ponudbo t. i. "flat rate" povrh še tako pocenil, da ne predstavlja nobenega omembe vrednega stroška več. Zakaj torej že ne prihrumi hudournik, ki bi počistil pisarne in delovne hale?

Kot vemo, hoče imeti birokracija vse pod nadzorom. Ob burnem razvoju, ki nam ne dovoli oddiha, se v njej pogloblja strah, da ji lahko stvari uidejo iz rok. Podobno kakor se birokrati čutijo odgovorni za stanje v družbi, se managerji za razmere v podjetju. Kakor rezidira birokracija v mogočnih ministrstvih, sprejemajo managerji svoje goste v razkošnih direktijah svojih koncernov. V malo čudnem položaju bi se znašli, ko bi se znenada vsa ta bahava poslopja potopila v tišino, ministri in direktorji pa bi kot edini še naprej hodili v službo. Če pa bi tudi sami ostali doma, bi delali doma kakor vsi drugi, se pravi v enakih, če ne celo slabših pogojih kakor njihovi podrejeni, s katerimi bi morali za nameček še neposredno komunicirati. V potopljenem svetu vladnih in poslovnih četrti bi v mimoidoče ob tem še izdajalsko kričale oholo lesketajoče se stolpnice ministrstev in koncernov, ki jih država in lastniki ne bi imeli kam skriti. A pri tem eksodusu iz pisarn imamo opravka tudi z resnejšimi zadevami od človeške nečimrnosti. Komaj bi namreč poslovanje steklo po novem, bi delodajalce neprijetno dregnilo v nos spoznanje, da uslužbencem, ki delajo doma, ne morejo več gledati pod prste. Vendar jim pri tem niti ne bi šlo za nadzor nad njihovo delovnostjo — ki bi se dala v novih pogojih celo bolje ugotavljati kakor v prejšnjih (saj se nihče ne bi mogel izgovarjati na druge) — temveč za zaupanje. V službi je predpisana obvezna prisotnost na delu, evidentira se vsak prihod in odhod z dela, vsak obisk, računalniki delajo izključno v pove-

zavi s centralnim serverjem, telefonske pogovore posreduje telefonistka na centrali, razen tega pa se v delovnih prostorih vse pogosteje snema vsak gib in glas s pomočjo skritih kamer in mikrofonov. Nad tem, kdaj in na kakšen način izpolnjujejo uslužbenci svoje obveznosti doma, pa ni mogoče vzpostaviti takšnega nadzora. Kot povsem neuporabna se znenada izkažejo vsa določila o prihodu na delo, o delovni disciplini, delovnem času in nadurah, o prostem času za malico, prostih izhodih za zdravniške preglede, o dodatkih za delo ob praznikih in nedeljah, za nadurno in nočno delo, o povračilu stroškov za prihod na delo, da o za pletih, s katerimi bi se soočili v zvezi z opredelitvijo delovnih nezgod in poklicnih bolezni, niti ne govorimo. Ostra ločnica med rednim in pogodbenim delom izginja, saj se nezadržno krči privilegirana kasta, ki vsako jutro hodi v službo. In če premlevamo dalje, ugotovimo, da se obetajo huđi časi vsem, ki poslujejo na račun industrijske delitve življenja. Lastnikom poslovnih zgradb brije že lep čas v obraz mrzel piš, ker jim cela nadstropja ostajajo nezasedena. Ko pa bo nekega dne vidno uplahnil redni jutranji in pozno popoldanski naval na ceste, se bo zmračil obraz še črpalkarjem in uradnikom v davčnih upravah, prav tako tudi proizvajalcem pisarniškega pohištva, gostincem in še marsikomu ...

Vendar nam delo na domu obljublja po drugi plati tolikšno olajšanje, da se nam mora najprej raztopiti na jeziku, če ga hočemo občutiti v vseh njegovih razsežnostih. Omogoča nam, da si organiziramo življenje po svoje. Okoreli režim *industrijske ločitve*, ki je celotno stvarstvo pojmoval kot razvidno snov in človeka razstavljal in sestavljal kot mehanično igračo, vse bolj slabi. Dolgo je že splošno znano, kako naša storilnost niha, da je odvisna od številnih dejavnikov in da bi bilo edino pametno, ko bi se ob lepem vremenu odpravili na sprehod, namesto da čemimo v mračni luknji; da napra

vimo doma – kadar odnesemo papirje s sabo domov – ponoči v miru v treh urah več kakor prej cel dan v tisti norišnici; da zaposleni veliko več naredijo, kadar je šef odsoten. A tega se sploh ne da primerjati z življenjem, ko nam ne bi bilo treba hoditi v službo. Doma lahko delamo tudi v postelji, nihče nas ne sili vstajati navsezgodaj in se drenjati v podzemni železnici ali pa se ob prometnem zamašku z avtom prebijati iz ene kolone v drugo (in vselej kot zakleto v počasnejšo); nikomur niti na misel ne pride, da bi se ob neprijazni uri podajal na dež in v mraz in tvegati, da stakne gripo – ob takem vremenu se vendar vsak normalen človek počasi prebujaja, čofota v banji, sedi za mizo z družino pri zajtrku ...

Samo zmajujemo lahko z glavo. Kako je mogoče, da smo še vedno *tako daleč od normalnega, človeškega življenja*, čeprav bi si ga zlahka privoščili!? Pomislimo samo, za kaj vse sami sebe prikrajšujemo: namesto hrupa, smrada, stresa – mir, blaženi mir, harmonično družinsko življenje, eksistenčna varnost, ki je nihče ne ogroža – in na drugi strani prostost, ki je ne obsežeš, četudi si od vznemirjenja “popokaš” vse členke na rokah in nogah: burne pustolovščine nepredvidljivega duha ... stalno na poti, z neznanimi ljudmi, drugih ras, drugačnih pogledov, nenavadnih šeg ...vedno nova srečevanja in poslavljanja, prihodi in odhodi ...ki bi jim sledili predrzni vpadi v razburljive, fantastične svetove, v globine brezen, iz katerih ni rešitve (kakor je ni bilo za Hölderlina in Nietzscheja) – razen če te iz njih ne potegne preroditev (kakor Shakespearja in Strniše), da bi užili prostost, v kakršni plavamo sami v morju, medtem ko se oddaljujemo od obale in ne ozremo več nazaj.

Kdo si ne bi vzel časa, da bi počel tisto, kar ga veseli – če bi imel priložnost za to? Zaradi tega bodo uslužbeneci doma takoj odrinili na stran nadležno delo iz službe in se vrgli na svojega konjička. Česar niso uspeli opraviti v pisarni v osmih urah, bodo doma dokončali v pol ure.

IN ČLOVEŠTVO SE BO POVZPELO NA VIŠJE LEŽEČO POLICO.

Delo, ki te veseli, je kakor mamilo – ko si enkrat okusil to slast, postaneš nenasiten. V samoti duh zori in ustvarja, a nikoli ne vzdrži dolgo brez družbe – saj vsi dobro vemo, da ostajamo v notranjosti živi, dokler se pretakamo. Zato debatirajo umetniki v kavarnah in si znanstveniki izmenjujejo podatke. In zato ne preživijo športniki brez tekmovanj niti otroci brez svoje soseske in šole.

Ljudje smo različni in sveta nikoli ne obvladuje en sam pojav. Naša različnost drsi čez nešteto raznobarnih niti, ki se na vseh koncih tkejo v pisana blaga proti sredini. In kakor se šahist ne sme pustiti zapeljati položaju na enem koncu šahovnice, da ga ne bi presenetil nenaden napad na drugem, tako tudi ne smemo v življenju spregledati, da se istočasno, neprestano prepleta vrsta dogajanj, ki se med sabo odrivajo in spet spodbujajo, medtem ko v ozadju kipar, prevzet od tega plimovanja, ki prehaja skozenj, miže kleše USODO. – In kdo naj bi bil ta slepec z dletom, če ne človeštvo?

V zarodkih se nam že kaže nov odnos do življenja, ki ga porajata možnost dela na domu in vsakdanja praksa našega medsebojnega povezovanja s pomočjo interneta. Na tej podlagi teče dandanes marsikateri raziskovalni projekt, resda največkrat še zgolj v zaprtih, strokovnih krogih, ki pa se vse bolj odpirajo.¹⁸ Očitno se nekaj dogaja. V zraku je novo pojmovanje o znanju in o nas samih. Zakaj v svetovnem spletu naletimo čedalje pogosteje na projekte, ki so zasnovani za množično sodelovanje. Takšen projekt je na primer

¹⁸ Čeprav gre pri GOLEMU za zelo zahteven projekt, pozivajo njegovi avtorji javnost k sodelovanju (<http://demo.cs.brandeis.edu/golem>).

SETI (Search for Extraterrestrial Intelligence),¹⁵⁹ ki se mu lahko pridruži s svojim računalnikom vsakdo, le če ima interes, da bi sodeloval in tako pomagal ameriškim znanstvenikom pri njegovi izvedbi. Model je poučen in lahko za zgled vsakomur, ki si želi pridobiti podporo javnosti. In za kaj gre pri tem projektu? Ameriški znanstveniki ulovijo z radioteleskopi iz vesolja neprimerno več radijskih signalov, kot so jih sposobni obdelati s svojimi superračunalniki. Zato so se odločili, da pozovejo po internetu na pomoč ljudi s celega sveta, da se jim pridružijo s svojimi osebnimi računalniki. Kdor bi se rad vključil v ta projekt, mora samo z internetne strani SETI-ja naložiti na svoj računalnik komaj 700 Kb zahtevni software, ki se med odmori – medtem ko računalnik ne dela – v njem samodejno aktivira v obliki varovalca zaslona. V “prostem času” analizira osebni računalnik določen paket radijskih signalov, ki mu ga je dodelil osrednji superračunalnik. Iz njega skuša izločiti neobičajne radijske signale, kakršni ne prihajajo iz naravnih virov in bi bili lahko indic za obstoj zunajzemeljske inteligence. Znanstveniki se ob tem zavedajo, da svojih “zunanjih sodelavcev” ne smejo zanemarjati in jih zato tekoče obveščajo o napredovanju raziskav in seveda nemudoma vsakič, kadar prejmejo kak poseben signal, pri čemer nikdar ne pozabijo navesti, od katerega računalnika so ga prejeli. Na ta način preprečujejo, da bi se medsebojni stik pretrgal, kar bi degradiralo prostovoljce v izposojevalce opreme za čas, ko je ne uporabljajo, in jih kmalu dezinteresiralo za skupni projekt. Tako pa zavzeto sodelujejo in nekateri med njimi se celo poglobljajo v astronomijo, da bi lahko učinkoviteje pomagali. Kot ni treba sodelavcem zaradi te pomoči trpeti nikakršnih

¹⁵⁹ Vir: Spiegel online, 17. 5. 1999.

obratovalnih motenj tako tudi ne stroškov, saj se vzpostavlja internetna povezava med SETI-jevim superračunalnikom in perifernimi osebni računalniki le za kratek čas ob prenosu podatkov – medtem ko poteka časovno intenzivna analiza off line. Danes sodeluje pri tem projektu že več kot 400 000 zainteresiranih uporabnikov interneta. Ko bo njihovo število naraslo na 500 000 in več, bodo imeli znanstveniki na voljo računsko zmogljivost, ki bo za 100-krat presegla zmogljivost njihovega največjega superračunalnika.

Naslednji skupni projekt, pri katerem sodelujejo udeleženci z vsega sveta, je internetna enciklopedija *wikipedia*.¹⁶⁰

Poleg sodelovanja pri skupnih projektih se pojavljajo v internetu tudi različne zasebne pobude. Pod domeno "*Wer weiß was?*" ("Kdo ve kaj?") najdemo internetno stran, kjer se lahko prijavimo in zatem izmenjujemo svoja znanja in informacije z drugimi obiskovalci te strani z vsega sveta. Morda se je gospodinja doma ljubiteljsko poglobila v zdravilna zelišča in sedaj srečna razdaja svoje znanje in izkušnje vsem, ki jih to zanima ... voznik taksija nam svetuje, kako naj se lotimo prask na avtomobilski pločevini ... tajnica čuti potrebo, da bi javno razkrila svoje poglede na budizem in krščanstvo ... Pod imenom "*Internet-Akademie*" si lahko izmenjujejo znanja vsi, ki se spoznajo na računalništvo ... Potem ko je glasbeni industriji uspelo zatreti izmenjalno borzo *Napster*, so glasbeni navdušenci nemudoma presedlali na *Gnutello*... časopisi in revije nudijo bralcem izvirne izsledke iz svojih člankov ... šahisti, ki se ne poznajo, igrajo po cele dneve in noči med sabo razburljive dvoboje in si prihajajo vse bliže brez ozira na

¹⁶⁰ Pod <http://en.wikipedia.org> priključimo to odprto enciklopedijo v nastajanju na zaslon; od 2001 dalje jo stalno izpopolnjuje na milijone prosto voljecev z vsega sveta, doslej so obdelali 247 224 pojmov.

oddaljenost in časovne razlike ... v skladu z napredkom pri tehniki komprimiranja se v internetu vse bolj širi ponudba videofilmov, da o *amazonu*, *e-bay-u* in številnih drugih prodajah in licitacijah v globalni mreži kot tudi o *chat sobah* ne izgubljam besed ... osebni stiki, izmenjava stvari in idej, second-hand trgi, zabava ... se razlivajo po koaksialnih kablji čez globus in motijo SISTEM, ki se vehementno brani pred temi nekontroliranimi vpadi v svoj življenjski prostor – vendar kot vse kaže, ne preveč uspešno. Nemški lekarnarji so nedavno tega zaman zagnali vik in krik, potem ko jim je nizozemska virtualna lekarna začela preko interneta pred pragom prodajati zdravila in zbijati cene: *oblastni lobby* zdravstvenih zavarovalnic je v državnem interesu zlahka ugnal družbeno nepomembno združenje zasebnih lekarnarjev. A tudi nemške zavarovalnice naj si ne utvarjajo, da so kaj več kot ubogi lekarnarčki. Noben koncern, nobeno združenje ne bo vzdržalo pritiska INFORMACIJE. Digitalizacija, ki prodira v vse naše okolje, oznanja na ves glas urbi et orbi, da je napočil čas popolne globalizacije. Iz dneva v dan postaja očitneje, da se SISTEM bori z INFORMACIJO kot s tisočglavo Hidro.

Izmed vseh pojavov, ki odplavljajo SISTEM plast za plastjo kakor morje obalo, izstopa LINUX. S svojo silovito rastjo in srditim spopadom z Microsoftom predstavlja v resnici zgodovinsko parabolo. V življenje ga je priklical *Linus Torvalds*. Da bi prilagodil operacijski sistem (OS) unix intelovemu procesorju, je leta 1992 razvil kernel, ki ga je zaščitil proti komercialni zlorabi z *general public licence* (GPL) ter ga obelodanil v internetu kot odprto kodo, tako da je odtlej vsakomur na voljo – kar pomeni, da si ga lahko vsakdo brezplačno naloži na računalnik, ga spreminja in razvija po mili volji. Tistega dne, ko je Torvalds spustil svoj kernel v internet, si ni niti v sanjah predstavljal, kaj dela.” Sprva je bil LINUX le nekaj, kar sem napravil,” pojasnjuje

devet let kasneje v svojem intervjuju mesečniku First Monday; "dal sem ga v javnost, češ *glejte, kaj sem naredil, ali ni to posrečeno?* Kernel sem javno objavil resda v upanju, da bi s tem komu koristil, vendar je tičalo v tej gesti predvsem samorazkazovanje. Slava in reputacija sta prišli šele kasneje. To, da sem svoj kernel predal ljudem brezplačno na voljo, je bila odločitev mojega življenja. Zakaj izkazalo se je, da ima prosta uporaba vrsto prednosti. Kar je zastoj na voljo, pritegne množično pozornost, tako da je marsikdo podlegel izzivu in se lotil razvijati ponujeno programsko zasnovo. Avtor ali pa tudi ozka skupina razvijalcev namreč nikoli ne morejo predvideti vseh zahtev, ki jih mora sistem izpolnjevati, da bi ga ljudje sprejeli za svojega. A tega se v tistem času nisem zavedal, takrat sem bil zgolj navdušen nad tem, na kakšen nepričakovan odziv je naletela moja zamisel."

Linus Torvalds je s pomočjo interneta zagrel računalniške navdusence, da so se mu pridružili z vseh koncev sveta v skupni, ljubiteljski gradnji novega operacijskega programa LINUX, ki je vsakomur brezplačno na voljo. Linus Torvalds je vrgel rokavico Billu Gatesu. INFORMACIJA je izzvala SISTEM.

V desetih letih se je LINUX razvil v operacijski sistem, ki ga svetovni proizvajalci, kot so Dell, IBM, Hewlett-Packard, Sun Microsystems in drugi, bodisi redno bodisi na željo, naložijo na svoje računalnike. Mesto München se je spomladi 2003 odločilo, da ne podaljša več pogodbe z Microsoftom, temveč raje presedla na LINUX. Čemu naj bi še kar naprej plačevalo milijone evrov za nekaj, kar lahko dobi zastoj čez cesto in povrh celo prekaša po praktičnosti in zanesljivosti drage Gatesove programe? Pred dvema letoma je presenetljiv razvoj LINUX-a prepričal Netscape, da posnema Torvaldsov zgled. Zakaj ne bi tudi sam preizkusil recepta, ki je dal takšne rezultate? Odprl je kodo za svoj browser in jo objavil v internetu – naj

jo ima ljudstvo zastonj in se z njo poigrava, naj milijoni razgretežev razvijajo in uporabljajo še njegov program. Kaj drugega mu tako in tako ni preostalo spričo vse hujšega monopola Gatesovega Explorerja, ki je grozil, da ga bo že povsem izrinil iz računalniških zaslonov.

A ko se enkrat odpre izvir, pritekajoča voda ne ostane večno nedolžno žuboreči studenec.

Očitno se je dandanes položaj za Gatesa že do te mere zaostрил, da se za vsako slabo novico, komaj je pljusnila čezenj, dviga nadenj še hujša.

Pred dnevi je pricurljala v javnost vest, da obračajo Gatesu hrbet Japonska, Kitajska in Južna Koreja, ker so se odločile, da bodo raje krenile po Torvaldsovih stopinjah.¹⁶¹ Kdo bi se potemtakem čudil, če je Gatesov imperij spričo vsega tega prešel v protinapad, za katerega je v vsej tajnosti izvedel daljnosežne priprave? Nobenega dvoma ni, da je med giganti izbruhnila vojna. Microsoft (kot prevzemnik SCO-ja) toži IBM⁶² za milijardo dolarjev odškodnine, češ da je nelegalno uporabil kodo OS unix že za svojo programsko zasnovo, ki jo je zatem še brez dovoljenja javno objavil kot *odprto kodo*, tako da lahko računalniški entuziasti sedaj z njeno pomočjo po vsem svetu prilagajajo LINUX za programe, ki so pisani za WINDOWS ali druge operacijske programe, s čimer ga usposablajo za univerzalni operacijski program in postavljajo ob bok WINDOWSom – le s to razliko, da je LINUX vsakomur zastonj na voljo. Da bi zavrl njegov vse neprijetnejši prodor, je Microsoft takoj po prevzemu SCO-ja razposlal odprto opozorilno pismo kakim 1500 gospodarskim

¹⁶¹ Handelsblatt z dne 2. 9. 2003 (*Microsoft droht in Asien herber Ruckschlag Microsoftu grozi v Aziji brudek udarec*).

⁶² SCO (bivša Caldera) je v letu 2002 zasel v hude finančne težave. Microsoft ga je naslednje leto prevzel in tako resil pred stečajem. Pikantnost ob robu: to se je zgodilo dva meseca zatem, ko je kot domnevni lastnik kode OS unix vložil odškodninsko tožbo zoper IBM

velikanom, med drugim Boeingu in General Motorsu, medtem ko je Red Hatu, Hawlett Packardu in Sun Microsystemsu brez ovinkov zagrozil, da se bodo pridružili IBM u na zatožni klopi. Majestetični, hiearhično grajeni, od dobička obsedeni SISTEM *zaprte kode* je sprejel izziv, ki ga je pred tem celo desetletje ignoriral, in se odločil za odkrit spopad z nevarnimi tekmeči, da bi jih odgnal s svojega dvorišča in hkrati zrušil zaklon, za katerim milijoni privržencev LINUXA noč in dan zaneseno razvijajo vedno nove programe – vsak zase v svoji kamrici in hkrati v nenehnem, živem stiku, da bi s skupnimi močmi pomagali do uveljavitve *odprti kodi*, za katero so se svojčas ogreli in za katero od tistih dob živijo.

Ne vedo, čemu to počno, niti se ne sprašujejo, kam jih vodi ta njihova slepa zagnanost. Zakaj nekaj nezaslišanega počno – z vso vnemo delajo brez vsake misli na kakršnokoli osebno korist, čeprav vsi vemo, da se ne da živeti brez denarja. Kaj jih je obsedlo? Se je ob prelomu tisočletja nekaj zlomilo v človeku in s tem v družbi? Da je to res, nam dokazuje perfidnost, s katero se Microsoft na novo loteva LINUX-A. Medtem ko ga skuša z vsemi fanfarami pravno dotolči in javno diskreditirati, tihotapi na svetlo winux, ki naj bi LINUX neslišno razžrl kakor kislina. S pomočjo winuxa, ki je zmes windowsov in unixa ter v internetu vsakomur brezplačno na voljo, lahko uporabniki windowsov brez težav prehajajo na programe na osnovi LINUX A. Microsoft je prešel v protinapad in vrača udarec. Povsem legalno, kot novi lastnik SCO ja in s tem unixa, razteguje uporabnost svojega pogonskega sistema še na celotno področje LINUX-A – naravnost v posmeh milijonom navdušencev, ki že več kot deset let brez prestanka kot mravlje razvijajo LINUX, da bi nastavili čelo izkoriščevalskemu, nenasitnemu Billu Gatesu. In sedaj jih je prelisičil! Ko razvijajo LINUX, razvijajo istočasno tudi winux in preko njega še windowse!

Kaj pa, če so se Bill Gates in njegovi ušтели – če se bo izkazalo, da so si z winuxom opekli prste, ker se njihovi podaniki, ki niso nikoli poznali ničesar drugega kakor windowse, nenadoma radovedno ozirajo naokoli – in sedaj grozi, da se bodo začeli odvrčati od njih in vseh z njimi povezanih, pohabljenih, tržno prikrojenih, uporabnih programov, ki so jih vse doslej v svoji nevednosti pridno požirali?

Kdo ve, kako se bo končal ta spopad in kam se bo obrnilo človeštvo?

Eno je gotovo – SISTEM vihti svet z vrtoglavo hitrostjo kot metalec krogle, ki je tik pred tem, da jo sune od sebe. **Uidemo mu lahko samo na prosto. – Če bomo še pravočasno odkrili izhod!**¹⁶³

Ker se v tem spisu ne morem spuščati v opis poti,¹⁶⁴ ki vodi iz λαβιρντα, naj zaključim z ugotovitvijo, da se lahko podamo nanjo samo, če smo se poprej z digitalizacijo in avtomatizacijo otresli vsakodneвне prisile. Odprte programske skupnosti, v katerih ne igra denar nobene vloge več, so prvi stožci duha, ki predirajo SISTEM.

Je zdaj končno res napočil čas, ko se bo človeštvo osvestilo, da je ena družina, ki nosi skupno breme, in bo začelo v temi družno tipati za potjo, ki vodi proti izhodu iz podzemlja? Je Götz W. Werner¹⁶⁵ ena prvih lastovk, ki napoveduje zgodovinsko preobrazbo civiliziranih družb v "človeško družbo"? Množična razprava, ki se je razvnela v Nemčiji ob njegovem predlogu o "osnovnem dohodku", govori za to.

Iz podzemlja, v katerem brezčlun tavamo, m ticni od teškega v nja po smrti.

¹⁶⁴ Tej poti se posvečam v spisu *Die entruckte Welt* (Zamaknjeni svet). Götz W. Werner, predsednik poslovodstva k ncerna "dm Drogerie markt" in univ pr f na Univerzi v Karlsruheju, avt r knjig *Ein Grund für die Zukunft: das Grundeinkommen* (Razlog za prihodnost: osno ni dohodek), založba Freies Geistesleben, 2006.

A kako naj prisluškujemo vase, da ne bomo nase dali utvaram kakor fatamorganam ali – Bog nas obvaruj – celo strašni blodnji?!

★

Ena najbolj vznemirljivih prilik v Stari zavezi je prilika o Abrahamu in Izaku. Če se hočemo dokopati do njenega sporočila, moramo seči nazaj v čas, ko Izaka še ni bilo, ko sta si Abraham in Sara želela otroka, Sara pa ni mogla zanositi. Abraham je prosil Boga, naj jima podari otroka, ki si ga je tudi Sara iz srca želela, vendar ni zanosila. Leto za letom je Abraham rotil Boga, vsako leto je Sara z rdečico na obrazu in sijočimi očmi na novo upala, a vselej se je z neizprosno, ponavljajočo se zakonitostjo, s kakršno se vsako jutro prebujamo v stvarnost, izkazalo, da se je motila. Ogenj v Sarinih očeh je ugašal, dokler ni nazadnje zoglenel v izsušenih zrklih, Abraham pa je ostajal neomajen. Za Saro je minil čas perila. Grenkoba na njenem licu je včasih vzplamenela v prešinjajoč pogled k Abrahamu, ki je zatopljen skrivoma stikal pesti v naročju. Jeza ji je švigala iz oči. Za božjo voljo, ta trapasti starec naj vendar že enkrat sprevidi, da je starka, ki ne more imeti več otrok!? K Agari, njeni dekli naj gre, da mu bo rodila sina. Abraham pa ni odnehal.

Abraham je bil stoletni starec in Sara je že zdavnaj opustila vsako misel na otroke, ko je nekega jutra v postelji prestrašena začutila, da se z njo nekaj dogaja. Po devetih mesecih je povila krepkega dečka, ki sta mu dala ime Izak, kar pomeni smeh. Zakaj Sara se je smejala Abrahamu, ko jo je vsako leto z žarom obsedenca prepričeval, da mu bo rodila sina. Smeh je odraščal kot divji žrebiček, žareč od zdravja, pred njunimi očmi, ki ga niso niti za hip izpustile iz vida. V srečo in veselje jima je bil. V Abrahamovih upadlih prsih se je gostil biser, ki ga je hkrati žgal in mrazil in mu nagajal, da je

zardel sopol in so se mu bleščale izdajalske oči.

Kot bi tlesknil, je bil mimo čas. Mali Izak je zrasel v zvedavega fantiča. Nekega dne se je Abraham zakrknil — kar na lepem, kot bi ga pičila kača. Sara tej nenadni spremembi ni posvečala pozornosti, le pre-dobro je poznala njegova čudaštva, prepogosto morala prenašati njegove muhe — dokler je ni v nekem trenutku brez vsake najave butnil val, ki je šinil skozenj. Popolnoma se je spremenil. Srež, ki mu je izstopil skozi kožo in oči, ga je v hipu koaguliral v trup z natak-njeno glavo in srepim pogledom, s katerim je odbijal okolico in brezosebno zavračal sinovo kljubovalnost. Čedalje pogosteje se je vdrl v tla in ga ni bilo na spregled do večera. Nazadnje ga sploh ni bilo več. Odkrila ga je pod skalnim previsom, pol dneva hoda stran, kamor se je zatekal, kadar ga je zgrabila njegova bo-žjastna obsedenost. Na izruvanem deblu je nepremič-no čemel ure in ure, dokler ni znenada planil na noge in zavpil, da bi že v naslednjem trenutku kot odvržena knjiga tresnil skupaj v dve gube in zajechal. Ko se je zvit v klobčič zibal sem in tja, v vedno istem ritmu, kot bi bil ena tistih bolnih senc, ki so izgubile stik s svetom, se je ovedela, kako drgeta po vsem telesu.

Nekaj strašnega se je kotilo v Abrahamu.

Srd, ki je bruhal iz njega, ji je šibil kolena. Srce jo je skelelo kakor ob dejanju, ki zapusti storilcu brazgo-tino za vse življenje.

Ob napadih je imel Abraham vedno samogovore, to ni bilo nič nenavadnega — pri tem se je lahko celo glasno razburil — a prepiral se še ni nikoli, kaj šele, da bi se uprl.

Nekaj nepojmljivega je viselo v zraku.

Nekega jutra, še pred zoro, se je Sara zbudila. Stal je nad njo, bogve od kdaj že, brez besede, v temi, ki jo je svetloba iz ozadja redčila v senco — z jasno očrtanim profilom, s kakršnim nas presenečajo okrevanci, ki so se prepotili. "Z Izakom greva darovat na goro," ji je

rekel z zaupljivo odločnostjo, s kakršno ji je vselej razodeval svoje namere. Tako normalen je bil! Val olajšanja je Sari preplaval telo. Abraham pa je bil napet kot struna.

Medtem ko je Izak poskakoval po kamenju, se je domislil, da sta pozabila kozlička. "Bog nama ga bo dal," ga je zavrnil Abraham z gotovostjo, ki je izdajala, da ne gre za naključje. Izak je poskakoval dalje in ni nič več spraševal, Abraham pa je stiskal zobe. Ko sta dospela na vrh, sta na ugaslo ognjišče naložila drva.

Nato je Abraham zvezal Izaka. Potlačil je divji krč v sebi. *Dokazati MU mora, da mu ON pomeni vse — da se ni z Izakovim rojstvom nič spremenilo med njima.* Vzel je nož izza pasa in ga zavihtel, da zakolje sina, ki si ga je tako želel in mu je pomenil vse na svetu. A mu je omahnila roka. V zadnjem hipu se mu je izmaknila notranjost in ga sunila.

V njem se je nekaj preklalo, ničesar ni več razločil.

Kaj ni desetletja in desetletja vztrajal pri NJEM, prenašal pikrost posmeha, kot da ničesar ne čuti, in odganjal dvome — kakor blaznež? In se ni iz te trdovratnosti uresničila še vsaka njegova norost — tudi ko ni bilo več nikakršnega upanja?

GA je zdaj izdal, ker ni zmogel te žrtve?

V bližnjem grmovju sta oba hkrati ugledala kozlička. Tam je vokal in ju opozarjal nase. Zaklal ga je namesto sina.

S krvjo oblit je žrtvoval kakor v sanjah.

Ko sta končala obred, sta dala gori ime "Bog poskrbi". Vrnila sta se srečna in zdrava in Sari se je odvalil kamen od srca. Seveda ni mogla slutiti, kaj se je med njima dogajalo in kakšno preizkušnjo je Abraham pravkar prestal. On pa je bil zmeden, ker je izgubil svojo gotovost.

Ljubljana, april 2004

Boris Paš
Hiša na skali

Uredil
Drago Bajt

Oprema in prelom
Matej Zorec

Izdala
Založba Nova revija
Časopisno-založniško podjetje, Ljubljana

Zanjo
Tomaž Zalaznik

Natisnila
Tiskarna DTP, Ljubljana

Ljubljana 2006

© Boris Paš

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-1

PAŠ, Boris
Hiša na skali / Boris Paš. - Ljubljana : Nova revija, 2006. -
(Senca iz luči)

ISBN 961-6580-07-8

226341376

Kaj ne tiči v doslednosti zvestoba, v zvestobi vera, v veri zaveza, za katero ni razlage, in v tej zavezi — v tem dotiku, ki mu moramo slediti brez vprašanja — življenje, po katerem nas tako žeja?

Zdi se, kot da z njim topimo stvarstvo. — Ni denar emanacija ničla, ki vse razkraja, česar se dotakne? Kar ovrednoti, se razblini. Kot da razgalja stvari paradokсна ničla.

V resnici pa smo že vstopili v to novo dobo — v kateri se meri storilnost po številu ukinjenih delovnih mest: zakaj v tem obsegu smo osvobodili ljudi; — v kateri vrednotimo gospodarnost glede na doseženo zmanjšanje proizvodnje: zakaj v tem obsegu smo obvarovali naravo; — v kateri sta izgradnja in raven informacijske infrastrukture dokaz o doseženi razvojni stopnji: zakaj v tem obsegu smo uspeli v skupnem prizadevanju pospešiti medsebojni duhovni pretok.

Pride čas, ko kulminira človeški razvoj do točke, ko po starem ne gre več naprej. Čip in internet odpirata nepredvidljive možnosti za skladiščenje in prenos znanja. Gensko inženirstvo in nanotehnologija ustvarjata umetni svet. Procesna tehnologija, mikromehanika in roboti uvajajo samodejno proizvodnjo. Le kdo še potrebuje redno zaposlene in delovna mesta, ki samo žro denar?! Vesoljska tehnika in zarodne celice napovedujejo čas, ko se bomo osvobodili pritlehne gravitacije in s presaditvijo glave na mlado telo premagali starost. Vsak čas ne bomo več ljudje. Preobrazba bo zaključena. Predrli bomo lupino sveta kot lepljiva, slepa človeška bitja, ki so se pravkar izlegla. — Je potemtakem kaj čudnega, če se sprašujemo, kaj je "človečnost" in kakšna je neki "človeška družba", proti kateri nas usoda nezadrž-

Boris Paš HIŠA NA SKALI no odnaša?

Pride čas, ko se v nas oglasi pritajeni, vztrajni klic po življenju. Ko budni nehamo misliti, kot bi živi nehali dihati. Ko koraka zgodovina čez nas in se pojavlja skozi zrak *senca iz luči*, zdaj tu, zdaj tam, kot bi jo odkrivali in zakrivali valovi. Ko se nam začenja svitati, o čem nam pravzaprav govori Jezus.

Ko se skladovnice tisočletij v neresničnem hipu pred našimi osuplimi očmi zgostijo na debelino lista papirja.

Cena: 3980 Sit

ISBN 961-6580-07-8

9 789616 580076